T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE VE SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE DEVLETİN YENİDEN DAĞITICI ROLÜ ALANINDA 2000'Lİ YILLARDAKİ GELİŞMELER

Nur KESKİN

1178209102

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Özlem ÖZKIVRAK

Edirne-2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur KESKİN tarafından hazırlanan **Türkiye'de ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Devletin Yeniden Dağıtıcı Rolü Alanında 2000'li Yıllardaki Gelişmeler** konulu **Yüksek Lisans** tezinin sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca **16.07.2019** günü saat **16:00**'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *..KABULÜNE..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Doç.Dr. Özlem ÖZKIVRAK (Danışman)	KABUL EDİLMESİNE	
Dr. Öğr. Üyesi Bilge Hakan AGUN	KABUL EDİLMESİNE	
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ŞENALP	KABUL EDİLMESİNE	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

25 / 07 /2019

Nur KESKİN

Tezin Adı: Türkiye'de ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Devletin Yeniden Dağıtıcı Rolü Alanında 2000'li Yıllardaki Gelişmeler

Hazırlayan: Nur KESKİN

ÖZET

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk, bünyesinde pek çok sorunu barındıran olgulardır. Bir toplumda huzurun ve barışın sağlanması için gelir eşitsizliği hafifletilmeli ve yoksullukla mücadele edilmelidir.

Toplumdaki bireyler, sosyal gruplar ve üretim faktörleri arasında gelirin adil ya da sosyal olarak kabul edilebilir bir dağılımını sağlamak ve yoksullukla mücadele etmek refah devletinin çıkış noktasıdır. Bu çerçevede refah devletinin temel amaçlarından biri; insanlara minimum bir gelir ve böylece minimum bir yaşam standardı garanti etmek ve onları kontrolleri dışındaki gelir kayıplarından korumaktır. Refah devleti bu amacını gerçekleştirebilmek ve dolayısıyla gelir eşitsizlikleri ve yoksullukla mücadele edebilmek için yeniden dağıtıcı politikalar uygulamaktadır ki bu politikalar kişilerin yaşam kalitelerini hem şimdi hem de gelecekte etkileyebilmektedir.

Devlet, gelirin yeniden dağıtımı noktasında kamu gelirleri ve kamu harcamalarını bir araç olarak kullanmaktadır. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) çalışmalarında devletin yeniden dağıtım araçları; transfer harcamaları, sosyal sigorta primlerini de içerisine alan vergiler ve eğitim, sağlık gibi kamusal hizmet sunumu olarak belirtilmektedir. Ancak OECD gelir dağılımı çalışmalarında özellikle veri kısıtlamaları nedeniyle uygulamaya yönelik olarak sadece sosyal sigorta primleri ve gelir vergisini kapsayan kişisel vergiler ve nakit transferler dikkate alınmaktadır.

Bu çalışmada gelir dağılımında adaletsizliğin giderilmesine yönelik devletin yeniden dağıtıcı rolü incelenmiştir. Çalışmada gelir eşitsizliğinin giderilmesi

noktasında gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerin mi yoksa gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerin mi daha fazla nakit transfer harcaması yaptığının ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Refah Devleti, Gelir Eşitsizlikleri, Vergiler, Nakit Transferler, Devletin Yeniden Dağıtıcı Rolü.

Name of The Thesis: The Redistributive Role of State in Turkey and Selected OECD Countries During the 2000s

Prepared by: Nur KESKİN

ABSTRACT

Income inequality and poverty are cases that contain many problems. In order to ensure peace and peace in a society, income inequality should be mitigated and poverty should be fought.

Providing a fair or socially acceptable distribution of income among individuals, social groups and factors of production in the society and combating poverty is the starting point of the welfare state. In this context, one of the main objectives of the welfare state; to guarantee people a minimum income and thus a minimum standard of living, and to protect them from loss of income beyond their control. The welfare state implements redistributive policies in order to achieve this aim and therefore to combat income inequalities and poverty, which can affect the quality of life of individuals both now and in the future.

The government uses public revenues and public expenditures as a means of redistribution of income. OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) studies of the state redistribution tools; transfer expenditures, taxes including social insurance premiums and public service provision such as education and health. However, in OECD income distribution studies, only personal taxes and cash transfers covering social insurance premiums and income tax are taken into consideration for implementation due to data restrictions.

In this study, the redistributive role of the state to eliminate injustice in income distribution is examined. In this study, it is aimed to reveal whether

countries with high income inequality or countries with low income inequality spend more cash transfer expenditures in order to eliminate income inequality.

Keywords: Welfare State, Income Inequalities, Taxes, Cash Transfers, Redistributive Role of the State Page.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her safhasında bana yol gösteren, değerli bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Özlem ÖZKIVRAK'a, tez süresince benimle bilgilerini paylaşan ve benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Mustafa HATİPLER'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tüm hayatım boyunca her zaman sevgi ve destekleri ile varlıklarını her an yanımda hissettiğim biricik anneme ve biricik babama sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET……..... i

ABSTRACT iii

ÖNSÖZ…..... v

İÇİNDEKİLER..... vi

TABLOLAR LİSTESİ..... x

ŞEKİLLER LİSTESİ xi

GRAFİKLER LİSTESİ xii

KISALTMALAR..... xiii

GİRİŞ……..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETİN YENİDEN DAĞITICI ROLÜ

1.1.Tarafsız Devlet 3

1.1.1.Tarafsız Devletin Özellikleri..... 6

1.1.2. Tarafsız Devletin Görevleri 8

1.2.Tarafsız Devlet Anlayışından Refah Devlet Anlayışına Geçiş Süreci 10

1.3.Refah Devleti..... 12

1.3.1.Refah Devletinin Özellikleri 14

1.3.1.1.Refah Devleti Müdahalecidir 15

1.3.1.2.Refah Devleti Düzenleyicidir 15

1.3.1.3.Refah Devleti Yeniden Dağıtıcıdır 16

1.3.1.4.Refah Devleti Girişimcidir 16

1.3.2.Refah Devletinin Görevleri 17

1.3.2.1.Adil Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele 18

1.3.2.2.Fırsat Eşitliği 18

1.3.2.3.Sosyal Güvenlik 19

1.3.2.4.Tam İstihdam ve İşsizlikle Mücadele 21

1.3.2.5.Sosyal Denge ve Barışı Sağlamak 22

1.3.2.6.Ekonomik Büyüme ve Kalkınma 22

1.4.Devletin Yeniden Dağıtıcı Rolü 23

1.4.1.Gelir Eşitsizliklerinin Azaltılması 25

1.4.2.Yoksullukla Mücadele 30

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLETİN YENİDEN DAĞITIM ARAÇLARI

2.1. Kamu Harcamaları 35

2.1.1.Kamu Harcamalarının Özellikleri 38

2.1.2.Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması 40

2.1.2.1.İdari Sınıflandırma 41

2.1.2.1.1.Organik/Hukuki Sınıflandırma 42

2.1.2.1.2.Fonksiyonel /İşlevsel Sınıflandırma 42

2.1.2.2.Ekonomik/Bilimsel Sınıflandırma 44

2.1.2.2.1. Reel Harcama 44

2.1.2.2.2. Transfer Harcaması 46

2.2.Kamu Gelirleri 49

2.2.1. Kamu Gelirlerinin Özellikleri 50

2.2.2. Kamu Gelirlerinin Sınıflandırılması 50

2.2.2.1. Kamu Ekonomisi Gelirleri 51

2.2.2.1.1. Vergi 52

2.2.2.1.1.1. Verginin Temel Özellikleri 52

2.2.2.1.1.2. Vergilerin Sınıflandırılması 53

2.2.2.1.2. Harç 58

2.2.2.1.3. Resim 59

2.2.2.1.4. Parafiskal Gelirler 60

2.2.2.1.5. Şerefiye ve Harcamalara Katılma Payı 62

2.2.2.1.6. Fonlar 63

2.2.2.1.7. Malî Tekel 64

2.2.2.1.8. Para Basma ve Para Politikası Gelirleri 64

2.2.2.1.9. Para ve Vergi Cezaları 65

2.2.2.1.10. Zorunlu Borçlanma 66

2.2.2.2. Özel Ekonomi Gelirleri 66

2.2.2.2.1. Mülk, Teşebbüs ve Özelleştirme Gelirleri 67

2.2.2.2.2. Borçlanma 68

2.2.2.2.3.Dış Yardımlar 68

2.2.2.2.4.Bağışlar 69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE VE SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE DEVLETİN NAKİT TRANSFER HARCAMALARI ARACILIĞIYLA GELİRİ YENİDEN DAĞITIMI

3.1.Gelir Eşitsizliğinin Giderilmesinde Nakit Transfer Harcamalarına Yönelik Literatür Araştırması 71

3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi 74

3.3. Araştırmanın Verileri 74

3.4. Araştırmanın Metodu 75

3.5. Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğinin 2000'li Yıllardaki Gelişimi…. 76

SONUÇ…..... 85

KAYNAKÇA 88

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Transfer Harcamalarına Yönelik Olarak Yapılan Literatür Özeti 73

Tablo 2: Tüm OECD Ülkeleri İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamaları Arasındaki Korelasyon İlişkisi (2000-2018)..... 78

Tablo 3: Türkiye İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamaları Arasındaki Korelasyon İlişkisi (2009-2017) 79

Tablo 4: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Yüksek Olan Ülke Grubu İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transferler Arasındaki Korelasyon 82

Tablo 5: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Düşük Olan Ülke Grubu İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transferler Arasındaki Korelasyon 82

Tablo 6: Gini Katsayısı OECD Ortalamasının Üstünde Olan Ülkelerin Milli Gelirlerinin İçerisinde Transfer Harcamalarının Payı (2000-2018)..... 83

Tablo 7: Gini Katsayısı OECD Ortalamasının Altında Olan Ülkelerin Milli Gelirlerinin İçerisinde Transfer Harcamalarının Payı (2000-2018)..... 83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Lorenz Eğrisi 29

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Tüm OECD Ülkeleri İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamalarının İlişkisi (2000-2018)..... 77

Grafik 2: Türkiye'de Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamalarının İlişkisi (2009-2017)..... 78

Grafik 3: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Yüksek Olan Ülke Grubu İçin Nakit Transfer ve Gini Katsayısı İlişkisi..... 80

Grafik 4: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Düşük Olan Ülke Grubu İçin Nakit Transfer ve Gini Katsayısı İlişkisi……..81

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devleti

GVK : Gelir Vergisi Kanunu

KDV : Katma Değer Vergisi

KVK : Kurumlar Vergisi Kanunu

KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Md. : Madde

MTV : Motorlu Taşıtlar Vergisi

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development-Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

ÖTV : Özel Tüketim Vergisi

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

vb. : Ve benzeri

GİRİŞ

Bir ülkede egemenlik gücünü elinde bulunduran devlet hiç şüphesiz kamu kesiminin en önemli aktörüdür. Tarihsel süreç içerisinde devlet, çok sayıda görev üstlenmiştir. Devletin üstlenmiş olduğu görevler ülkeden ülkeye ve dönemden döneme farklılık göstermektedir.

Liberal devlet anlayışının hâkim olduğu dönemlerde devlet; savunma, adalet, diplomasi ve asayişin sağlanması gibi görevler üstlenmiştir. Bu dönemde; "tarafsız devlet", "sınırlı devlet", "minimal devlet" gibi çeşitli isimlerle adlandırılmış olan devlet, ekonomik hayatın işleyişine müdahaleden kaçınmıştır. Hatta liberal devlet anlayışının hâkim olduğu bu dönemde devletin ekonomiye müdahalesi gereksiz görülmüştür. Ancak sanayileşme hareketi ile birlikte "devletin tarafsızlığı" düşüncesi giderek önemini yitirmeye başlamıştır. Sanayileşme hareketi ile başlayan çalışma şartlarındaki güçlük, akabinde meydana gelen işsizlik bireyleri kötü yaşam şartlarına doğru sürüklemiştir.

1929 yılında yaşanan Dünya Büyük Buhranı, devletin tarafsızlığının ekonomik ve toplumsal hayatta meydana gelen sorunları çözmekte yetersiz kaldığı düşüncesini pekiştirmiştir. Devletin, toplumdaki gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun giderilmesi amacıyla ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi gerekli görülmüş, refah devletinin zorunluluğu hissedilmiştir.

Refah devleti, yoksullukla mücadele, gelir dağılımında adaletin sağlanması, bireylere insan onuruna yaraşır bir hayat sunulması ilkelerini kendisine bir amaç olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda hem ekonomik hem de sosyal hayata müdahalede bulunarak toplumda refah seviyesini arttırmaya çalışmaktadır.

Refah devleti, toplumda var olan gelir eşitsizliğinin giderilmesi ve yoksulluğun hafifletilmesi amacıyla geliri yeniden dağıtmaktadır. Refah devleti

zengin ve fakir arasındaki gelir eşitsizliğini geliri zenginden yoksula doğru yeniden dağıtmak sureti ile "kişilerarası yeniden dağıtım" ile ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu, refah devletinin Robin Hood işlevini işaret etmektedir. Diğer yandan sosyal sigorta aracılığıyla da kişinin gelirini kişinin yaşam evreleri boyunca yeniden dağıtmaktadır (gelir düzleştirmesi) ve bu ise kişiye yönelik yeniden dağıtımı ya da refah devletinin kumbara işlevini ifade etmektedir.

Devlet, gelirin yeniden dağıtımında kamu gelirlerini ve kamu giderlerini bir araç olarak kullanmaktadır. Devletin yeniden dağıtım araçları OECD sınıflandırmasına göre başlıca üçe ayrılmaktadır: Sosyal sigorta primlerini de içine alan vergi gelirleri, transfer harcamaları ve sağlık, eğitim gibi kamusal hizmetlerin sunumu. Ancak OECD gelir dağılımı çalışmalarında devletin yeniden dağıtıcı rolünün ölçümünde veri kısıtlamaları nedeniyle esas itibariyle kişisel vergiler ya da hanehalkı vergileri (gelir vergisi ve sosyal sigorta primleri) ve nakdi transferler incelenebilmektedir.

Bu çalışmada, gelir eşitsizliğinin giderilmesine yönelik devletin yeniden dağıtıcı rolü incelenmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; tarafsız devletten refah devletine geçiş sürecinde devletin tarihsel gelişim içerisinde üstlenmiş olduğu görevler ve bu görevler içerisinde gelirin yeniden dağıtımının yeri ve gelişimi incelenmiştir. İkinci bölümde; refah devletinin yeniden dağıtım araçları olan kamu gelirleri ve kamu giderleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise; Türkiye'de ve OECD ülkelerinde, devletin yeniden dağıtıcı rolünde ortaya çıkan 2000'li yıllardaki gelişmeler incelenmiştir. Bu çerçevede bu dönemde gelir eşitsizliklerinin ve bu eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik olarak hangi ülke grubunun (gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu mu yoksa gelir eşitsizliğinin az olduğu mu) daha fazla nakit transfer harcaması gerçekleştirdiği incelenmiştir. Üçüncü bölümde ayrıca nakit transfer harcamalarının Gini katsayı ile arasındaki ilişki korelasyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu analizin yapılmasındaki amaç; gelir eşitsizliklerinin giderilmesine yönelik olarak uygulanan nakit transfer harcamalarının ne kadar etkili olduğunu görebilmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM
DEVLETİN YENİDEN DAĞITICI ROLÜ

Devlet, toplumda meydana gelen gelir eşitsizliklerini gidermek ve yoksullukla mücadele edebilmek adına geliri bireyler ve gruplar arasında yeniden dağıtmaktadır. Tarihsel süreçte devletin, sosyal ve ekonomik alandaki rolü ve etkinliğinin değişmesi ile birlikte yeniden dağıtıcı rolü de önem kazanmıştır.

Bu bölümde tarihsel gelişim içerisinde ilk olarak, devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahalede bulunmadığı bir devlet anlayışı olarak ifade edilen tarafsız devlet anlayışı incelenmiştir. Daha sonra tarafsız devlet anlayışından toplumda refahın korunmasını ve arttırılmasını, birey ve grupların insanca yaşamalarını sağlamak amacıyla; gelir dağılımında adaletin sağlanması, yoksullukla mücadele, sosyal eşitliğin sağlanması gibi görevleri üstlenen refah devletine dönüşüm incelenmiştir. Son olarak bu bölümde modern anlamda devletin yeniden dağıtıcı rolü kapsamında gelir dağılımında adaletin sağlanması ve yoksullukla mücadele edilmesi ele alınmıştır.

1.1.Tarafsız Devlet

Tarafsız devlet, 1929 Dünya Ekonomik Büyük Buhranı'na kadar devlet anlayışında hâkim olan liberal politikalar sonucunda şekillenmiş bir devlet anlayışıdır (Nadaroğlu, 1998: 95). Tarafsız devlet, "minimal devlet", "jandarma devlet" ve "koruyucu devlet" gibi çeşitli isimlerle ifade edilmektedir. (Tayyar ve Çetin, 2013: 109). Tarafsız devlette birey, devletin kurucu unsuru ve tek dayanağı olarak görülmektedir. Devletin amacı, bireyin mutluluğunu sağlamaktır ve devlet bu amacına ulaşabilmek için bireylerin doğuştan sahip oldukları ve devlete devretmedikleri hak ve hürriyetlerini korumaya çalışmaktadır (Erdal, 2012: 30).

Tarafsız devlet anlayışı, 19. yüzyıl klasik liberalizmine dayanmaktadır (Kirmanoğlu, 2013: 21). Klasik liberalizm, sınırlı bir devlet, kanun hâkimiyeti ve güçler ayrılığı gibi temel öğelere sahip olduğu gibi ekonomik anlamda da "Bırakınız yapsınlar!" görüşünü benimsemiştir (Sallan Gül, 2006: 23). Bu anlayış çerçevesinde tarafsız devlet sadece saf (doğal/pür) kamusal malları sunan ve ekonomiye minimum düzeyde müdahale eden devlettir (Kirmanoğlu, 2013: 21).

Temelleri, John Locke ve Adam Smith gibi liberal filozoflara dayanan klasik liberalizm anlayışında bireyin özgürlükleri esas alınmaktadır (Kirmanoğlu, 2013: 21). Buna göre liberalizm, bireylerin siyasal ve ekonomik hak ve hürriyetlerini güvence altına almak için çaba sarfeden ve devletin piyasa ekonomisinin doğal işleyişine müdahalede bulunmamasını ve ekonomideki rolünün minimum seviyede olmasını savunan bir doktrin olarak tanımlanmaktadır (Gümüş, 2010: 43). Bu bağlamda liberal devleti; toplumun, hukuki yönden bireyin kişilik haklarına, iktisadi yönden ise devletin ekonomik hayata müdahalesine ihtiyaç duyulmayan, piyasa kanunlarına göre kurulan bireyler arası ilişkiler ortamı olarak tanımlamak mümkündür (Serter, 1994: 8).

Liberal devlet anlayışında hâkim olan temel ilke; bireylerin doğuştan bazı haklara sahip oldukları ve bu haklarını özgürce kullanabilecek olmalarıdır. "Doğal haklar doktrini" olarak ifade edilen bu ilke, bireyin kendi maddi ve manevi kişiliğini geliştirmek zorunda olduğundan söz konusu gelişimini engelleyici hiçbir sınırlama ile karşılaşmaması gerektiğini savunmaktadır (Uzun, 2010: 6). Liberal devlet anlayışına göre devlet tarafından bireye bir zorunluluk yüklenmemesi gerekir. Bireyin faydalanmadığı kamu hizmetlerinin sağlanabilmesi için bireyden vergi alınması bu zorunlulukların başında gösterilebilir. Aynı zamanda bireyin özgürlüklerine aykırı olacağı için gelir transferi içeren harcamalar meşru kabul edilmemektedir (Kirmanoğlu, 2013: 21). Buna göre, tarafsız devlet anlayışında bireylerin kişisel ve siyasal hakları güvence altına alınmış, devlet hukuki bir sınırlandırılmaya tabi tutulmuştur ancak ekonomik yaşamda liberalizmin gereği

olarak bireyler serbest piyasa koşulları içerisinde hareket etmektedir (Bulut, 2003: 174).

Kişilerin hak ve özgürlüklerinin hem diğer bireyler hem de devlet tarafından zor kullanılarak ihlal edildiği görülmektedir. Bir bireyin diğer bir bireyin hak ve özgürlüğünü zor kullanarak ihlal etmesi kriminal bir meseledir ve liberal düşüncede saldırıya maruz kalan bireyin karşılık verme ve saldırganı cezalandırma hakkı vardır. Bunun yanında devlet tarafından kurallar belirlenmemiş ve herhangi bir sınırlandırılma yapılmamış ise birey hak ve özgürlüklerini ihlal etme konusunda bireylere oranla devlet daha tehlikelidir. Bu çerçevede liberalizmin öne sürdüğü devlet, vatandaşlarının üzerinde sınırsız otoriteye sahip olmayan, vatandaşlarından ayrı ve onlara karşı üstünlüğü olmayan devlettir (Gül, 2009: 73).

Mill, bireylerin özgürlüğüne karşı devletin yapacağı müdahalelere üç noktada itiraz etmektedir. Bu üç nokta şu şekildedir (Mill, 2009: 213):

- İlk olarak, herhangi bir işin nasıl ve kim tarafından gerçekleştirileceğini en iyi bilenler direkt olarak o işle ilgili kimselerdir. Buna göre; devletin ya da yasamanın kişilerin yapmış olduğu işlere müdahalesi kabul edilemez,
- İkinci gerekçe, bireylerin her işi başarı ile yerine getiremeyecek olmasıdır. Ancak yine de bu durum onların düşünsel eğitimlerine katkı sağlamaktadır, yeteneklerinin ve muhakeme güçlerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır,
- Devlet müdahalesinin gereksiz olarak görülmesindeki üçüncü gerekçe ise; devlet gücünün gereksiz yere arttırılmasının sakıncalı olduğudur. Çünkü devlet görevlerine eklenen her bir yeni görev devletten iyilik ya da kötülük bekleyenler üzerinde nüfuzunun yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak; devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmayan liberal sistemde ve onun yansıması olan tarafsız devlet anlayışında devlet, var olan düzeni ve bu düzene hâkim olan özgürlükleri korumakla yetinmelidir (Rosanvallon, 2004: 54). Tarafsız devlet, iktisadî alanda girişimci olarak yer almaktan ve hatta bu alana her türlü müdahaleden kaçınıp kendi geleneksel görevleri dışındaki her türlü iktisadî işlemi serbest rekabete bırakmaktadır. Kısacası tarafsız devlet, tüm iktisadî ve sosyal konularda tarafsız davranmaktadır (Nadaroğlu, 1998: 96).

1.1.1. Tarafsız Devletin Özellikleri

Klasik iktisatçılar devletin varlığının zorunlu olduğunu ve iktisadî kaynaklara ihtiyaç duyduğunu kabul etmektedirler. Bu sebeple liberaller "bir gizli elin" gerek kamusal gerekse özel menfaatlerin düzenlediği "tabiî düzen" olduğunu ve bu düzenin bozulmaması gerektiğini savunurlar. Liberallerin tarafsız devlet anlayışını savunduğu nokta da tam olarak budur. Liberaller, devletin eline geçirdiği kaynakları kullanırken israf edeceği düşüncesi ile devlete karşı güvensizdirler. Tarafsız devletin özelliklerinin de bu çerçeveler dâhilinde şekillendiği görülmektedir (Aksoy, 1998: 26). Buna göre tarafsız devlet anlayışında devletin özelliklerinin daha çok klasik iktisatçıların savunmuş olduğu malî özellikler etrafında şekillendiği görülmektedir.

Klasik maliyenin özellikleri gibi klasik maliyenin temel varsayımları da önem arz etmektedir. Kamu girişiminin özel girişimden verimsiz olduğu varsayımı ve kamu harcamaları ve vergilerin tarafsız olması gerektiği varsayımı klasik maliyenin temel varsayımlarındandır. Buna göre; klasik iktisatçılar özel girişimin her zaman kamu girişiminden daha verimli olduğunu belirtmektedir. Kamu kesimi, kaynakları tüketmesinden dolayı verimsiz bir şekilde çalışmaktadır. Bu nedenle kamunun girişimciliği arzu edilen bir durum değildir (www.koktas.com).

Klasik maliyenin bir diğer varsayımı ise kamu harcamalarının ve vergilerin tarafsız olmasıdır. Klasik maliye anlayışın, kamu harcamaları konusundaki prensibi "mümkün olduğu kadar az harcama" yapılması şeklindedir (Nadaroğlu, 1998: 136).

Klasik maliye kamu harcamalarının tarafsızlığı kadar vergilerinde tarafsız olması gerektiğini savunmaktadır. Vergilerin tarafsız olması, klasik iktisatçıların serbest ekonomideki sistemin işleyebilmesi için kabul ettikleri bir varsayımdır. Bu varsayıma göre vergiler kişi ve şirketlerin mevcut ilişki ve faaliyetlerini etkilememeli, verilen kararlarında değişikliklere sebep olmamalıdır. Klasik iktisatçılar vergilerin bir iktisadi politika olarak kullanılmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple özellikle yatırım ve tasarruf hacmini minimum düzeyde etkileyecek bir vergi türünü hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu vergiye örnek olarak, uygulama alanı da olan baş vergisi (herkesten eşit miktarda alınan vergi türü) verilebilir (Aksoy, 1998: 26).

Tarafsız devletin malî özellikleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Aksoy, 1998: 26-27: Gül, 2009: 75):

- **Kamu harcamaları minimum düzeyde tutulmalı:** Devletin yaptığı harcamalar belli sınırlamalara tabi tutulmalı ve mümkün olduğunca kısıtlanmalıdır. Çünkü devlet israfçıdır ve bunun için de devletin faaliyet alanı daraltılmalı ve devlet sıkı bir şekilde takip edilmelidir.
- **Kamu harcamaları dolaylı vergilerle finanse edilmelidir:** Klasik iktisadi düşünürler, vergilerin iktisat politikası aracı olarak kullanılmasına karşı çıkmaktadırlar. Bu sebeple kamu harcamalarının yatırım ve tasarruf hacmini minimum düzeyde etkileyen dolaylı vergiler ile finanse edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Dolaylı vergiler harcamalar üzerinden alınmakta ve etkileri de daha çok harcamalar üzerinde olmaktadır. Liberallerin dolaylı vergileri tercih etmesinde ki bir başka sebep ise, bu vergi türünde karine yöntemine başvurulması ve mükellefi en az rahatsız edecek şekillerde düzenleniyor olmasıdır.

- **Ekonomiyi etkilemeyecek şekilde borçlanmaya başvurulmalı:** Devlet savaş, afet gibi olağanüstü hallerde ya da büyük yatırımlar için borçlanmaya başvurmalıdır. Aslında devletin vergi ile kamu geliri elde etmesindense borçlanarak kaynak temin etmesi çoğu zaman daha kolay bir yöntemdir. Ancak devletin kamu giderlerini borçlanma ile karşılama yoluna girmesi halinde bu borçlardan geri dönecek olan faiz ve itfa masraflarının sonraki senelerde kamu giderlerini daha da artıracağı düşünülmektedir. Bu sebeple klasik iktisatçılar yalnızca zorunlu durumlarda borçlanma ile elde edilecek olan kamu gelirinin sadece verimli yatırımlarda kullanılması gerektiğini savunmaktadır çünkü yalnızca bu sayede borçlanmanın getirdiği faiz ve itfanın kendiliğinden kapanabilmesinin mümkün olduğuna inanmaktadır. Tüm bunlarla birlikte devletin borç almak maksadı ile kredi piyasasına girdiğinde özel şirketlere de rakip olacağı öngörülmektedir. Söz konusu durum faizlerin yükselmesine ve kredi koşullarının kötüleşmesine neden olacaktır. Diğer yandan devlet borçlarını zamanında ve tam olarak geri ödeyemezse itibarı sarsılır ki bu Klasik iktisatçılar tarafından istenmeyen bir durumdur.
- **Devlet bütçesi denk olmalıdır:** Kamu gelir ve giderlerinin malî yıl sonunda birbirine "gerçek anlamda" eşit olması gerekmektedir. Buna göre bütçenin denk sayılabilmesi için devletin sunmuş olduğu hizmetlere ilişkin kamu giderlerinin devletin vergi, harç vb., olağan gelirleri ile karşılanması gerekmektedir.

1.1.2. Tarafsız Devletin Görevleri

Tarafsız devlet anlayışı devletin yalnızca savunma, adalet, güvenlik hizmetlerini sağlamakla görevlendirilmesi görüşüne dayanmaktadır. Buna göre devlet, vatandaşlarının güvenliğini sağlamalı ancak onların faaliyetlerine herhangi bir müdahalede bulunmamalıdır. Çünkü devletin ekonomik ve sosyal alanlara

müdahalesi sadece gereksiz olarak görülmekten ziyade, ekonominin doğal dengesini bozacağından dolayı aynı zamanda zararlı olarak görülmektedir (Gözler, 2012: 206).

Tarafsız devletin görevlerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (Gül, 2009: 76-77):

- Devletin iç güvenlik, ulusal savunma, adalet ve yargı hizmetlerini sağlaması,
- Mali sisteme yönelik olarak düzenlemelerin yapılması ve hükümetin borçlanma konusundaki yetkisinin yasalarla sınırlandırılıp vergi sisteminin eşitlik ilkesine yönelik olarak düzenlenmesi,
- Hem iç hem de dış ticarette devlet müdahalesine ancak savaş, salgın hastalık, devletlerarası anlaşmazlık gibi olağanüstü dönemlerde başvurulması,
- Eğitim konusunda maddi geliri yetersiz çocukların devlet bursu ile okutulması ve yine maddi geliri yetersiz vatandaşların sağlık hizmetlerinin ödeyemecek oldukları tutarlarının devletçe ödenmesi dışındaki eğitim ve sağlık sisteminin özel sektör tarafından düzenlenmesi,
- Sosyal güvenlik sisteminin özel sektör tarafından düzenlenmesi,
- Altyapı hizmetlerinin piyasada sunuluncaya kadar devlet tarafından sunulması,
- Yardıma muhtaç durumda olan kimsesizlere, akıl hastalarına, yaşlılara, temyiz kudretine sahip olmayan vb. vatandaşlara hizmetin devlet tarafından sunulması,
- Mülkiyet haklarının sınırının belirlenerek bu çerçevede çevre bilincinin korunması ve gelişiminin sağlanması.

1.2. Tarafsız Devlet Anlayışından Refah Devlet Anlayışına Geçiş Süreci

İlk çağlardan günümüze değin varlığını sürdüren devlet, geçen zaman diliminde durağan bir yapıda olmayıp sürekli bir değişim içerisindedir. Devletin yaşamış olduğu bu değişimler ideolojik hareket ve tarihsel şartlara göre şekillenmektedir. Devletin geçirdiği değişimler ele alındığında refah devleti de bu değişimin bir parçası olmuştur (Gümüş, 2010: 3).

Tarihsel süreç içerisinde devletin refah devleti anlayışına doğru bir değişim göstermesinde refah devleti öncesinde etkili olan liberal dönemin etkisi olmuştur (Gümüş, 2010: 3). Liberal politikaların 19. yüzyılın sonlarına doğru zayıflaması ve etkilerinin azalması ile sosyalist görüşler güç kazanmıştır (Serter, 1994: 14). 19. yüzyıldaki sanayileşme ile "gece bekçisi" olarak ifade edilen tarafsız devlet anlayışından refah devlet anlayışına doğru bir geçiş yaşanmıştır (Frel, 2009:3). Liberal fikirlerin zayıflaması sonucu devlet müdahalesinin daha fazla hissedilmesinin hem sosyal hem de ekonomik sebepleri bulunmaktadır. Ancak sosyal ve ekonomik sebeplerin altında yatan ana sebep sanayidir (Serter, 1994: 14).

18. yüzyılın ikinci yarısından sonraki dönemde ortaya çıkan tüm etkenler Sanayi Devrimi olarak adlandırılmaktadır. Sanayi devriminin en önemli özelliği hem sosyal hem de ekonomik hayatta belirleyici bir rol üstlenmesidir. Bunun yanı sıra bir diğer önemli özelliği ise makineleşmeyle birlikte, insan gücünün yerini makinaların almasıdır (Şenkal, 2005: 15- 16).

Sanayileşme sürecinde fabrikaların ortaya çıkışı, iş saatleri içinde tek bir iş yapan işçi sınıfının ortaya çıkmasına neden olmuştur; ancak sanayileşmenin ilk dönemlerinin işsizlik ve yoksulluğu beraberinde getirmesi, işverenlerin çalışanlarını ağır şartlar altında çalıştırmasına ve karın tokluğuna çalıştırdığı bir ücret politikası belirlemesine yol açmıştır (Zencirkıran, 2015: 6-8).

Sanayi devrimiyle birlikte sağlıksız çalışma koşulları, işverenler lehine işleyen bir serbestlik anlayışı ve işçi sınıfı için çalışma saatlerinin uzun olduğu karamsar bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu tabloda erkek işgücünün yanı sıra kadınlar ve çocuklar da aile gelirlerini yükseltebilmek adına işgücüne katılmışlardır. Ancak kadın ve çocukların işgücüne katılımı, ücretlerin düşmesine yol açmıştır (Özdemir, 2008: 49). Bu çerçevede başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere büyüyen bir işçi sınıfı oluşmuş ve bu sınıf üretim araçlarını elinde bulunduran müteşebbis sınıfa karşı rekabet edememiştir. İşçi sınıfı asgari yaşam şartlarıyla yaşamaya terkedilmiştir (Serter, 1994: 14-15).

Sanayi Devriminin yaşandığı dönemde teknik konuda gelişmeler yaşanırken sosyal konular ihmal edilmiştir (Şenkal, 2005: 17). Sanayileşme sonucunda gelir ve servet eşitsizlikleri meydana gelmiş ve sınıf çatışmaları artmıştır. Böyle bir durumda tarafsız devlet anlayışı yetersiz kalmış ve bir devlet müdahalesi gerekli görülmüştür (Bulut, 2003:174-175). Ancak liberal düşüncenin bireylere "makul yaşam şartları" sunma konusunda eksiklikleri bulunmaktadır. Sonuçta, sanayileşme ile kötüleşen yaşam koşullarına karşı devletin tarafsızlığı refah devlet düşüncesini gerekli kılmıştır (Gümüş, 2010: 87).

1929 Ekonomik Buhranı'nı takiben II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle yaşam koşulları daha da ağırlaşmış ve devletin sosyal ve ekonomik alana müdahalede bulunduğu refah devleti anlayışı yükselişe geçmiştir (Eser, Memişoğlu ve Özdamar, 2011: 204). Özellikle II. Dünya Savaşının yıkıcı etkileri, bireyleri güvenilir ve kendilerine sosyal yarar sağlayacak hükümetleri seçmeye yöneltmiştir (Gökbunar, Özdamar ve Uğur, 2008: 159).

Savaş sonrası ekonomik krizlerin ortaya çıkması ve buna bağlı olarak sosyal sorunların daha da katlanması, bireylerin yaşam kalitelerinde düşüşe yol açmıştır (Eser, Memişoğlu ve Özdamar, 2011: 204). Böyle bir sosyal tabloda, toplum ve bireyin sosyal refahının sağlanabilmesi için devlet müdahalesinin gerekli olduğu düşüncesi refah devletinin yükselişini sağlamıştır (Hatipler, 2018: 164).

Refah devletinin gelişimi, liberal devlet anlayışının sonunu getirmiştir. Klasik liberalizmin dayandığı temel felsefe olan "devletin hiçbir şekilde topluma ve ekonomiye müdahale etmemesi" düşüncesi terk edilmiş ve refah devletinin gelişimi ile devlet topluma ve ekonomiye müdahalede bulunmuştur (Eser, Memişoğlu ve Özdamar, 2011: 204-205). Kısacası refah devleti toplum üzerinde aktif rol oynamaya başlamıştır yani "seyirci devlet" oyunun içerisinde bizzat yer alan "oyuncu devlet" şekline bürünmüştür (Benli, 1991: 4).

1.3.Refah Devleti

Refah devleti terimi ilk olarak 1941 yılında Başpiskopos Temple tarafından kullanılmıştır (Özdemir, 2004: 33). "Refah devleti", "sosyal devlet" veya "sosyal refah devleti" kavramları birbiri yerine kullanılmakta ve İngilizce literatürde "welfare state" terimine karşılık gelmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 16). Refah devleti Alman literatüründe ise "fohlfahrts staat" olarak yer bulmuştur (Serter, 1994: 36).

Refah devleti, günümüz Batılı sanayileşmiş ülkelerde 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkışından, 1980'li yıllara değin devamlı bir gelişme göstermiştir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 9). 19. Yüzyıl ortalarında eğitimi düzenlemek maksadıyla yapılan kanuni düzenlemeler refah devletinin başlangıcı olarak belirtilmektedir. Modern refah devletinin bir diğer başlangıç noktasının da Bismarck tarafından 1883 yılında getirilen sosyal sigorta uygulamaları olduğu ifade edilmektedir. İngiltere'de temel eğitim uygulamaları ve Bismarck'ın geliştirdiği sosyal sigorta uygulamalarının öncesinde yoksullara yardım yasaları mevcuttu ancak bu yasalar refah devletinin başlangıcı olarak görülmemektedir (Özdemir, 2004: 34).

Refah devleti, ilk olarak İkinci Dünya Savaşı döneminde bir "savaş devleti" olarak görülen Nazi Almanyası ile Nazi Almanyası'na karşı direnen İngiltere arasındaki farkı ortaya koyabilmek amacıyla 1941 yılında devletin sosyalliğini vurgulamaktan çok savaş döneminde disiplini sağlayabilmek adına kullanılmış bir

kavramdır. Refah devleti zamanla devletin sağladığı sosyal imkânlar çerçevesinde kullanılır duruma gelmiştir (Flora ve Alber, 2009: 19).

Refah devletinin diğer devlet sistemlerinden farklılaştığı nokta zengin ve fakir ayrımı gözetmeksizin, bireylere insan onuruna yaraşır asgari hayat standartları sağlaması ve bunun için gerekli tedbirleri almasıdır (Şimşek, 2012: 20). Refah devleti, liberal ekonomik yapılarda piyasa mekanizmasının neden olduğu sosyal sorunları ve riskleri telafi etmeye çalışmaktadır (Güçlü, 2007: 78).

Refah devleti, çeşitli şekillerde tanımlanmış olup refah devleti için kabul edilen tek bir tanımlama bulunmamaktadır. Kavram ekonomik, kültürel ve politik gelişim çerçevesinde ülkelere göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ancak yapılan tanımlamalar, devletin ekonomiye ve vatandaşlarının refahına neden ve nasıl müdahale edeceği noktasında kesişmektedir (Özdemir, 2004: 33-35).

Briggs (1961: 14), refah devletinin amaç ve görevlerini şu şekilde tanımlamaktadır:

> "*Refah devleti, bireylere ve ailelere minimum bir gelir garantisi sağlayarak bireylerin hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi sosyal risklerin üstesinden gelmelerinde bireylere yardımcı olarak güvensizliği azaltmalı ve sınıf ve statü ayrımı gözetmeksizin tüm bireylere belirli sosyal hizmetleri en iyi standartlarda sunmayı garanti etmelidir*".

Aktan ve Özkıvrak (2008: 19): ise çalışmalarında refah devletini şu şekilde tanımlamaktadır:

> "*Refah devleti, nakdi faydalar sağlamak yanında sağlık, eğitim, konut hizmetleri sunmak ve tam istihdama ulaşmaya yönelik önlemler almak suretiyle vatandaşlarına belirli bir gelir, gelecek güvencesi ve temel sosyal hizmetlerden yararlanma olanağı sağlayan ve bu doğrultuda ekonomik*

hayatın işleyişine müdahale eden, özel kesimin faaliyetlerini düzenleyerek ya da bizzat KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsleri) aracılığıyla faaliyette bulunarak ekonomik hayatı kontrol eden ve yönlendiren devlettir".

Serter ise yaptığı çalışmalarda refah devletini şu şekilde tanımlamaktadır (1994: 32-33):

"*… Sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır maddi, manevi ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah şartları sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş çağdaş bir devlet anlayışıdır".*

Bir başka tanımda da refah devleti, "bireylerin haysiyet ve kişiliklerine yakışan yaşam şartlarını yerine getirmekle görevli hizmet, dağıtım ve bölüşüm devleti" şeklinde ifade edilmektedir (Duman, 1997: 13).

Refah devleti kavramı, düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve müdahaleci bir devlet anlayışını işaret etmektedir. Refah devletinin müdahaleci olmasındaki amaç piyasa başarısızlıklarına karşı harekete geçip sorumlulukların yerine getirilmesi için gerekeni yapmaktır. Refah devletinin düzenleyici bir kimliğe bürünme sebebi, işçilerin düşük ücretle çalışarak fakirleşmemeleri için asgari bir ücret belirleyip sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetlerini de sağlayarak yaşam kalitelerini artırmaktır (TÜSİAD, 1995: 73-74).

1.3.1. Refah Devletinin Özellikleri

Refah devleti kavramının tam olarak anlaşılabilmesi için temel özelliklerinin detaylıca ortaya konması gerekmektedir (Erdal, 2012: 22). Bu nedenle bu kısımda refah devletinin özellikleri olarak sayılan girişimcilik, düzenleyicilik, müdahalecilik ve yeniden dağıtıcılık özellikleri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.1.1.Refah Devleti Müdahalecidir

Devlet müdahalesinin olmadığı liberal devlet anlayışında devlet, karşılaştığı krizlerle başa çıkamamış ve bu durum sonuçta devletin ekonomiye ve sosyal alana müdahalesini gerekli kılmıştır (Gümüş, 2010: 205).

Refah devleti, bireylerin sosyal ve ekonomik yaşam koşullarının iyileştirilmesini ve bireyler arasında dengenin kurularak vatandaşların refah seviyesinin arttırılmasını amaçlamaktadır (Hatipler ve Keskin, 2018: 498). Bu amaç doğrultusunda devlet, bireyler arasında var olan gelir eşitsizliklerini gidermek amacıyla milli gelirin adil dağıtılması için çalışmaktadır. Bu bağlamda refah devleti, bireyler arasındaki eşitsizlikleri azaltmak ve gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için ekonomik ve sosyal alana müdahale etmektedir (Gümüş, 2010: 204-205).

Refah devleti, gelir dağılımında eşitliğin sağlanması için sosyal ve ekonomik yaşama müdahale etmesinin yanı sıra piyasa başarısızlıklarının ortaya çıktığı durumlarda da ekonomiye müdahalede bulunmaktadır. Örneğin, ekonomide istikrarın bozulduğu bir durumda refah devleti, ekonominin dengeye getirilebilmesi için iktisadi politikalar ile ekonomiye müdahalede bulunmaktadır (Aktan, 1999: 43).

1.3.1.2.Refah Devleti Düzenleyicidir

Refah devletinin bir diğer özelliği düzenleyici olmasıdır. Devlet, piyasa ekonomisinde meydana gelebilecek sorunlara karşı düzenleyici işlemler yaparak ekonomiye müdahalede bulunmaktadır (Aktan, 1999: 43). Bu düzenleyici işlemlere örnek olarak; iş piyasalarındaki düşük ücretlerin işçileri yokluğa düşürmemesi için en alt düzeyde bir ücret belirlenip, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerini üstlenmesi gösterilebilir (Durdu, 2009: 43).

Devlet nitelik, nicelik ve fiyat konularında da düzenlemelere başvurabilir (Barr, 1992: 4). Barr (1992: 4), devletin üstlendiği bu düzenleyici işlevlerde bireylerin sosyal sigortaya zorunlu üye olmalarını sağlamasının ve asgari ücret gibi konularda düzenleme yapmasının devletin düzenleyici işlevi olduğunu belirtmektedir.

1.3.1.3.Refah Devleti Yeniden Dağıtıcıdır

Refah devleti yalnızca temel hakları, iktisadi ve kişisel hürriyetleri koruma altına alarak geliştirilmesi maksadıyla faaliyetlerde bulunan değil; bununla birlikte toplum içerisinde ortaya çıkabilecek karşıtlıkların ve gerginliklerin dengelenmesi maksadı ile gerekli tedbirleri alma kudretini haiz demokratik bir devlettir (Candan ve Erol, 2017: 93).

Refah devleti bu çerçevede yukarıda anlatılanları gerçekleştirebilmek maksadı ile sınıflar arası dengesizlik ortaya çıkarıp toplumsal huzuru yok eden gelirin adaletsiz dağılımını vergi ve transfer harcamaları ile ortadan kaldırmayı hedefler. Refah devleti, olumsuz politika ve uygulamalar sonucu kötü ekonomik ve sosyal koşullar altında bulunan bireylerin korunmasını amaç edinmiştir. (Durdu, 2009: 43). Sonuç olarak refah devleti hem adil gelir dağılımını sağlamak hem de yoksullukla mücadele etmek için geliri kişiler ve gruplar arasında yeniden dağıtmaktadır. Refah devleti ayrıca sağlık, eğitim vb. hizmetlerin sunumu aracılığıyla da geliri, kişiler ve gruplar arasında yeniden dağıtmaktadır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 56).

1.3.1.4.Refah Devleti Girişimcidir

Piyasa ekonomisinin yetersiz kalması, müdahaleci, düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve girişimci özelliklere sahip olan refah devletinin ön plana çıkmasına yol açmıştır (Erdal, 2012: 5).

Devlet, kamusal mal ve hizmetlerin üretiminin yanı sıra özel mal ve hizmetleri de üretmektedir (Aktan, 1999: 45). Devletin özel nitelikli mal ve hizmet üretmesinin nedeni; mal ve hizmetlerin piyasada etkin bir şekilde sağlanamamasıdır (Akdoğan, 2013: 50). Piyasada hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde dağıtılmaması ile oluşan ekonomik dengesizliğe devlet özel mal ve hizmet üreticisi olarak müdahale etmektedir. Devletin özel mal ve hizmetleri üretmesi ise refah devletinin girişimci özelliğini ortaya koymaktadır.

1.3.2. Refah Devletinin Görevleri

Bir toplumda bulunan bireylerin sosyal durumlarıyla ilgilenip, bireylere hayatlarını idame ettirebilecekleri bir yaşam düzeyi sağlamayı hedefleyen refah devletinin görevlerine ilişkin literatürde çeşitli görüşler mevcuttur (Yay, 2014: 6).

Refah devleti, bireyler arasında fırsat eşitliğini sağlayarak kanun önünde eşitliği etkili hale getirmeyi kendisine amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda refah devletinde iktidar, güçsüz durumda olanları korumaya yönelik tedbirler alarak sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı meydana gelen eşitsizlikleri azaltmaya ve zenginliğin adil dağılımını sağlamaya çalışmaktadır (Göze, 1995: 117).

Duman (1997: 13)'a göre; "Refah devleti, bireyin karşılaştığı yaşamın zor şartları, riskleri ve meydana getirdiği ihtiyaçlar karşısında bireyin zayıf durumuna çözüm bulmalı; toplum ve bireyin ekonomik gücü elinde bulunduranlardan ve devlet baskısından uzak kalacağı bir denge kurmalıdır".

Refah devletiyle ilgili çalışmalarında Aktan ve Özkıvrak (2008: 29), refah devletinin amaçlarını (ya da görevlerini), 'adil gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele', 'fırsat eşitliği', 'sosyal güvenlik', 'tam istihdam ve işsizlikle mücadele', 'sosyal denge ve barışı sağlamak', 'ekonomik büyüme ve kalkınma' olarak belirtmektedirler. Bu tez çalışmasında da refah devletinin görevleri aynı şekilde sınıflandırılmakta ve açıklanmaktadır.

1.3.2.1.Adil Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele

Refah devletinin en temel görevlerinden birisi; toplumda var olan gelir dağılımında adaletsizliği engellemek ve toplumun ve bireylerin yoksulluktan kurtulmalarını sağlamaktır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 41).

Geçmiş dönemlerden günümüze değin adaletsiz bir gelir dağılımı dünyada sıkça karşılaşılan bir sorundur (Erdal, 2012: 36). Gelir dağılımı, belirli bir dönemde ülke ekonomisinde oluşan toplam gelirin vatandaşlar, gruplar ve üretim faktörleri arasında dağılımını ifade etmektedir (Hatipler, 2018:167). Gelirin dağılımının adil olması gereklidir. Bu çerçevede adil bir gelir dağılımı ile ülkedeki gelir grupları arasındaki farkın önlenmesi ve gruplar arasında gelir dağılımından dolayı oluşacak uçurumun engellenmesi hedeflenmektedir (DPT, 2001: 68).

Yoksulluk ise; bireyin temel gereksinimlerini karşılayamaması şeklinde mutlak anlamda ya da birey temel ihtiyaçlarını karşılasa bile toplumun ulaşmış olduğu refah seviyesinin altında kalması şeklinde nispi anlamda tanımlanmaktadır (Doğan, 2008: 10). Yoksulluk, bir toplumda üretilen toplumsal değerlerin azlığı veya çokluğu değil, oluşturulan değerin toplumdaki bireyler arasında eşit olarak dağıtılmaması olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda yoksulluk ve adil gelir dağılımı arasında sıkı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (DPT, 2001: 103). Bu hususlar ileride daha ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır.

1.3.2.2.Fırsat Eşitliği

Bireyler din, dil, ırk, cinsiyet, vb. ayırım gözetilmeksizin hem liberal hem de refah devleti anlayışında kanun önünde eşittirler. Liberal devlet anlayışında bireyler kanun önünde eşittirler ancak kanunlar bireyler arasındaki sosyal ve ekonomik koşulları eşitlemek ve bireylere fırsat eşitliği sunmak için çalışmamaktadır. Refah devletinde ise amaç; bireylerin sadece kanun önünde eşitliğinin sağlanması değil onlara fırsat eşitliğinin tanınarak bireylerin içinde

bulundukları sosyo-ekonomik durumun kötü etkisinden korunmaya çalışılmasıdır (Göze, 1995: 117). Buna göre refah devletinin fırsat eşitliği sağlama amacı; bireylerin yasalar önündeki eşitliğinin sağlanmasının yanı sıra sosyo- ekonomik hayat içinde de bireylerin eşitliğinin sağlanmasıdır (Şimşek, 2012: 22).

Fırsat eşitliği konusunda eğitim ve öğretim hizmetlerine oldukça önem verilen refah devletinde, verilen bu hizmetin toplumsal düzeydeki faydasının yanında özellikle ileri eğitim seviyelerinde bireysel faydası ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple refah devletinde bireylere eğitim ve öğretim hizmeti sağlanarak daha iyi bir meslek edinme, daha yüksek gelire sahip olma ve sosyal hareketlilik olanağı ve böylece fırsat eşitliği imkânı sağlanmalıdır. Maddi gücü yeterli olmayan bireylerin piyasada sunulan eğitim ve öğretim hizmetlerinden mahrum kalması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenledir ki fırsat eşitliğinin sağlanması maksadı ile her düzeyde eğitim ve öğretim hizmetinin sağlanması refah devletinin görevlerindendir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 48).

1.3.2.3.Sosyal Güvenlik

Refah devleti anlayışının ortaya çıkmasında etkili unsurlardan bir tanesi de sosyal güvenliğin sağlanmasıdır. 20. yüzyıla kadar bireylerin başlarına gelebilecek her türlü hastalık, işsizlik, yaşlılık ve kaza gibi olumsuzluklar bireylerin kendi sorumluluklarındaydı. Bireyler, gelecek endişesiyle ve hayati riskleri karşılayabilmek için birikim yapmak zorundaydı. Demokrasinin yaygınlaşması, işçi kesiminin ağır çalışma koşullarına karşı örgütlenmesi ve politik baskı oluşturmaları sonucunda 20. yüzyılın başından itibaren sosyal güvenlik kavramı ve uygulamaları önem kazanmıştır (Doğan, 2008: 11).

Sosyal güvenlik, yaşamları süresince elde ettiği gelir düzeyine ve yaptıkları işlere bakılmaksızın bireylerin hayatları boyunca karşılaştıkları sosyal risklerin yıpratıcı etkilerini en aza indirmek ve bireylere bu riskler karşısında ekonomik güvence sunmak görevini üstlenen kurum ve kuruluşlar topluluğu olarak

tanımlanmaktadır (Hatipler, 2018: 167). Bu yıpratıcı etkiler; hastalık, yaşlılık, iş kazası, sakatlık, işsizlik ve ölüm olarak belirtilmektedir (Bayri, 2013: 19). Refah devleti de, bireylerin hayata daha güvenle bakabilmelerini sağlayabilmek için sosyal yardım ilkesini görev olarak üstlenmiştir (Hatipler, 2018: 167). Bireylerin sosyal güvenlik gereksinimi evrensel bir ihtiyaç olarak görülmektedir (Özcan, 2009: 35).

Refah devleti, yukarıda sözü edilen sosyal güvenlik politikasını sosyal sigorta uygulaması ile sosyal yardım ve hizmetleri kullanarak uygulamaktadır: Sosyal sigorta ile sosyal yardım ve hizmetler şu şekilde açıklanabilmektedir (Aktan, 1999: 44):

- **Sosyal sigorta:** Devlet, sosyal güvenliği sağlayabilmek adına kişilerden prim katkısı istemektedir ve elde ettiği bu prim katkısı karşılığında vatandaşlarını sosyal risklere karşı korumaktadır.
- **Sosyal yardım ve sosyal hizmet:** Devlet, belli kesimlere sosyal yardımda bulunmaktadır ve çeşitli hizmetleri de karşılıksız ya da çok düşük bir bedelle sunmaktadır. Refah devletinin yapmış olduğu sosyal yardımlar genel itibariyle koruma amacıyla yapılan yardımlardır ve yoksul, muhtaç, işsiz kimselere ve ailelere yapılan yardımlar ile tazminat niteliği taşıyan ve daha çok gazilere ve şehit ailelerine yapılan yardımlardır. Sosyal hizmetlere ise; huzurevleri, akıl hastanelerinin açılması ve eğitim, sağlık ve konut gibi hizmetlerin sunulması örnek olarak gösterilmektedir.

Sosyal güvenlik, refah devleti tarafından aşağıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek için sağlanmaktadır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 46):

- Bireyleri yoksulluktan kurtarmak ve bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını garanti edebilmek için onlara bir gelir sağlamak,
- Bireylerin kendilerini güvende hissedebilmelerini sağlamak,
- Gelirin yeniden dağıtımını sağlamak,

- Dayanışmanın gelişimini sağlamak.

Refah devleti sonuç olarak; her bireyin, hayatın türlü zorlukları karşısında bir muhtaçlığa düşmeden ve hürriyetinden fedakârlık etmeksizin insan onuruna yakışır bir hayat sürebilmelerini sağlamaya yönelik olarak sosyal güvenliğin sağlanması için çalışmaktadır (www.sosyalsiyaset.net).

1.3.2.4.Tam İstihdam ve İşsizlikle Mücadele

Tam istihdam, bir ekonomide tüm üretim faktörlerinin (emek, doğa, girişimci ve sermaye) etkin ve tam olarak kullanılması ve ekonomide atıl faktörlerin bulunmaması olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2015: 138).

İşsizlik ise; üretim faktörlerinden emeğin üretime katılmaması olarak tanımlanmaktadır. İşsizlik, çalışma gücünde ve çalışma isteğinde olan bir bireyin cari ücretten çalışmasına razı olmasına rağmen iş bulamadığı bir durumdur (Durak, 2011:3). Dolayısıyla, tam istihdamın sağlanamadığı bir ekonomide işsizlik olduğu söylenmektedir (Doğan 2008: 14).

Bir toplumda refahın temel kaynağı emek piyasasıdır. Bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak imkânı sunan bir işte çalışmaları, bu bireylerin devletin desteğine daha az ihtiyaç duymalarını sağlayacaktır. Refah devleti de bireylerin gelir elde edecekleri bir işte çalışmalarını ve bu şekilde kendi geçimlerini sağlayabilmeleri için gerekli şartları bireye sağlamayı üstlenmiştir. Böylelikle refah devletinde, çalışan bireyler devletten herhangi bir sosyal yardım almadan çalışacaklar ve hayatlarını sürdüreceklerdir. Devlet bu sayede tam istihdamın sağlanması ve işsizlikle mücadele görevini yerine getirirken, bir yandan da sosyal yardımları ihtiyaç sahiplerine daha etkin dağıtabilecektir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 48-49).

1.3.2.5.Sosyal Denge ve Barışı Sağlamak

Refah devletinin ekonomik amaçlarının yanı sıra toplumsal yapı ile ilgili amaçları da bulunmaktadır. Bu amaçlar iki farklı şekilde ele alınabilmektedir; bunlardan ilki kamu hizmetlerini yerine getirirken vatandaşlarının haysiyetlerini korumak, ikincisi ise sosyal dayanışmayı sağlamaktır (Barr, 1992: 746-747). Belirtilen toplumsal amaçların sağlanabilmesi sosyal denge ve sosyal barışın sağlanmasına bağlıdır.

Refah devletinin öncelikli görevi güçsüzlerin yanında olmak ve onları korumaktır. Bunun yanında refah devleti, bireylerin sahip oldukları kişisel özellikler olan din, dil, ırk, mezhep, meslek, maddi durum gibi özelliklere göre toplum içerisinde ezilmelerine yahut yüceltilmelerine engel olmaya çalışmaktadır. Kişinin sahip olduğu bu özelliklerine göre olumlu veya olumsuz yönde ayrıcalıklı muamele görmesinin önüne geçmeye çalışmaktadır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 50).

Refah devleti, insan hak ve özgürlüklerine saygılı, kişilerin refahını sağlayıp onlara güvence sağlayan ve birey ve toplum arasındaki dengeyi sağlamaya çalışan bir devlet modelidir. Bu bağlamda refah devleti, bireylerin sosyal hizmetlerden yararlanmasında ve ekonomik imkânlara ulaşmasında meydana gelen farklılıkları engellemek ve özellikle düşük gelir gruplarının daha yüksek yaşam standartlarına ulaşmaları için sosyal dengeyi sağlamaya çalışmaktadır (Şimşek, 2012: 24).

1.3.2.6.Ekonomik Büyüme ve Kalkınma

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması refah devletinin ana görevlerinden birisi olarak kabul görmektedir. Ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma kavramları çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Ekonomik büyüme; bir ülkede, belirli bir dönem içinde üretilmiş olan mal ve hizmetlerin toplam tutarındaki artış olarak ifade edilirken; ekonomik kalkınma ise bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin kalitesindeki artış olarak tanımlanmaktadır (Pehlivan, 2000: 53).

Ekonomik kalkınma, sosyal ve ekonomik yapılardaki değişikliği içermektedir. Kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için ekonomik ve sosyal yapıda değişikliğin yapılması zorunludur. Yapılacak olan değişiklik ile toplumdaki belirli bir sınıf ya da grubun yanı sıra bölgenin tamamı artan refahtan pay alarak refah düzeyinin dengeli bir şekilde dağılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Kalkınma bir bakıma sosyal sorunları çözerek büyüme olarak ifade edilmektedir ve kalkınmada asıl amaç bireylerin yaşam kalitelerinin yükseltilerek artan ekonomik olanakları sosyal sorunların çözümünde kullanmaktır (Aktuğ, 8).

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması için refah devleti, ekonomik faaliyetlerin tam istihdam düzeyinde gerçekleşmesi için gerekli ortamı hazırlar ve sermaye yatırımlarını teşvik eder. Bu bağlamda eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlara müdahalede bulunarak ekonomik kalkınmada önemli rol oynayan işgücünün gelişmesi ve verimli olması için uygun olan şartları hazırlamaya yönelik önlemler almaktadır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 51).

1.4. Devletin Yeniden Dağıtıcı Rolü

Yeniden dağıtım kavramı, sosyal bilimciler, felsefeciler ve politikacılar arasında günümüz modern refah devletlerinde kurumsal düzenlemelerin adil olup olmadığının değerlendirilmesi hususunda sıklıkla kullanılmakta olan bir kavramdır. Yeniden dağıtımın konusu bireylerin gelirlerini de kapsayan mal varlıklarıdır. Bu yüzden yeniden dağıtımla devletin sahip olduğu vergileme, el koyma ya da minimum bir gelir sağlama gibi mekanizmalarla bu varlıkların el değiştirmesi söz konusu olmaktadır (Özkıvrak, 2019: 13).

Devletin yeniden dağıtıcı rolü sosyal, ekonomik, politik düzenlemeler içeren çok boyutlu bir alandır (Özkıvrak, 2019: 13). Devletin yeniden dağıtıcı rolü devletin milli geliri kişiler, gruplar ve üretim faktörleri arasında yeniden dağıtımı ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. Devletin geliri yeniden dağıtıcı rol oynamasındaki amaç,

gelir dağılımının esas itibariyle dar gelirliler yararına değiştirilmesidir (Serter, 1994: 72).

Yeniden dağıtım "yatay" ve "dikey" yeniden dağıtım olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Yatay yeniden dağıtım "kişiye dönük yeniden dağıtım" veya " gelir düzleştirme", dikey yeniden dağıtım ise " kişilerarası yeniden dağıtım" olarak da ifade edilmektedir. Yatay yeniden dağıtım; diğer bir ifade ile kişiye dönük yeniden dağıtım, bireyin gelirinin yaşam döngüsü boyunca karşı karşıya kalmış olduğu yaşam evreleri arasında transferi olarak belirtilmektedir. Yatay yeniden dağıtım, genellikle sosyal sigorta ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bunun sebebi ise; sosyal sigortanın esas itibariyle yatay yeniden dağıtım için tahsis edilmesi ve bir bireyin yaşam evreleri arasında geliri yeniden tahsis etmeye çalışmasıdır (Özkıvrak, 2019: 24).

Dikey yeniden dağıtım, yani kişilerarası yeniden dağıtım ise; zenginden alıp yoksula veren Robin Hood rolünü işaret etmektedir. Dikey yeniden dağıtıma örnek olarak sosyal yardımlar gösterilebilmektedir (Özkıvrak, 2019: 29).

Devletin yeniden dağıtıcı rolü, geçmişten günümüze süregelen bir tartışma konusudur. Genel olarak devletin piyasaya müdahale edip etmeyeceği, edecekse ne oranda, hangi vasıtalarla ve ne şekilde edeceği önemini her zaman koruyan ve ahlaki boyutları ihmal edilemeyecek nitelikte tartışma konularıdır. Devletin görevleri klasik maliye anlayışında altyapı yatırımı yapmak, diplomasi, güvenlik ve savunma hizmetlerini sağlamak ile sınırlı iken; günümüz modern maliye anlayışında devletin görevleri bu temel işlevlerle sınırlı olmamakta, devlet kaynak dağılımını düzenleyip, servet ve gelirdeki eşitsizliği ortadan kaldırmak, ekonomide kalkınma ve istikrarı sağlamak maksadı ile uygulayacağı politikalar belirlemektir.

Toplumdaki gelir dağılımı sadece iktisadi etkiye yol açmayıp, bunun yanı sıra siyasal ve sosyal olarak da toplumu etkilemektedir. Gelirin adil bir şekilde dağılımı, toplumsal barışın sağlanması konusunda önemli bir araçtır (Kürsüz, 2010:

2). Çünkü toplumda gelirin adaletsiz ve dengesiz dağılımı, o toplumda huzursuzluğun ve çatışmanın yaşanmasına neden olmaktadır. Gelirin adaletsiz dağılımı sebebiyle huzursuzluğun arttığı bir toplumda devlet, toplumsal refahı, uzlaşmayı ve huzuru sağlamaya çalışmaktadır (Altay, 2017: 238-239). Bu çerçevede gelir dağılımında adalet sağlandığı zaman sosyal refah artacaktır (Kürsüz, 2010: 2).

Refah devleti, gelir dağılımındaki adaletsizliğe yeniden dağıtım yolu ile müdahale etmektedir (Eker, 2004: 39). Devletin geliri yeniden dağıtmaktaki amacı; sınıflar arasında çıkabilecek çatışmaların ve gelir dengesizliklerinin önüne geçmektir (TÜSİAD, 1995: 73-74). Refah devleti gelir eşitsizliklerini gidermenin yanı sıra toplumdaki yoksulluk seviyesini azaltmak amacıyla da geliri yeniden dağıtmaktadır. Devlet, gelirin yeniden dağıtımında transfer harcamalarını ve vergileri bir araç olarak kullanmaktadır (TÜSİAD, 1995: 73-74). Refah devleti, sosyal ve ekonomik hayata müdahale ederek geliri yüksek olanlardan vergi yolu ile geliri toplayarak, düşük gelirlilere mali yardım, sübvansiyon veya aynî yardımlarla geliri dağıtarak eşitliği sağlamaya çalışmaktadır. (Türk, 1996: 112).

Devlet, geliri yeniden dağıtıcı politikaları ilerici ve gerici şekilde uygulayabilmektedir. Zenginden alıp yoksula vererek ilerici, yoksuldan alıp zengine vererek de gerici yöntemle geliri bölüştürmektedir. Devlet, kaynaklarını; erkeklerden kadınlara, çalışandan işsize, çalışma çağında olandan emeklilere, yetişkinden de çocuklara kaydırabilir. Devlet bu aktarmalardan hangisini seçerse seçsin geliri yeniden dağıtmış olacaktır (Pierson, 1996: 174-175).

1.4.1. Gelir Eşitsizliklerinin Azaltılması

Gelir eşitsizlikleri devletin yeniden dağıtıcı rolü için önemli bir gerekçe oluşturmaktadır. Devlet, vergileme ve harcama gibi kamusal araçları kullanarak geliri toplumdaki kişi, grup ve faktörler arasında yeniden dağıtmaktadır. Gelir kavramı servet ve malvarlığı kavramları ile ilişkilidir ama bu üç kavram birbirinden tamamıyla farklı anlamlara sahiptir. İlk olarak, gelir kavramı, üretim faaliyetine

katılan faktörlerin milli hasıladan aldıkları payları ya da ücret, faiz, rant ve karı ifade eder. Hasıladan faktörlere düşen bu paylar faktör gelirini teşkil eder. Ayrıca devletin sağladığı faydalar da üretime katılamayan kişiler yanında üretime katılan kişilerin de gelirini veya gelirinin bir kısmını oluşturur. Kişiler gelirlerini tasarruf ve tüketim arasında paylaştırırlar ya da gelirlerinin tamamını harcayabilirler. Servet, gelirden yapılan tasarrufların birikmiş hali olup, gelir getiren ve getirmeyen tüm gayrimenkul ve menkulleri kapsar. Servet, belirli bir anda bir şahsa ait olan menkul ve gayrimenkul varlığın tümünü ifade eder. Mal varlığı ise bir şahsın hukuki bir bütünlük oluşturmak üzere sahip veya mükellef olabileceği, para ile ölçülebilen mal, hak ve borçların tamamıdır. Mal varlığına borçlar da dâhil olduğundan bir kişinin olumsuz mal varlığından bahsedilebilir, oysaki servet olumsuz olamaz (Nadaroğlu, 2000).

Gelir, bir hanehalkına işverenlerden, bir işyeri sahibi olmaktan, mülk kiralarından, devletin sunduğu faydalardan vb., gelen para akımı iken mal varlığı esas itibariyle kişilerin tasarruflarını temsil eder ve tipik olarak gelirden daha fazladır, ayrıca daha eşitsiz dağılır. Örneğin, OECD ülkelerinde kişi başına ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri bir yıllık 25,908 $'dır ama kişi başına hanehalkı ortalama net mali malvarlığı (servet) 67,139 $'dır. Diğer yandan bir araştırma 2014'te global nüfusun daha alttaki yarısının ortaklaşa olarak global mal varlığının % 1'inden daha azına sahip olduğunu" bulmuştur (Özkıvrak, 2019: 63-65 ve 71). Mal varlığı önemlidir ama gelir genellikle kişilerin günlük ekonomik kaynaklarının daha iyi bir göstergesi olduğu için ve ayrıca mal varlığına ilişkin verilerin elde edilmesi aşırı derecede güç olduğundan tarihsel olarak gelirdeki eşitsizlikler daha yakından incelenmiştir (Özkıvrak, 2019: 64, 71).

Bu çalışmanın ilgi alanını da gelir eşitsizlikleri oluşturmaktadır. Bir ekonomik sistemde ortaya çıkan gelirin nasıl paylaşıldığını ve farklı sosyal sınıflar arasında nasıl bir dağılım gerçekleştiğini ekonomik bir gösterge olan "gelirin yeniden dağılımı" sayesinde açıklayabiliriz. Bununla birlikte gelirde meydana gelen eşitsizlikleri ortadan kaldırmak maksadı ile uygulanan "yeniden gelir dağılımı" yahut

“ikincil gelir dağılımı”, uygulanan politikaların açıklaması niteliğindedir. Uygulanan bu yeniden dağıtım politikalarının hedefi piyasada oluşan gelir dağılımını değiştirmektir (Özgüler, 2017: 61-62). Devletin gerçekleştirdiği yeniden dağıtım, gelir dağılımındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak maksadı ile yapılmaktadır ve esas olarak gelirin birincil ve ikincil dağılımı ile irtibatlıdır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 31-32). Çünkü bu gelir dağılımının kendiliğinden adaletli bir şekilde meydana gelmesi olası değildir (Hacıtahiroğlu ve Aydoğan, 2016: 149).

Gelirin birincil dağılımı esas alındığında piyasa güçleri tarafından milli gelirin üretime katılan üretim faktörleri arasında dağıtıldığı görülmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 31-32). İşçiler, üretim sürecinde ortaya koydukları emeğin karşılığı olarak ücret elde ederken; sermaye sahipleri faiz, girişimciler kâr, toprak sahipleri ise rant geliri elde etmektedirler. Piyasa içerisinde meydana gelen bu dağılım birincil dağılım olarak adlandırılmaktadır (Özgüler, 2017: 62).

Bununla birlikte toplumun içerisinde hiçbir şekilde üretime katılmayarak milli gelirin oluşumuna katkısı olmayan kişi veya grupların bu milli gelirden pay almaları mümkün değildir. Diğer yandan toplumun arzuladığı dağılım, piyasa süreci sonunda ortaya çıkan dağılımla aynı olmayabilir. Bu durumda da ikincil gelir dağılımı ortaya çıkmaktadır. Buna göre devlet, kamu gelirleri ve giderleri aracılığı ile milli geliri bu kişi ve gruplar arasında tekrar dağıtmaktadır. (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 31-32).

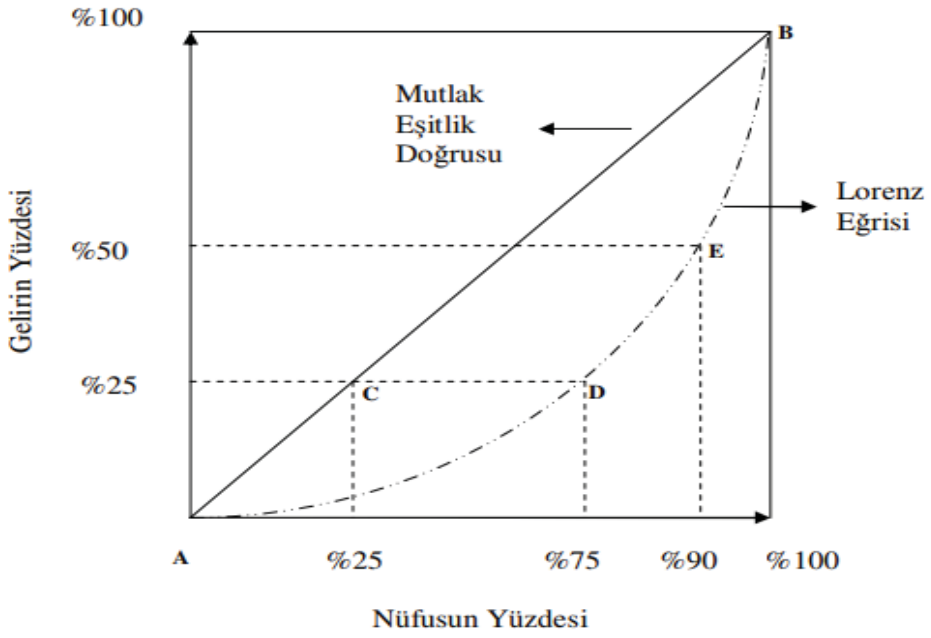
Devlet, gelir dağılımındaki eşitsizliğe gelir ve harcama politikaları ile müdahalede bulunmaktadır (Özgüler, 2017: 62). Devlet eşitsizliğin giderilmesine vergi politikası yolu ile yaptığı müdahalede; artan oranlı yapıya sahip gelir vergisinde yüksek gelir elde eden gruplara yüksek, düşük gelir gruplarına düşük vergi oranları uygulayarak eşitsizliğe müdahalede bulunabilir. Bunun yanı sıra; düşük gelirli gruplara, eğitim ve sağlık hizmetlerini ücretsiz yahut çok düşük bir ücretle sunarak ya da bu gruplara transfer ödemeleri yaparak gelir dağılımındaki eşitsizliğe müdahalede bulunmaktadır (Eker, 2004: 39).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletin ekonomide artan görevleri arasında gelir dağılımını düzenlemek önemli bir yer tutmaktadır (Çiftçi, 2018: 20). Bir toplumun huzur içinde yaşayabilmesi ve sağlanan bu huzurun süreklilik arz edebilmesi için gereken en önemli etken gelir dağılımının adil olmasıdır. Bu sebeple toplumda huzurun sağlanabilmesi adına refah devleti olarak nitelendirilebilecek olan ülkeler, gelirin yeniden dağıtılması ya da diğer bir değişle ikincil gelir dağılımı yolunu kullanarak adaleti sağlayıp toplumsal huzuru inşa ederler (Hacıtahiroğlu ve Aydoğan, 2016: 149).

Gelir dağılımındaki eşitsizlik devlet müdahalesi ile giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak burada belirtmek gerekir ki gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde kullanılan yöntemler de devletin gelir eşitsizliğine müdahalesinde bir yol gösterici olacaktır. Gelir eşitsizliğini ölçmede en çok kullanılan araçlar Lorenz eğrisi ve Gini katsayısıdır. Gini katsayısı gelir dağılımına ilişkin iyi bir gösterge olduğu halde kaç kişinin temel kaynaklardan dahi yoksun olduğunu göstermez ve bu nedenle, eşitsizlik ölçüleri genellikle yoksulluk ölçüleri ile tamamlanır (Özkıvrak, 2019: 71).

Bu çalışmada gelir eşitsizlikleri ile ilgilenmekte olduğumuz için Lorenz eğrisi ve Gini katsayına ilişkin açıklamalara yer vermekteyiz. Lorenz eğrisi; milli gelirin, onu elde eden nüfus arasındaki dağılımını incelemek amacıyla kullanılan bir ölçme aracıdır (Çalışkan, 2010: 98).

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: (Durmaz, 2010: 12).

Şekil 1'de Lorenz eğrisi gösterilmektedir. Bu eğriye göre her kenarı 1 olan (%100 için) bir kare çizilir. Yatay eksende nüfus oranı en düşükten en yüksek gelire doğru sıralanmaktadır. Dikey eksende ise; nüfusun bir bölümü tarafından elde edilen gelir oranı gösterilmektedir (Özkıvrak, 2019: 71). Dikey eksende gelirin %100'ü, yatay eksende ise nüfusun %100'ü gösterildiğinden dolayı diyagram bir kutu şeklindedir. Bu şekilde, gelir dağılımında eşitliğin sağlanması söz konusu ise şekilde yer alan AB doğrusu "mutlak eşitlik doğrusu" olarak ifade edilmektedir. Bu doğru üzerinde yer alan her bir noktada gelir, bireyler arasında eşit dağıtılmış olarak kabul edilmektedir. Örnek olarak şekilde yer alan C noktasında nüfusun %25'i gelirin %25'ini almaktadır (Durmaz, 2010: 11).

Bir ülkede gelir dağılımında bir eşitsizlik söz konusu ise; mutlak eşitlik doğrusunun yanına fiili dağılımı gösteren ikinci bir doğru çizilir. Çizilen bu eğri gelir dağılımı eşitsizliğini gösterir ve Lorenz eğrisi olarak adlandırılır. Kişisel gelir

dağılımı eşitlikten ne kadar uzak ise Lorenz eğrisi de mutlak eşitlik doğrusundan o derece uzaklaşmaktadır. Lorenz eğrisi köşeye doğru ne kadar sarkarsa gelir dağılımında da eşitsizliğin o derece büyük olduğu görülmektedir. Örnek olarak Şekil 1'de yer alan D noktasında nüfusun %75'i gelirin %25'ini almaktadır. Bu durum gelir eşitsizliğinin gözlemlendiği bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır (Durmaz, 2010: 12).

Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan bir diğer yöntem Gini katsayıdır. Gini katsayısı, Lorenz eğrisinden hesaplanmaktadır. Gini katsayısı, bir Lorenz eğrisinde 45 derecelik mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın üçgenin alanına oranıdır (Çalışkan, 2010: 99). Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Buna göre; Gini katsayısı 1'e yaklaştıkça gelir dağılımındaki adaletsizlik artarken, 0'a yaklaştıkça gelir dağılımında adalet en iyi şekilde sağlanmaktadır (Ayyıldız, 2017: 135).

Gini katsayısı yanında eşitsizliği ölçmek için başka indeksler de kullanılmaktadır. Başlıca üç indekse başvurulmaktadır. Birincisi en yüksek % 10'luk grubun kullanılabilir geliri ile en düşük % 10'luk grubun kullanılabilir gelirini karşılaştıran P90/P10 oranıdır. İkincisi en yüksek % 10'luk grubun kullanılabilir geliri ile medyan % 10'luk grubun kullanılabilir gelirini karşılaştıran P90/P50 oranıdır. Üçüncüsü ise medyan % 10'luk grubun kullanılabilir geliri ile en düşük % 10'luk grubun kullanılabilir gelirini karşılaştıran P50/P10 oranıdır (Özkıvrak, 2019: 72-73).

1.4.2. Yoksullukla Mücadele

Yoksulluk, kıt kaynakların adaletsiz bir şekilde dağıtılması neticesinde ortaya çıkan ve insani değerleri zorlayan bir sosyo-ekonomik durumdur (Güçlü, 2007: 88). En genel anlamda yoksulluk "yoksunluk ve yetmezlik" olarak ifade edilmektedir. Sözü edilen yoksunluk, beslenme, giyim, eğitim ve sağlık gibi tüm alanlarda ihtiyaçların karşılanması noktasında yaşanan yetmezlik ve yetersizliktir.

Diğer bir deyişle yoksulluk, bireylerin minimum yaşam standardına ulaşamaması ve temel ihtiyaçlarının karşılanamaması olarak tanımlanmaktadır (Hatipler ve Aytaç, 2011: 6). Aşağıda da belirtildiği üzere bu olgu, mutlak yoksulluktur.

Yoksulluk, prensip olarak kişisel gelire göre tanımlanabilmektedir. Kişisel gelir teorik olarak; parasal gelir ve para-dışı tüm gelirlerin toplamı olarak ifade edilmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 41). Yoksulluğu tam olarak anlayabilmek adına mutlak yoksulluk, nispi yoksulluk ve gelir yoksulluğu kavramlarına önem verilmesi gerekmektedir.

Mutlak yoksulluk, bireyin elde etmiş olduğu parasal gelirinin, bireyin yaşamını ve sağlığını sürdüremeyeceği derecede düşük olması durumudur. Kısacası mutlak yoksulluk, bireylerin yaşam standartlarının bazı göstergelerin altında kalması durumudur. Refah devleti mutlak anlamda yoksulluğu azaltmak için yoksul bireylerin yaşam standartlarını belirli göstergeler ile belirlenen düzeye ulaştıracak minimum geliri sağlamaya çalışmaktadır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 41-42).

Nispi yoksulluk ise, bir bireyin yaşam standartlarının yaşadığı toplumdan önemli derecede farklılaşması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, bir birey normal hayata katılamıyor ise yoksuldur (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 41). Yoksulluk çoğu zaman bireyin gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak parasının olmaması durumu olarak anlaşılmaktadır. Ancak yoksulluğun; bireyin temel ihtiyaçlarını sağlayacak gelire sahip olmasının yanı sıra, eğitim, sağlık gibi insan hayatını iyileştiren hizmetlere erişmek ve şiddet tehdidinden bağımsız olmak ve toplumun geleceğini şekillendiren kararlara katkı sağlamaya katılmak şeklinde nispi yoksulluk açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir (Özkıvrak, 2019: 68).

Gelir yoksulluğu ise; kişi ve hanehalkının yaşamlarını sürdürmeleri için ihtiyaç duydukları temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için gerekli gelir düzeyinin elde edilememesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Hesaplamada ise asgari bir

yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan "yoksulluk sınırı" olarak ifade edilmektedir (Topgül, 2013: 281).

Yoksulluk, toplumun genel refah düzeyi ile ilişkilidir (Kirmanoğlu, 2013: 207). Bu çerçevede refah devleti de yoksulluğu azaltmak için, bireylerin alışmış olduğu hayat standartlarının korunmasını sağlayan müdahalelerde bulunarak bireylerin hayat standartlarını desteklemektedir (Balseven, 2017: 89).

Refah devletinin gereği olarak devlet, toplumda gelir dağılımında adaletin sağlanması için sosyo- ekonomik alana müdahale etmektedir (DPT, 2001: 68). Refah devleti, kamu harcamaları ve kamu gelirleri ile ekonomiye müdahalede bulunarak bireyler arasında ortaya çıkan zengin ve fakir uçurumunun azaltılması için zenginden fakire doğru gelir aktarımı yaparak aradaki uçurumu gidermeye çalışmaktadır. Milli gelirin adaletsiz dağıtılması sonucunda ekonomik durumu kötüleşen bireylerin korunarak, bu bireylerin toplum içinde refahlarının arttırılması refah devletinin bir görevidir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 45).

Yoksulluk ile mücadele edilirken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri yoksulluğun ölçümüdür. Yoksulluğun ölçümü mutlak yoksulluk ve nispi yoksulluk kavramları göz önünde bulundurularak belirlenmektedir.

Mutlak yoksulluk, yoksulluk sınırına göre belirlenmektedir. Örnek olarak 1990 yılında Dünya Bankası ekonomistleri tarafından belirlendiği şekilde günde 1$ sabit bir gelire göre bu sınır belirlenebilir. Burada 1$ ile ifade edilen gerçek bir Amerikan Doları değildir, bir satın alma gücü paritesi dolarıdır (PPP$). PPP$ ülkeler arasında değişkenlik gösteren yaşam standartlarını dikkate almayı mümkün kıldığı için kullanılmaktadır. Kısaca mutlak yoksulluğun ölçümünde kullanılan 1$ sınırı ile ifade edilen şudur: 1$ ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi zengin bir ülkede çok az şey alınabilirken; çok fakir bir ülkede 1$ ile çok daha fazla şey alınabilmektedir. PPP$, bir bireyin ABD'nde 1$ maliyeti olan bir mal birimini satın

alabilmek için ne kadar yerel paraya ihtiyaç duyacağını belirtmektedir (Özkıvrak, 2019: 68).

Nispi yoksulluğun ölçümünde ise; istatistikçiler çeşitli yoksulluk sınırları belirlemektedir. OECD'ye göre nispi yoksulluk şu şekilde belirlenmektedir: İlk olarak bir ülke gelirlerinin tümü en düşükten en yükseğe doğru incelenir ve gelir elde edenlerin üst yarısı ile alt yarısını ayıran nokta belirlenir. Bu "medyan gelir" olarak ifade edilmektedir. Böylece yoksulluk sınırı medyan gelirin %50'si olarak belirlenmektedir (Özkıvrak, 2019: 69).

İKİNCİ BÖLÜM
DEVLETİN YENİDEN DAĞITIM ARAÇLARI

Refah devleti, toplumda var olan eşitsizliklerin giderilmesi ve yoksullukla mücadele için sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmektedir. Toplumda gelirin ve kaynakların adaletsiz bir şekilde dağılımı, zengin ve fakir arasında bir uçuruma yol açmaktadır. Refah devleti bu durumda geliri zenginden fakire doğru yeniden dağıtmak suretiyle dengeyi bulmaya çalışmaktadır. Ancak burada önemli olan bir grubun durumu iyileştirilirken diğer grubun durumunun bozulmamasıdır. Refah devleti kişilerin gelirlerini yaşam evreleri boyunca yeniden dağıtarak da kişisel gelirleri yaşam süreci boyunca düzleştirmekte, böylece kişileri kendi kontrolleri dışındaki gelir kayıplarına ve yoksulluğa düşme riskine karşı korumaktadır.

Refah devleti, geliri yeniden dağıtırken sahip olduğu kamu politikası araçlarını kullanmakta ve sosyo-ekonomik yaşamda dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Lustig (2011) uygulamada i) vergiler ve transferler, ii) bütçe dışı/regülasyon şeklinde müdahaleler, iii) varlıkların yeniden dağıtımı ve iv) toplumdaki farklı gruplar arasında ses ve gücün dağılımını değiştiren müdahaleler vasıtasıyla hükümetlerin, yoksulluğu ve eşitsizliği azaltarak bireylere minimum bir yaşam standartını sunulabileceğini ifade etmektedir (Özkıvrak, 2019: 46-47).

Bu çalışmada esas alınan mali politika ya da vergi ve transfer sistemi kapsamında ise Lustig (2011) hükümetler için mevcut 4 dört ana yeniden dağıtıcı araç olduğunu belirtmektedir: i) gelir, tüketim ve varlıklar üzerinden alınan vergiler; ii) nakdî transferler; iii) tüketim mallarına, girdilere ve kredilere yönelik sübvansiyonlar (vergi harcamalarını kapsar) ve iv) özellikle eğitim ve sağlık alanında, mallar ve hizmetlerin tamamıyla ya da kısmen sübvanse edilmiş sunumu vasıtasıyla ayni transferler (Özkıvrak, 2019: 47).

Genel olarak belirtirsek, refah devleti başlıca kamu harcamalarını, kamu gelirlerini ve kamusal mal ve hizmet sunumunu kullanarak geliri yeniden dağıtmaktadır.

Bu bölümde refah devletinin yeniden dağıtım araçları kamu harcamaları ve kamu gelirleri olarak iki ana başlık altında incelenmektedir.

2.1. Kamu Harcamaları

Devletin üstlenmiş olduğu görevlerin bir kısmı, devleti belirli harcamalarda bulunmaya zorlamaktadır. Kamu kesiminin varlığının temel sebebi olarak sayılabilecek "Kollektif ihtiyaçların karşılanması" için devletin birtakım hizmetlerden yararlanması ve bir kısım malları da kullanması gerekmektedir. Kollektif ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra, büyüme ve kalkınma hızının arttırılması, adil bir gelir dağılımının sağlanması ve kaynak dağılımının iyileştirilmesi amacıyla devlet doğrudan mal ve hizmet alımına yönelmektedir. Yapılan tüm bu eylemlerin anlamı kamu harcamalarının yapılma zorunluluğu olarak belirtilmektedir (Arslan, 2002: 2).

Kamu harcamaları özellikle 1929 Dünya Büyük Buhranı'na kadar iktisadi ve mali literatürde fazla yer almazken, 1929 Dünya Büyük Buhranı akabinde devletin müdahaleciliği ile birlikte maliye politikasının önemli araçlarından birisi olarak kabul görmektedir (Aytaç, 2004: 1).

Kamu harcamaları, devletin ve toplumun içinde bulunmuş olduğu sosyal ve ekonomik duruma bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Caymaz, 2016: 3).

Aksoy (1998: 90), kamu harcamalarını sadece devlet tarafından değil, diğer kamu kuruluşları tarafından da nakti ve ayni olarak yapılan harcamalar olarak tanımlanmaktadır.

Pehlivan ise (2000: 73), devletin varlığını sürdürebilmek ve üstlendiği görevleri yerine getirebilmek adına harcama yapmak durumunda olduğunu belirterek; kamu harcamalarını "*devletin görevlerini yerine getirebilmek için yaptığı harcamalar*" şeklinde tanımlanmaktadır.

Yapılan bir başka tanımlama ise; kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılaşmak ve sosyo-ekonomik yaşama müdahalede bulunmak amacıyla belli usuller çerçevesinde yapmış oldukları parasal harcamaları "kamu harcaması" olarak tanımlanmaktadır (Türk, 1996: 27).

Kamu harcamaları, piyasa ekonomisinde kamu kesiminin gerçekleştirmesi gereken görevlerin parasal tutarı olarak da ifade edilmektedir. Devletin tam kamusal mal ve hizmet üretmesinin, yarı kamusal mal ve hizmetlerin üretimine müdahalede bulunmasının ve gelirin yeniden dağıtılmasının bir maliyeti vardır. Bu bağlamda devlet, kamusal mal ve hizmetleri üretirken üretim faktörlerini satın alır; bunun yanı sıra üretim faktörlerinin dışında özel kesim ürünlerini de kullanabilir. Geliri yeniden dağıtmak amacıyla da sosyal amaçlı harcamalarda bulunur. İşte yapılan tüm bu giderler "kamu harcaması" olarak ifade edilmektedir (Batırel, 2007: 76).

Kamu harcamalarını klasik maliyeciler, "kamu makamlarının, toplumsal ihtiyaçları karşılaşmak üzere, belirli usullere uyarak yaptıkları parasal harcamalar" olarak tanımlarken, modern maliyeciler ise; "kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılaşmak ve/veya ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunmak üzere, belirli usullere uyarak yaptıkları parasal harcamalar" şeklinde tanımlamaktadır (Türk, 1996: 25-27).

Kamu harcamaları terimi dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Buna göre;

Dar anlamda; bir giderin kamu harcaması sayılmasında belirleyici etken harcamayı yapanın hukuki kişiliğidir. Buna göre kamu tüzel kişilerince yapılan

harcama kamu harcaması, gerçek kişilerce ve özel hukuk tüzel kişilerince yapılan harcamalar ise amacı ne olursa olsun özel harcamalar olarak sayılmaktadır (Nadaroğlu, 1998:132). Buna göre; bütçede ve bütçe ile ilgili hesaplarda harcama kalemi olarak sayılmamış olan giderler kamu harcaması olarak görülmemektedir. Vergi muafiyet ve istisnaları, özel şahısların kamu hizmetlerine doğrudan veya dolaylı olarak yaptığı her türlü yardımlar ve benzeri harcamalar kamu harcaması olarak değerlendirilmemektedir (Aksoy, 1998: 92).

Dar anlamda kamu harcamaları özellikle devletin ve diğer kamu kuruluşlarının ne kadar gelire ihtiyaçlarının olduğunun belirlenmesi noktasında önemlidir (Aksoy, 1998: 92).

Geniş anlamda kamu harcaması, kamu giderlerinin ekonomik tanımı olarak da adlandırılmaktadır (Nadaroğlu, 1998: 133). Geniş anlamda kamu harcaması; "*devletin foksiyonlarının yerine getirilmesi için yapılan, bütün işlerin maliyetine giren unsurların toplamı*" olarak ifade edilmektedir (Aksoy, 1998: 90). Bu çerçevede; merkezi idare harcamaları, yerel yönetim kuruluşlarının iktisadi girişimleri ve sosyal güvenlik hizmetleri dolayısıyla katlanılan harcamalar geniş anlamda kamu harcaması olarak değerlendirilmektedir (Akdoğan, 2013: 63).

Türkiye'de kamu harcamaları mevzuatını ifade eden 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 7. md (madde)'sinde kamu harcamaları şu şekilde tanımlanmaktadır: "*devlet masarifi, bütçe dâhilinde Devlet namına ifa edilen veya bir kanunu mahsus ile ifası taahhüt olunan bir hizmet ve hususat karşılığı olmak üzere Devlet zimmetinde tahakkuk eden borçtur".* Yapılan bu tanımlamaya göre harcamanın kamu harcaması sayılabilmesi için şu şartları taşıması gerekmektedir:

- Harcamanın devlet bütçesinden yapılması,
- Harcamanın kanuna dayalı olması,
- Bir hizmet veya bir husus karşılığında harcama yapılıyor olması gerekmektedir.

Türkiye'de kamu harcamalarının yasal çerçevesi olarak belirlenen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 3. md. h bendinde kamu gideri şu şekilde tanımlanmaktadır:

> *"Kamu gideri: Kanunlarına veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerine dayanılarak yaptırılan iş, alınan mal ve hizmet bedelleri, sosyal güvenlik katkı payları, iç ve dış borç faizleri, borçlanma genel giderleri, borçlanma araçlarının iskontolu satışından doğan farklar, ekonomik, malî ve sosyal transferler, verilen bağış ve yardımlar ile diğer giderler."*

2.1.1. Kamu Harcamalarının Özellikleri

Kamu hizmetleri ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmişliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik durumlarının farklı özellikler göstermesi, kamu harcamalarının özelliklerinin de farklılaşmasına yol açmaktadır. Kamu harcamaları liberal, yarı liberal ve sosyalist rejimler arasında da farklılık göstermektedir. Liberal ekonomik sistemde, devletin müdahalesi minimum seviyededir ve bu nedenle kamu hizmetleri daha çok iç ve dış güvenliğin sağlanması, adalet, eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerinden oluşmaktadır. Ancak refah devletinde ise devlet, ekonomi içerisinde önemli bir paya sahiptir (Tekpınar, 2013: 6-7). Devlet, sosyal gerekçelere ekonomik ve sosyal hayata müdahale ederek, gelirin yeniden dağıtımını sağlamak amacıyla harcamalarda bulunmaktadır (Sökenoğlu, 2008: 16).

Tüm bu faklılıklara rağmen, genel kabul gören kamu harcamasının özelliklerini belirtmekte yarar vardır. Buna göre genel kabul göre kamu harcamaları; para karşılığında ödenmesi, kamusal ihtiyaçları karşılamaya yönelik olması, yetkili kişiler tarafından gerçekleştirilmesi ve sürekli bir artma eğilimi göstermesi şeklinde genel kabul görmektedir.

- **Kamu harcamaları karşılığında para ödenir;** Ekonomide trampa sisteminin hâkim olduğu dönemlerde kamusal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak yapılan kamu harcamaları ayni özellik taşımaktaydı (Eker, 2004: 56). Örneğin; geçmişte bazı görevlilere aylık ödeme yapılmasının yerine onlara konut verilmesi, ücretsiz seyehat imkânı tanınması para dışında yapılan ödemelere örnek olarak gösterilmektedir (Akdoğan, 2013: 62). Günümüzde ise para ekonomisi hâkimdir ve devlet hizmetlerinin karşılığında ödeme para ile gerçekleşmektedir. Bu çerçevede devlet kamu hizmetlerini gerçekleştirmek için hizmet satın almakta ve emeğin karşılığını para ile ödemektedir (Eker, 2004: 56).
- **Kamu harcamaları belirli bir kamusal ihtiyacı karşılar;** Bireylerin toplum olarak bir arada yaşama istekleri, toplum olarak yaşamanın zorunlu kıldığı ihtiyaçları meydana getirmiştir. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli mal ve hizmetlerin sağlanması gereklidir. Kamu ihtiyaçlarının giderilebilmesi için sağlanan mal ve hizmetler karşığında da yapılan ödemeler kamu harcamalarını oluşturmaktadır (Akdoğan, 2013: 61-62). İhtiyacı karşılamaya yönelik yapılan harcama, kişisel bir ihtiyacı giderdiği takdirde kamu harcamasından söz edilememektedir (Eker, 2004: 56).
- **Kamu harcamalarının yetkili kişiler tarafından gerçekleştirilmesi;** Kamusal hizmetleri hangi görevlinin yerine getireceği ve bu görevlinin kamu hizmetini yerine getirirken uymak zorunda olduğu kurallar önceden belirlenmiştir (Tekpınar, 2013: 8). Herhangi bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi için, devleti taahhüt altına sokmak, hizmeti yaptırmak ve bedelini tahakkuk ettirip ödetmek her görevlinin yapabileceği bir iş değildir (Eker, 2004: 56). Bu bakımdan kamu harcamaları, kanunlarla yetkili kılınan kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir (Tekpınar, 2013: 8).
- **Kamu harcamalarının sürekli artma eğilimi göstermesi;** Kamu harcamaları, ülkelerin gelişme süreçlerine paralel olarak sürekli bir

artma eğilimi göstermektedir (Eker, 2004: 57). Sosyal refahın artmasına paralel olarak kamusal hizmet çeşitleri de artmakta ve bu durum da bireylerin devletten beklentilerinin yükselmesine yol açmaktadır. Kamusal ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra, devletin sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirmek için yapmış olduğu harcamalar da artmıştır. Gelir dağılımında adaleti, ekonomik kalkınma ve gelişmeyi ve tam istihdamı sağlayabilmek adına devlet bir takım harcamalarda bulunmaktadır ve bu durumlar da kamu harcamalarında artışa yol açmıştır (Tekpınar, 2013: 8). Devletin, sosyal gerekçelerle ekonomik ve sosyal hayata müdahale ederek, gelirin yeniden dağıtımını sağlamak amacıyla harcamalarda bulunması da kamu harcamalarını arttırmaktadır (Sökenoğlu, 2008: 16).

2.1.2. Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması

Sınıflandırma, aynı niteliğe sahip olan harcamaları gruplandırmak amacıyla yapılmaktadır. Kamu harcamaları ile gerçekleştirilmesi planlanan görevler, kamu harcamalarının ekonomik nitelikleri ve harcamayı yapan birimler göz önünde bulundurularak çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır (Eker, 2007: 8).

Kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin parasal bir göstergesidir. Bu çerçevede harcamaların hizmetler arasındaki dağılımı, hangi hizmete öncelik verildiği ve gerçekleştirilen hizmetin topluma parasal maliyetinin belirlenmesi konusunda harcamaların sınıflandırılması önemli bir husustur (Nadaroğlu, 1998: 154). Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre çeşitlilik gösteren kamu harcamalarının tasnif edilmesi; farklı kamu hizmetlerine ait harcamaların gruplandırılmasında ve bu gruplar arasında karşılaştırma yapılabilmesinde yol gösterici olmaktadır (Turşucu, 2011: 22).

Kamu harcamalarının tasnif edilmesinin faydalarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Bilici ve Bilici, 2013: 53):

- Hizmet grupları bir arada görülür ve böylece kısıtlı kaynaklar en verimli şekilde dağıtılır,
- Mükellefler ödemiş oldukları vergilerin nerelere harcandığını rahatlıkla görebilir,
- Kamu hizmetlerin maliyetleri daha kolay görülebilir,
- Mali istatistiklerin hazırlanışı kolaylaşır.

Kamu harcamalarının tasnif edilmesi, bütçe ile harcama programları arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için de gereklidir. Böylelikle kamu harcamalarının sınıflandırılması ile harcamaların ekonomik analizlerinin yapılması daha da kolaylaşacaktır (Altay, 2017: 116).

Maliye bilimciler, çeşitli kriterlere göre farklı şekillerde sınıflandırma yapmaktadırlar (Turşucu, 2011: 22). Ancak kamu harcamaları genel itibariyle idari ve ekonomik sınıflandırma olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir (Altay, 2017: 116).

Bu tez çalışmasında kamu harcamaları idari ve ekonomik sınıflandırma olarak iki ana başlık altında ele alınmış ve incelenmiştir.

2.1.2.1. İdari Sınıflandırma

İdari sınıflandırma, harcamayı gerçekleştiren idari birimler göz önünde bulundurularak yapılan bir kurumsal sınıflandırma türüdür (Tülümce ve Yayla, 2017: 166). Kamu harcamalarının idari sınıflandırılması organik ve fonksiyonel sınıflandırma olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Organik sınıflandırmada

harcamayı gerçekleştiren kurum ya da kuruluş dikkate alınırken, fonksiyonel sınıflandırmada hizmet çeşidi dikkate alınmaktadır (Akalın, 2017: 7).

2.1.2.1.1. Organik/Hukuki Sınıflandırma

Kamu harcamalarının idari sınıflandırma şekillerinden bir tanesi organik, diğer bir ifadeyle de hukuki sınıflandırmadır. Organik sınıflandırma; kamu harcamalarının harcamayı yapan idari organlar göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırılması olarak tanımlanmaktadır (Pehlivan, 2000: 90). Organik sınıflandırma; kamu harcamalarının idari birimlerin hukuki varlıkları ve durumları gözetilerek gruplandırılmasından dolayı hukuki sınıflandırma olarak da ifade edilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 72).

Organik sınıflandırılma yapılmasında gözlenen amaç; yapılan toplam harcamanın idari birimlerin üstlenmiş oldukları görevlere uygun şekilde dağıtılmasını sağlayabilmektir (Eker, 2004: 78). Organik sınıflandırmada esas itibariyle harcamayı gerçekleştirecek olan kamusal aktör ön plana çıkmaktadır. (Akalın, 2017: 7). Yani bu sınıflandırma yapılırken harcamalar, devleti meydana getiren kuruluşlar düzeyinde gerçekleşmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 72). Bu durum, Cumhurbaşkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı vb. idari birimler arasında tüm kamu harcamalarının bütçe yılı içerisinde bölünmesi şeklinde özetlenmektedir (Nadaroğlu, 1998: 154).

2.1.2.1.2. Fonksiyonel /İşlevsel Sınıflandırma

Organik sınıflandırmanın rasyonel ve homojen olmadığı gerekçesi, fonksiyonel sınıflandırma düşüncesinin gelişmesine yol açmıştır (Eker, 2004: 79). Fonksiyonel sınıflandırma, ilk olarak 1948 yılında ABD'de uygulanmış olup; bu sınıflandırmanın amacı kamu giderlerinin gerçekleştirilen kamu hizmetlerine göre gruplandırılmasına sağlamaktır (Nadaroğlu, 1998: 155).

Harcamayı gerçekleştiren idari birimler yerine, devletin ulaşmak istediği hedefler ve yerine getirmeyi çalıştığı görevler itibariyle tasnif edilmesi fonksiyonel/ işlevsel sınıflandırma olarak ifade edilmektedir (Işık, 2014: 104). Bu bağlamda fonksiyonel sınıflandırmanın temelinde harcamayı gerçekleştiren idari birim ve kurumlar değil, belirli amaçlarla yapılan kamu hizmetlerinin tümünün aynı grupta yer alması vardır (Pehlivan, 2000: 91).

Fonksiyonel tasnif yöntemi ile siyasal iktidar tarafından belirlenen hangi kamusal mal ve hizmetlere ne kadar kaynak ayrıldığının belirlenmesi fonksiyonel sınıflandırma yöntemi ile mümkün olmaktadır. Burada kamu harcamalarının hangi kuruluş tarafından gerçekleştirildiğinden ziyade, hangi amaç için gerçekleştirildiği önemlidir (Öztürk, 2018: 122).

Fonksiyonel sınıflandırma, şu özellikler etrafında şekillenmektedir (Bülbül, 2018: 87):

- Topluma sunulan farklı hizmetleri kapsar ve kamuoyuna net ve sağlıklı bilgiler verir,
- Kamu harcamaları ile ulaşılması gözlenen hedefler belirlenir,
- Genellikle kesin harcamalar ile ilgilenmektedir.

Fonksiyonel sınıflandırmada kamu harcamalarının yapılacağı kamusal hizmetler üç bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; genel hizmetler, sosyal hizmetler ve ekonomik hizmetlerdir (Aksoy, 1998: 95).

Genel hizmetler; adalet, asayiş ve diploması gibi devlet düzeninin korunması ve sürdürülmesine yönelik hizmetleri kapsamaktadır. Sosyal hizmetler; hem genel olarak topluma hem de tek tek bireylere fayda sağlayan hizmetlerdir. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi hizmetler bu grup içerisinde değerlendirilmektedir. Ekonomik hizmetler ise; tarım, inşaat, ulaşım gibi hizmetleri kapsamına alan ve bireye direkt fayda sağlamak yerine, üretim sürecinin başlarında

ham madde ve ara mal olma gibi özellikleri olduğundan firmalara fayda sağlamaya yönelik olan hizmetlerdir (Bülbül, 2018: 87-88).

Fonksiyonel sınıflandırma yöntemi, devletin yapmış olduğu faaliyetlerin maliyetlerinin ve sistemdeki problemlerin analiz edilmesinde büyük yarar sağlamaktadır (Işık, 2014: 105).

2.1.2.2. Ekonomik/Bilimsel Sınıflandırma

Kamu harcamalarının bir diğer sınıflandırma türü de ekonomik/bilimsel sınıflandırmadır. Ekonomik sınıflandırma ile milli ekonomi içerisinde kamu harcamalarının yeri ve etkisi incelenmektedir (Bülbül, 2018: 88). Bu sınıflandırma ile kamu harcamalarının ekonomik etkileri göz önünde bulundurularak bir gruplandırma yapılmaktadır (Özbaran, 2004: 117). Bu bağlamda kamu harcamalarının ekonomik tasnifi ile kamu kesiminin genel yapısı ve işleyişi tespit edilebilmektedir. Harcamaların tür ve etkileri bakımından değişkenlik gösterdiğinden dolayı ekonomik sınıflandırma ile benzer harcamalar biraraya getirilir ve böylelikle devlet faaliyetleri analiz edilir (Eker, 2004: 85).

Ekonomik sınıflandırma, harcamaların sadece milli ekonomi içerisindeki gelişiminin analiz edilmesi için yapılmamaktadır. Bu sınıflandırma ile kamu harcamalarının, sosyal ve ekonomik hayat üzerindeki etkileri de incelenmektedir (Bülbül, 2018: 88).

Yapılan bu tez çalışmasında ekonomik tasnif; reel harcamalar ve transfer harcamaları olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır.

2.1.2.2.1. Reel Harcama

Ekonomik sınıflandırmanın bir ayağı olan reel harcamalar, devletin mal ve hizmet alımına yönelik olarak yaptığı harcamalardır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu,

2017: 74). Devlet, reel harcamalar vasıtasıyla dolaylı veya dolaysız olarak üretim faktörlerinin mülkiyetine ya da kullanma hakkına sahip olmaktadır (Nadaroğlu, 1998: 157).

Devlet, bina inşa etmek için arsa, çimento, demir ve işçilik gibi üretim faktörlerini piyasadan teker teker alarak üretim faktörlerini dolaysız elde etmiş olur ve bu harcamalar reel harcama olarak kabul edilmektedir. Devlet yapımı tamamlanmış bir binayı da satın alabilir. Bu çerçevede devlet üretim faktörlerini dolaylı olarak elde etmiş olacaktır ve binayı almak için yaptığı harcama da bir reel harcama olarak ifade edilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 74-75). Reel harcamalar; cari harcamalar ve yatırım harcamaları olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır.

- **Cari harcamalar:** Cari harcamalar, kamu tüketim harcamaları olarak da ifade edilmektedir. Bu harcamalar, kamu hizmet kapasitesini kullanmak için gerekli olan mal ve hizmetlerin bedelidir (Batırel, 2007: 77). Cari harcamalar her yıl yinelenen ve tüketim ile ilgili harcamalardır (Öner, 1993: 244). Bu harcamaların en önemli özelliği sağladıkları faydanın süreksiz olmasıdır (Türk, 1996: 54).

Devletin memura ödemiş olduğu aylıklar, yolluk ve harcırah giderleri, satın aldığı kırtasiye malzemeleri, kira ödemeleri, elektrik, su vb. fatura ödemeleri birer cari harcamadır (Türk, 1996: 54).

Cari harcamalar kural olarak faydası kısa dönemde yok olan harcamalardır. Ancak yatırım carileri bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır. Yatırım carileri cari harcama niteliği taşıyıp beşeri sermaye stoğuna katkıda bulundukları için faydaları uzun dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu harcamalar eğitim ve sağlık alanında yapılan cari harcamalardır (Bülbül, 2018: 90).

- **Yatırım harcamaları:** Sermaye teşkili giderleri olarak da adlandırılmaktadır. (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 75). Yatırım harcamaları; üretimi arttıran ve üretkenliği olumlu yönde etkileyen, eldeki kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayan ve özellikle dayanıklı mallara yönelik olarak yapılan harcamalardır (Akdoğan, 2013: 90). Yapılan yatırım harcamalarının bir özelliği de faydalarının uzun döneme yayılmasıdır (Jacobs, 2009: 3).

Yatırım harcamaları, üretimde artışı sağladığı için cari harcamalara oranla hem ekonomiye daha uzun süreli katkı sağlar hem de üretim potansiyelini arttırırlar (Ürper, 2018: 44). Devlet tarafından yapılan yollar, barajlar, tesisler, büyük onarımlar, kamulaştırma giderleri vb. diğer harcamalar yatırım harcamaları olarak değerlendirilmektedir (Bülbül, 2018: 89).

2.1.2.2.2. Transfer Harcaması

Transfer harcaması kavramı literatüre 20. yy. ortalarında ünlü iktisatçı A.C. Pigou tarafından kazandırılmıştır. Pigou, transfer harcamalarını "devlet güvenliğinin yeniden kazanımına ilişkin harcamalar" olarak tanımlamıştır (Pigou, 1947: 19).

Musgrave (1987: 269) transfer harcamalarını "şimdi üretilmekte olan, mal ve hizmet satın alımında kullanılmayan, buna karşılık mevcut ekonomik varlıkların veya malların satın alımında kullanılan ödemeler" olarak tanımlamaktadır.

Öztürk (2015: 146) ise, transfer harcamalarını; devletin sosyal, ekonomik veya malî amaçlara dayanarak karşılıksız olarak yapmış olduğu harcamalar olarak tanımlamıştır.

Transfer harcamaları bir diğer ifade ile milli gelir üzerinde bir etki yaratmayan, devletin karşılıksız olarak gerçekleştirdiği ve sadece satın alma gücünün

bireyler ve sosyal gruplar arasında el değiştirmesine yol açan harcamalar olarak tanımlanmaktadır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 77).

Transfer harcamaları emek, mal ve hizmet gibi üretim faktörlerinin satın alınmasına yönelik olmayan harcamalardır (Pehlivan, 2000: 92). Bu harcamalar üretim faktörlerinin satın alınmasından ziyade, toplumun sosyal yönden güçlü olması için yardım amacıyla yapılan harcamalardır (Akdoğan, 2013: 87). Yapılan transfer harcamaları ile refah devleti olmanın bir gereği olarak toplumdaki bazı birey ve gruplara karşılıksız ödemelerde bulunarak satın alma gücü aktarılmaktadır (Öztürk, 2015: 146). Diğer bir ifadeyle; bu harcamalar ile birey ve gruplar arasındaki satın alma gücü el değiştirerek toplumda geri planda kalmış kesimlerin sosyo-ekonomik durumları iyileştirilmeye çalışılır (Altay, 2017:117).

Transfer harcamalarına örnek olarak; devlet borçlarının faizleri, sosyal yardımlar, sosyal sigorta yardımları, gazilere ve malüllere ödenen maaşlar, iktisadi amaçla yapılan malî yardımlar ve sübvansiyonlar gösterilmektedir (Özbaran, 2004: 119).

Devletin geliri yeniden dağıtıcı rolünde transfer harcamaları önemli bir rol üstlenmektedir. Transfer harcamaları, gelir dağılımındaki eşitsizliğin hem giderilmesinde hem de eşitsizliğin arttırılmasında rol oynamaktadır. Bu harcamalardan fayda sağlayanlar yüksek gelir grubuna mensup ise, gelirdeki eşitsizlik artmaktadır. Ancak; transfer harcamalarından düşük gelirli gruplar yararlanıyorsa, bu durumda gelir dağılımındaki eşitsizlik giderilmektedir (Yılmaz, 2013: 67).

Transfer harcamaları, gelirin yeniden dağılımı hususunda; sosyal, iktisadi ve malî transfer harcamaları ile iç ve dış borç faiz ödemelerinden oluşmaktadır (Ürper, 2018: 48).

- **Sosyal Transfer Harcamaları:** Bu harcamalar gelir dağılımında adaletin sağlanması amacıyla (Tekpınar, 2013: 37), refah devleti anlayışının doğal bir sonucu olarak gerçekleştirilmektedir (Öztürk, 2015: 147). Emekli, dul ve yetim aylıkları, işsizlik sigortaları, zor durumda olan öğrencilere verilen burslar ve parasız yatılı okuma imkânının sağlanması vb. durumlar sosyal transfer harcaması olarak gösterilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 78).

- **İktisadi ve Malî Transfer Harcamaları:** İhracatın ve yatırımların teşvik edilmesi ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılması amacıyla bireylere ve firmalara verilen teşvikler, iktisadi ve malî transfer harcaması olarak tanımlanmaktadır. Bu harcamalar, özellikle ekonomide toplam arzın artmasına katkı sağlamaktadır. İktisadi ve malî transferlere tarım sektörüne yönelik uygulanan destekleme alımları, taban fiyat uygulaması ve üretim girdilerine sübvansiyonlar örnek olarak gösterilmektedir (Öztürk, 2015: 147).

- **İç ve Dış Borç Faiz Ödemeleri:** Devlet, çeşitli nedenlerle hem siyasi sınırları içerisindeki kişi veya kuruluşlara, hem de siyasi sınırları dışındaki ülke veya uluslararası kuruluşlara başvurmak suretiyle borçlanabilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 78). İç ve dış borç veren kişi veya kuruluşlar daha çok yüksek gelir grubunda oldukları için bu transfer harcamaları gelir dağılımında adaletsizliğe yol açmaktadır. Özellikle kamu açıklarının borçlanma yolu ile kapatılması faiz oranlarının artmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda da iç ve dış borç faiz ödemelerinin payı toplam transfer harcamaları içerisinde artmaktadır (Öztürk, 2015: 147).

Transfer harcamaları ayrıca aynî ve nakdî transferler olarak da ikiye ayrılır. Aynî transferler; bireylere ve gruplara mal veya hizmet şeklinde yapılan transferledir. (Elçin, 2012: 11). Aynî transferlere örnek olarak, bireylere konut, eğitim ve sağlık imkânlarının sağlanması, giyecek ve yakacak yardımının yapılması gösterilmektedir (Yiğit, 2013: 30).

Nakdî transferler ise; hangi isim ve şekilde yapılırsa yapılsın sonuçta ilgili kişinin gelirinde bir artışa yol açmaktadır. Bu özelliğinden dolayı nakdî transferler, kişilerin çalışma arzusunu ve tasarruf eğilimini etkilemektedir (Uluatam, 144). Nakdî transferlere örnek olarak; hastalık ve malullük yardımları, annelere yapılan ödemeler, aile ve çocuk ödemeleri gösterilmektedir (Akbulut ve Güran, 2015: 138).

2.2.Kamu Gelirleri

Devlet, vatandaşların toplu halde yaşamalarının gerektirdiği ihtiyaçları karşılaşmak üzere ortaya çıkmıştır (Işık, 2014: 149). Devlet, hem üstlenmiş olduğu fonksiyonları yerine getirebilmek hem de kamusal ihtiyaçları karşılayabilmek için harcama yapar ve bu harcamaları finanse edebilmek için bir gelire ihtiyaç duyar (Bülbül, 2018: 95).

Bu çerçevede kamu gelirleri; devletin ve diğer kamu kuruluşlarının üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirebilmek amacıyla, anayasal sınırlar çerçevesinde başvurduğu ve çeşitli kaynaklardan sağladığı tüm gelirler olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 1998: 131).

Kamu gelirleri, gerek devlet veya diğer kamu kuruluşlarının vergilendirme yetkisi gereğince, gerekse de özel mülk ve teşebbüsleri dolayısıyla elde edilmektedir. Buna göre devletin kamu gelirleri; vergilendirme yetkisi ile cebri olarak elde ettiği vergi, resim, harç vb. gelirler, bir de özel ekonomi işlerinden doğan mülk ve teşebbüs gelirleri ile borçlanma yolu ile elde edilen gelirlerden oluşmaktadır (Erginay, 1998: 16).

Kamu gelirleri de tıpkı kamu harcamaları gibi dar ve geniş anlamda ele alınmaktadır. Dar anlamda kamu gelirleri; merkezi yönetim tarafından elde edilen gelirleri kapsarken, geniş anlamda kamu gelirleri ise merkezi yönetimin elde ettiği gelirlerin yanı sıra yerel yönetimlerin, Parafiskal kuruluşların ve KİT'lerin elde ettiği gelirlerden oluşmaktadır (Akdoğan, 2013:103).

Kamu gelirleri, geliri elde eden kuruluşlar gibi nitelikleri itibariyle de dar ve geniş olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu çerçevede dar anlamda kamu gelirleri, devletin cebren elde etmiş olduğu olağan gelir kaynaklarından oluşmaktadır. Buna karşılık geniş anlamda kamu gelirleri ise, cebir unsuruna dayalı olsun veya olmasın tüm gelir kaynaklarını kapsamaktadır (Akdoğan, 2013: 104).

2.2.1. Kamu Gelirlerinin Özellikleri

Devletin ekonomik büyüme ve gelişmenin ve özellikle de toplumdaki bireylerin refahlarının sağlanması hususunda görevler üstlenmesi, kamu gelirlerine olan ihtiyacın da artmasına yol açmıştır. Çünkü devlet, üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirebilmek için harcamalarda bulunmakta ve bu harcamalar da kamu gelirleri yoluyla finanse edilmektedir.

Kamu gelirlerinin en önemli özelliği tüm bireylerin fayda sağlayıp sağlamadığı gözetilmeksizin kamusal mal ve hizmetlerin finansmanına katılmasıdır. Kamu gelirlerinin temelinde, topluma sunulan hizmetlerin karşılığının yine toplumdan elde edilmesi vardır. Ancak kamusal mal ve hizmetlerden yarar sağlayan birçok kişi, bu hizmetlerden bedelsiz olarak faydalandığını düşünmektedir. Oysa ki kamusal mal ve hizmetlerden yarar sağlayan bireyler, kamusal mal ve hizmetin bedelini ödesin veya ödemesin bu mal ve hizmetlerin finansmanına katılmaktadır. (Altay, 2017: 133-134).

2.2.2. Kamu Gelirlerinin Sınıflandırılması

Devlet, üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirebilmek için harcama yapmakta ve bu harcamayı da kamu gelirleri ile finanse etmektedir (Akdoğan, 2013: 105). Devletin sağlamış olduğu kamu gelirleri tarihsel dönem içerisinde değişim yaşamıştır. Örnek olarak klasik liberal devlet anlayışının hâkim olduğu piyasa ekonomilerinde devlet, kamu harcamalarını vergiler yolu ile finanse etmekteydi. Ancak devletin görev ve sorumluluklarının genişlemesi sonucu artan kamu

harcamalarının finansmanı için vergilerin yanı sıra farklı kamu kaynaklarına da ihtiyaç duyulmuştur (Altay, 2017: 133-134).

Tarihsel dönem içerisinde kamu gelirlerinin genişlemesi sonucunda bu gelirlerin sınıflandırılması, kamu gelirlerinin daha iyi analiz edilebilmesi için önem arz etmektedir. Belirtmek gerekir ki; kamu gelirlerinin sınıflandırılmasında uzlaşılan bir sınıflandırma yöntemi yoktur. Örneğin; Anglo-Sakson maliye anlayışının hakîm olduğu ekonomilerde kamu gelirleri; "Vergiler, vergi dışı kaynaklar ve borçlanma" şeklinde kabul edilirken, Kıta Avrupası'ndaki maliyeciler ise kamu gelirleri içerisinde parafiskal gelirlerin de olduğunu söyleyerek kamu gelirlerini çeşitlendirmektedir (Eker, 2004: 115).

Kamu gelirleri sağlandığı kaynağın yapısı ve niteliği dikkate alınarak farklı şekillerde sınıflandırılabilmektedir. Buna göre kamu gelirleri genel olarak; "cebrilik", "tekrarlanma sıklığı", "sağlanmış oldukları kaynağın niteliği" göz önünde bulundurularak tasnif edilmektedir (Akdoğan, 2013: 105).

Bu tez çalışmasında kamu gelirleri devletin, egemenlik kriteri ve gelirlerin sağlanmış olduğu kaynağın niteliği göz önünde bulundurularak "kamu ekonomisi gelirleri" ve "özel ekonomi gelirleri" olarak ikili bir sınıflandırılma üzerinden incelenmiştir.

2.2.2.1. Kamu Ekonomisi Gelirleri

Kamu ekonomisi gelirleri, devletin egemenlik unsuruna dayalı olarak elde etmiş olduğu gelirleridir (Akdoğan, 2013: 118). Vergi, resim, harç, parafiskal gelirler, şerefiyeler ve harcamalara katılma payları, fonlar, malî tekel gelirleri, para ve vergi cezaları, para politikasından ve para basmaktan elde edilen gelirler ile zorunlu borçlanma gelirleri kamu ekonomisi gelirleri içerisinde yer almaktadır.

2.2.2.1.1. Vergi

Vergi, "devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşlarınca, kamu hizmetlerinin görülmesi ve sosyal ve ekonomik amaçların gerçekleştirilebilmesi için kişilerden, karşılıksız olarak kanunla alınan nihai parasal tutar" olarak tanımlanmaktadır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 99).

Kamu gelirlerinin önemli bir kısmı vergilerden oluşmaktadır. Bu çerçevede verginin özellikleri ve vergilerin sınıflandırılmasının incelenmesi yararlı olacaktır.

2.2.2.1.1.1. Verginin Temel Özellikleri

Devletin gelir ihtiyacının önemli bir kısmı vergiler ile finanse edilmektedir ve bu durum bütün ülkelerin gelir sistemleri için geçerlidir (Akdoğan, 2013: 105). Devletin klasik fonksiyonlarının yanı sıra iktisadi, malî ve sosyal görevler de üstlenmesi ile kamu gelirleri içerisindeki vergiler, devletlerin en önemli gelir kaynakları olmuştur (Öztürk, 2018: 142). Vergiler birçok ülkede kamu gelirlerinin %70-%90'ını oluşturmaktadır. Bu durum da hiç şüphesiz verginin kamu gelirleri içerisindeki önemini vurgulamaktadır (Pehlivan, 2000: 101).

Vergi; devletin ya da devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin kamu harcamalarını finanse etmek ya da kamusal görevlerin yerine getirilmesi amacıyla kanuna uygun bir şekilde hukuki cebir altında gerçek ve gerçek olmayan kişilerden özel bir karşılık vaadi olmaksızın geri vermemek üzere alınan parasal tutar olarak tanımlanmaktadır (Nadaroğlu, 1998: 216- 217).

Vergilerin cebri, yani zorunlu bir ödeme olması ve karşılıksız olarak devlete finansman sağlaması vergileri diğer kamu gelirlerinden ayıran iki önemli unsurdur. Vergiler, kanunla konulmakta ve kanunlarara uyulmadığı durumlarda yaptırım uygulanmaktadır. Bu durumda mükellef açısından hukuken ödenmesi zorunlu olan

bir verginin ödenmemesi halinde devlet zorla tahsil veya cezalandırma yoluna gitmektedir (Öztürk, 2018: 142). Verginin karşılıksız olmasından kasıt; vergi gelirleri kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılırken bireylerin elde etmiş olduğu fayda dikkate alınmaz. Yani hiçbir birey devlete ödemiş olduğu vergi kadar kendisine kamu hizmeti sunulmasını isteyemez ve hiçbir birey yararlandığı kamu hizmeti kadar vergi ödemek isteğinde bulunamaz (Aksoy, 1998: 142).

Vergilerin görevleri arasında devletin kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamanın yanı sıra temel iktisadi hedeflere ulaşmak ve adil bir gelir dağılımını sağlamak vardır. Ülkeler vergiyi tahsil ederken belli kriterleri göz önünde bulundurmaktadır (Ömür ve Gerçek, 2017: 198). Bu çerçevede vergilerin toplanmasında önemli olan kişilerin kamu hizmetlerinden fayda sağlama dereceleri değil, kişilerin ödeme güçleridir (Bulutoğlu, 2008: 337). T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) 1982 Anayasası md. 73'de bu durum hüküm altına alınmıştır. Buna göre 1982 Anayasası md. 73'e göre; "herkes, kamu giderlerini karşılaşmak üzere malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür". Ödeme gücü göstergesi vergi yükümlülerinin elde etmiş oldukları gelirler, sahip oldukları servetleri ve yapmış oldukları harcamalardır. Ülkeler de vergi yükümlülerinden gelir, harcama ve servet üzerinden vergi tahsil etmektedir (Ömür ve Gerçek, 2017: 198).

2.2.2.1.1.2. Vergilerin Sınıflandırılması

İlk olarak vergiler gelir, servet ve harcama üzerinden alınan vergileri olarak üçe ayrılmaktadır.

Gelir üzerinden alınan vergiler kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisidir. Başlıca servet vergileri "Emlak Vergisi", "Veraset ve İntikal Vergisi" ile "Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV)"'dir. Harcama vergileri "Yayılı ve Toplu Muamele Vergileri" ile "Katma Değer Vergisi (KDV)", "Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)" ve geleneksel olarak ayrıca incelenen "Gümrük Vergileri" şeklinde

gruplandırılmaktadır. Vergiler ayrıca dolaylı ve dolaysız vergiler olarak da sınıflandırılmaktadır.

Devlet, artan kamusal ihtiyaçları finanse edebilmek adına yapmış olduğu vergi reformunu gelir üzerinden alınan vergiler alanında gerçekleştirmiştir. Gelir üzerinden alınan vergiler kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Pehlivan, 2000: 143).

Gelir vergisinin konusunu "gerçek kişilerin gelirleri" oluşturmaktadır. Bu durum 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK)'nın 1. md. 1. fıkrasına göre; "gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tabidir" şeklinde hükme bağlanmıştır. Bunun yanı sıra kollektif şirket ortakları, adi ortaklık ortakları, adi komandit şirket ortakları ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketin komantide ortaklarının kâr payları, ortakların şahsi geliri kabul edildiğinden dolayı gelir vergisinin konusuna girmektedir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 8). GVK md. 2.'de gelirin unsurları şu şekilde sayılmıştır; i) ticari kazançlar, ii) zirai kazançlar, iii) ücretler, iv) serbest meslek kazançları, v) gayrimenkul sermaye iratları, vi) menkul sermaye iratları, vii) diğer kazanç ve iratlar.

Gelir vergisinde mükelleflerin malî gücü önem arz etmektedir. Bu durum vergi tarifesinin de nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda yol göstermektedir. Her mükellef vergi yükümlülüğünü yerine getirmelidir. Ancak mükellefler vergi yükümlülüklerini yerine getirirken, adil bir vergi payının oluşturulması gerekmektedir (Birinci, 2015: 1).

Gelir vergisi, diğer vergilere göre vergilemede adalet ve eşitlik amaçlarına hizmet etmektedir. Gelir vergisi ödeme gücü ilkesinden hareketle; herkesin gelirine oranla ödeyebileceği bir ölçüde alınmaktadır (Altay, 2017: 170).

Gelir vergisinde vergi yükümlüsünün kişisel ve ailevî durumu da göz önünde bulundurularak artan oranlı vergi tarifesi uygulanmaktadır. Buna göre gelir

vergisi sübjektif bir vergidir. Gelir vergisinin, kişiselleştirilmeye müsait olduğundan dolayı adil bir vergi olduğu belirtilmektedir. En az geçim indirimi, artan oranlılık ve ayırma prensibi gibi teknikler tam manasıyla gelir vergisine uygulanabilmektedir. Bu bağlamda gelir vergisinin, bireylerin kişisel durumlarının göz önünde bulundurularak hesaplanmasından dolayı adil bir vergi türü olduğu söylenebilmektedir (Nadaroğlu, 1998: 337).

Gelir vergisinin adil ve verimli olabilmesinin etkin uygulama şartına bağlı olduğu unutulmamalıdır (Nadaroğlu, 1998: 337). Çünkü gelir vergisi sistemleri, ülkelerin gereksinim ve politikalarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Çınaklı, 2018: 1).

Kurumlar vergisi ise; bazı tüzel kişilerin ve kuruluşların gelirleri üzerinden alınmaktadır (Pehlivan, 2000: 143). Kurumlar vergisinin konusu kurum kazançlarıdır. Kurum kazancı, kurumlar tarafından gelir unsurlarından elde edilen kazanç ve iratların toplamı olarak tanımlanmaktadır (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 143). 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) md. 1.'de kurumlar vergisinin mükellefleri; sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadî kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler ve iş ortaklıklarının kazançları şeklinde sayılmaktadır. 5520 sayılı KVK md. 1.'de belirtilen bu kurumların elde etmiş olduğu kurum kazançları kurumlar vergisine tabidir. Kurumlar vergisi gelir vergisinin tersine sabit oranlı bir tarifeye göre alınmaktadır (Pehlivan, 2000: 148).

Kurumlar vergisinde nihai olarak amaçlanan kurum ortaklarının vergilendirilmesidir (Akdoğan, 2013: 327). Bu durum literatürde pek çok tartışmaya konu olmuştur. Bu durum bazı yazarlarca çifte vergileme olarak dahi yorumlanmaktadır. Ancak kurumlar vergisinin alınmasında şuna dikkat etmek gerekmektedir; kurumlar kendilerini oluşturan ortaklarından bağımsız bir tüzel kişiliği haizdirler. Bu bağlamda ayrı bir hukuki kişiliğe ve üretime sahip olan kurumların vergilendirilmesi adil olarak görülmektedir (Nadaroğlu, 1998: 345-346). Kurumlar vergisinin adil olmadığı nokta ise kurumlar vergisinin sabit oranlı tarife

şeklinde uygulanmasıdır. Buna göre yıllık kazançları farklılaşan kurumlarda ödenen verginin mükellefte bırakacağı etki birbirinden farklı ve adaletsiz olacaktır.

Vergiler gelir üzerinden alındığı gibi servet üzerinden de alınmaktadır. Servet vergileri; malî amacın yanında özellikle sosyal amaca yönelik olarak tahsil edilmektedir. Ülkelerin sosyal ve iktisadi düzeninin farklılık göstermesi, servet vergilerinin de farklı şekillere bürünmesine yol açmıştır (Öz, Kutbay ve Buzkıran, 2014: 3). Servet, belirli bir dönem içerisinde bireylerin sahip olduğu stok niteliği taşıtan iktisadi değerlerdir. Bu stok miktarı bireyin zenginliği ve fakirliğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda servet vergileri, bir ülkedeki gelir ve servet dağılımının düzeltilmesi amacı ile sosyal adalete uygun şekilde tahsil edilen vergilerdir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 299).

Servet vergileri; emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi ile MTV'den oluşmaktadır. Emlak vergisinin konusu, gerçek ve tüzel kişilerin sahip oldukları bina, arsa ve arazilerdir. Bu çerçevede emlak vergisinde servetin tamamı değil sadece emlak kapsamına giren servet unsurları vergilendirilmektedir. Bina, arsa ve arazilerin sahipleri de emlak vergisinin yükümlüsüdür. Bu vergi her yıl periyodik olarak alındığı için süreklilik göstermektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 302).

Veraset ve intikal vergisi ise servet transferi dolayısıyla ortaya çıkmaktadır ve iki tip vergi uygulamasını ifade etmektedir (Işık, 2014: 171). Bunlar veraset yoluyla gerçekleşen servet geçişi ve sağlar arası gerçekleştirilen mal intikallerinin vergilendirilmesidir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 347).

Servet üzerinden alınan diğer bir vergi türü ise "MTV'dir". MTV, karada, denizde ve havada motor gücü ile hareket eden taşıtların vergilendirilmesini içeren özel ve sürekli bir servet vergisidir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017:303). 197 sayılı MTV Kanunu'na göre; "*Karayolları Trafik Kanununa göre trafik şube veya bürolarına kayıt ve tescil edilmiş bulunan motorlu kara taşıtları ile Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne kayıt ve tescil edilmiş olan uçak ve*

helikopterler" verginin konusuna girmektedir. Kanunda 6.05.2009 tarihli yapılan düzenleme ile "*yat, kotra ve her türlü motorlu teknelerden alınan motorlu taşıtlar vergisi*", harç olarak uygulanmak üzere değiştirilmiştir.

MTV, spesifik matrahlı bir yapıya sahiptir. MTV'de vergi tarifesi, aracın cinsi, yaşı, silindir hacmi, oturma yeri, azami toplam ağırlığı, motor gücü, kalkış ağırlığı özellikleri esas alınarak düzenlenmektedir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek, 2014: 383).

Vergiler gelir ve servet üzerinden alındığı gibi, harcamalar üzerinden de alınmaktadır. Harcama vergileri, gelir veya servet unsurlarının nakde çevrilerek tüketim ya da yatırım amacıyla elden çıkartılması yani gelir ve servetin harcanması dolayısıyla alınan vergilerdir (Pehlivan, 2000: 153). Harcamalar üzerinden alınan vergiler (lüks tüketim vergileri hariç) tersine artan oranlı bir özellik göstermektedir. Bu durum harcamalar üzerinden alınan vergilerin adaletsiz olmasına yol açmıştır (Delibaş, 2017: 50). Harcama vergilerinin bir diğer önemli özelliği ise malî fonksiyonu sağlamaya yönelik olmasıdır (Ömür ve Gerçek, 2017: 198).

Harcama vergileri; KDV, ÖTV, Yayılı ve Toplu Muamele Vergileri, Gümrük Vergisi'dir (Nadaroğlu, 1998: 361).

Gelir, servet ve harcama vergilerinin yanı sıra vergiler dolaylı ve dolaysız vergiler olarak da ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımında esas kriter verginin "vergiyi ödeyenin üzerinde kalıp kalmamasıdır". Yapılan bu ayırım daha çok vergi yükü ve gelir dağılımı itibariyle önem arz etmektedir. Hangi verginin dolaylı, hangi verginin dolaysız olduğu konusunda çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütler; i)verginin yansıtılabilmesi, ii) vergiyi doğuran olayda süreklilik, iii) yükümlünün kişisel durumunun dikkate alınabilmesidir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017:170-172).

Yansıma kriteri göz önünde bulundurulduğunda; vergiyi ödeyen kanuni vergi yükümlüsü verginin yükünü fiilen de taşıyor ve vergiyi yansıma olayından yararlanarak bir başkasına devredemiyor ise o vergi dolaysız bir vergidir (Nadaroğlu, 1998: 327). Verginin sürekliliği göz önünde bulundurulduğunda ise; bu ölçüt vergiyi doğuran olayın mükellefinin kim olduğunun önceden bilinip bilinmemesine bağlı olarak sürekliliğe bağlanmıştır. Vergi mükellefinin, belirli ve periyodik olarak beyanname vermesi gerekiyorsa verginin süreklilik gösterdiği kabul edilir. Süreklilik özelliği taşıyan vergiler dolaysız vergilerdir. Yükümlünün kişisel durumu, vergilemede dikkate alınabiliyorsa bu vergilere sübjektif vergiler denilmektedir. Burada vergi dairesi ile vergi mükellefi doğrudan bir ilişki içinde olduğu için bu vergiler dolaysız vergi olarak kabul edilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 171-172).

Bu ölçütler değerlendirildiğinde gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin dolaysız, harcamalar üzerinden alınan vergilerin ise dolaylı vergiler olduğu görülmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017:170-172).

2.2.2.1.2. Harç

Harç, devletin toplum yararına sunmuş olduğu hizmetlerden bazı kişilerin özel bir yarar elde etmesi dolayısıyla bu kişilerden alınan bedel olarak tanımlanmaktadır (Işık, 2014: 152). Harç elde edilebilmesi için en önemli unsur toplum yararı gözetilerek yapılan bir hizmetten kişilerin özel bir yarar elde etmesi gerekliliğidir. Bireyin elde ettiği bu özel, yarar harç olarak yapılan ödemenin karşılığıdır (Akdoğan, 2013: 106).

Kamusal mal ve hizmetlerden yararlanmak isteyen kişiler, harç ödemedikleri takdirde kamusal mal ve hizmetlerden faydalanamaz ve onları elde edemezler (Aksoy, 1998: 143). Harçta, yükümlünün ödediği tutar ile almış olduğu hizmetten faylanması arasında sıkı bir bağ vardır. Ancak ödenen harç miktarı ile sunulan hizmetin maliyeti arasındaki ilişki güçlü değildir (Erdem, Şenyüz ve

Tatlıoğlu, 2017: 100). Diğer bir deyiş ile söz konusu kamusal mal ve hizmetlerin maliyeti hiçbir zaman harçlar ile finanse edilememektedir (Aksoy, 1998: 143). Bu çerçevede harç olarak ödenen tutarın yapılan hizmete kıyasla çok yüksek olmaması gerekmektedir. Aksi bir durumda harç olarak yapılan ödeme bir vergi niteliği kazanmaya başlayacaktadır (Akdoğan, 20113: 106).

Yapılan bir ödemenin malî anlamda harç olarak kabul edilebilmesi için, bireylerin yararlanmış oldukları hizmet ile ödenen bedel arasında şu ilişkilere dikkat etmek gereklidir:

- Harç, hizmetin maliyetinden fazla belirlendiği takdirde fazla kısım vergi,
- Harç, hizmetin maliyeti kadar belirlenirse harç,
- Harç, hizmetin maliyetinden daha az belirlenir ise o zaman da transfer etkisi göstermektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 100).

Harç miktarı ekonomik, siyasi ve malî nedenlere dayanarak siyasi otorite tarafından belirlenmektedir. Bu çerçevede harç miktarı ekonomik, siyasi ve malî nedenlere dayalı olarak hizmet maliyetinin üzerinde veya altında olabilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 100). Harç miktarı belirlenirken malî, sosyal ve politik faktörlerin göz önünde bulundurulması, harçların ülkedeki sosyal ve ekonomik gelişim ile oldukça ilişkili olduğunu göstermektedir. Öğrenim harcı, mahkeme harcı, pasaport harcı, tapu harcı, belediyelere hizmetleri için ödenen; işgal harcı, aydınlatma harcı vb. harçlara örnek olarak gösterilmektedir (Altay, 2017: 136).

2.2.2.1.3. Resim

Resim, devletin egemenlik gücüne dayanarak elde etmiş olduğu bir kamu geliridir. Bu gelir, devletten alınan izin karşılığında ödenen malî yükümlülük olarak tanımlanmaktadır (Bülbül, 2018:107).

Resim, vergi ve harçlar ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak resim karşılığında yararlanılan hizmetin şekli farklıdır. Resim, ekonomik işlem sonucunda ortaya çıkmaktadır ve harçlar ile ortak tarafı; kişiye özel bir karşılığının olmasıdır. Resimlerin, vergiler ile ortak yönü ise; kanuna dayanarak cebren tahsil edilmesidir (Öztürk, 2015: 148). Ancak resimleri, vergilerden ve harçlardan kesin olarak ayırabilmek her daim mümkün olmamaktadır (Aksoy, 1998: 145).

2.2.2.1.4. Parafiskal Gelirler

Parafiskal gelir; sosyal ve ekonomik hayata devlet müdahalesinin genişlemesi ile beraber artan kamu harcamalarının bir kısmını karşılaşmak üzere; belirli amaçların gerçekleştirilmesi için kurulan kamu ya da yarı-kamu niteliğinde olan ekonomik, sosyal ve mesleki kuruluşlara amaçlarının finansmanına tahsil edilmek için kamu otoriterelerince gelir toplama yetkisinin verilmesi ile oluşan bütçe dışı bir gelirdir (Akdoğan, 2013: 109).

Parafiskal gelirler, devletin egemenlik hakkının kullanılması sonucu elde edilmektedir (Nadaroğlu, 1998: 201). Parafiskal gelirler, ekonomik, meslekî veya sosyal bir amacın yerine getirilmesi ve belirli bir hizmetin sağlanması için kurulan kuruluşlar tarafından kullanılmak üzere üyelerine malî yükümlülükler doğuran zorunlu ödemelerdir (Ağcakaya ve Armağan, 2012: 101).

Parafiskal gelir örneklerine, XIX. yüzyılda, bazı Avrupa ülkelerinde rastlanmaktadır. İstisnaî bir örnek olarak, Fransa'da XIX. yüzyıl başlarında ticaret odaları ve mal sahiplerinin kurmuş oldukları sendikalar, kendi masraflarını karşılaşmak üzere aidat tahsil etmeye yetkili kılınmış olması ele alınabilir. Gerçek anlamda parafiskal gelirler, tarafsız devlet anlayışının müdahaleci devlet anlayışına dönüşmesi ile ortaya çıkmıştır (Nadaroğlu, 1998: 203).

Parafiskal gelirler, yapıları itibariyle kanunîlik ve cebrîlik ilkeleri sonucu vergi ile benzerlik gösterirken, karşılığının olması bakımından vergiden

ayrılmaktadır. Parafiskal gelir elde eden kuruluşlar, kendi üyelerinden elde etmiş oldukları gelirleri kendi üyelerinin menfaatleri için kullanmaktadır. Bu özellikleri gereğince de parafiskal gelirler "devlet bütçesi" içerisinde yer almazlar. Parafiskal gelir, hangi kurum tarafından tahsil edilmiş ise o kurumun bütçesinde yer almaktadır (Ağcakaya ve Armağan, 2012: 102).

Devlet, bir anlamda kendi denetimi ve gözetiminde olmak kaydıyla ekonomik, sosyal ve mesleki nitelikli birtakım görevlerini yetkilendirdiği kuruluşlara devretmiş ve giderlere kuruluşların hizmetlerinden dolaylı ya da dolaysız olarak fayda sağlayanların katılmalarını uygun görmüştür (Akdoğan, 2013: 110). Türkiye'de; SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu), Ticaret ve Sanayi Odaları, Ziraat Odaları, Barolar gibi mesleki odalar örnek olarak gösterilebilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 105). Prim, aidat ödemesi gibi adlarla yasal yetkiler çerçevesinde zorunlu olarak yapılan tahsilatlar, ilgili kuruluşların amaçlarının gerçekleştirilmesi için kullanılmaktadır. Söz konusu kuruluşlardan tahsil edilen fonlar da parafiskal gelir olarak ifade edilmektedir (Akdoğan, 2013: 110).

Parafiskal gelir elde eden kurumları, faaliyet alanları çerçevesinde sosyal, mesleki ve mali amaçlarını gerçekleştirebilmek adına üçlü bir ayrımı tabi tutmak mümkündür. Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu (2017:105) ve Bülbül (2018:109)'e göre bu ayırım şu şekildedir:

- **Mesleki Parafiskal Gelirler:** Ticaret ve Sanayi Odaları, Ziraat Odaları ve Barolar gibi mesleki kuruluşların mesleği düzenleme, izleme ve geliştirme amacıyla gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler, üyelerine sundukları hizmetlerin karşılığı olarak üyelerden alınan giriş ve aidat ödemeleri ile karşılanmaktadır.
- **Sosyal Parafiskal Gelirler:** SGK, sosyal güvenliğin sağlanması ve yürütülmesine yönelik olarak kurulmuş olan bir kurumdur. Üyelerine emeklilik dönemlerinde emekli maaşı ödenmesi ve ihtiyaç halinde sağlık

desteğinin sağlanması vb. amaçları gerçekleştirmek üzere üyelerinden tahsil edilen primler parafiskal gelirleridir.

- **Ekonomik Parafiskal Gelirler:** Piyasada istikrarın sağlanması amacıyla tahsil edilen paralardır. Ekonomik faaliyetlerin düzenli bir şekilde sürdürülmesi gayesiyle belirli kurumlar görevlendirilebilir. Örnek olarak; çalışanların çalıştıkları süre zarfında ödedikleri paranın, işsiz kaldıkları durumda kendilerine geçimlerini sağlayabilecek kadar gelir transferi yapılması şeklinde işleyen "işsizlik sigortası fonu" gösterilebilir.

2.2.2.1.5. Şerefiye ve Harcamalara Katılma Payı

Kamu ekonomisi içerisindeki bir diğer gelir türü de şerefiyelerdir. Devlet teşkilatı içerisindeki bazı kuruluşların ve belediyelerin yapmış oldukları bayındırlık işleri nedeni ile bu işlerin yapılmış olduğu bölgelerde bina, arsa vb. gayrimenkullerin değerlerinde yapılan bayındırlık hizmetine bağlı olarak artış yaşanır (Eker, 2004: 127).

Şerefiyeler, bir değer artış vergisidir. Şerefiye uygulaması ile kamu tüzel kişilerinin ve özellikle de belediyelerin, yapmış oldukları bayındırlık ve alt yapı hizmetleri ile imar faaliyetleri dolayısıyla bazı kişilerin mal varlıklarında meydana gelen değer artışlarının vergilendirilmesi amaçlanmaktadır (Türkoğlu, 2012: 302). Şerefiyeler bazı ülkelerde devlet gelirleri içerisinde gösterilemesine rağmen Türkiye'de sadece belediye gelirleri içerisinde yer almaktadır (Eker, 2004: 127). Türkiye'de belediye gelirleri içerisinde yer alan şerefiyeler; 1981'de yürürlükten kaldırılan 1948 kabul tarihli 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda "değerlendirilme resmi" olarak adlandırılmaktaydı. Bu gelirler, teoride önemle ele alınmış olsa da uygulamada önemli bir gelir kalemi olamamıştır (Türkoğlu, 2012: 302).

Şerefiye ve harcamalara katılma payları birbirine sıkça karıştırılmaktadır. Oysa ki aralarındaki fark oldukça açıktır; şerefiye, hizmet sunulduktan sonra değer

artışı karşılığında alınırken, harcamalara katılma payı ise öngörülen harcamayı finanse etmek amacıyla tahsil edilmektedir. Harcamalarına katılma payına örnek olarak; belediyeler tarafından yapılan inşa, tamir ve genişletilmeye tabi tutulan yolların iki yanında bulunan ya da başka bir yola çıkışın olmamasından dolayı bu yoldan yararlanmış olan gayrimenkul sahiplerinden alınan "Yol Harcamalarına Katılma Payı" örnek olarak gösterilebilmektedir (Bülbül, 2018: 108).

2.2.2.1.6. Fonlar

Fonlar, kamu kesimi tarafından belirli bir amacın gerçekleştirilebilmesi için özel bir kanun gereği belirli bir hesapta toplanan ve gerektiğinde belirlenen amaç için kullanılan kamu gelirleri olarak tanımlanmaktadır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 111). "Savunma Sanayi Destekleme Fonu", "Özelleştirme Fonu", "Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu" fon gelirlerine örnek olarak gösterilmektedir (Bülbül, 2018: 112).

Fonlar, bütçe içi ve bütçe dışı fonlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu (2017: 111) ve Bülbül (2018: 113-114)'e göre şu şekilde tanımlanmaktadırlar:

- **Bütçe İçi Fonlar:** Bütçeden kendisi için bir ödenek ayrılan ve ayrılan bu ödeneğin harcama kalemlerine bırakılması yetkisinin yürütme organına verildiği fonlardır.
- **Bütçe Dışı Fonlar:** Kendi özel kanunları gereğince gelirlerini bütçe dışından sağlayan fonlardır. Ancak bu fonların kaynağını kısmen bütçeden de sağladığı görülmektedir. Bütçe dışı fonlara örnek olarak; emlak vergisi üzerinden hesaplanarak tahsil edilen "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" gösterilebilir.

2.2.2.1.7. Malî Tekel

Malî tekellerin en önemli amacı devlete gelir sağlamaktır (Eker, 2004: 136). Bu çerçevede devlet birtakım mal ve hizmetlerin üretimini kendi tekeline alarak gelir kaynaklarını arttırmaktadır (Pehlivan, 2000: 105). Devlet, bu bağlamda kamu gücünü kullanarak bazı üretim alanlarını özel sektör aracılığıyla üretime tamamen kapatır. Piyasa aktörü konumundaki firmalar dahi isteseler bile bu alanlarda üretim ve faaliyette bulunamazlar (Bülbül, 2018: 112).

Devlet bu durumda, bazı mallar üzerinde tekel hakkı oluşturarak üretmiş olduğu malların fiyatlarına yüksek bir değer biçebilir. Bu durumda belirlenen yüksek fiyatlar bir bakıma tüketim vergisine dönüşerek dolaylı vergi etkisi meydana getirir. Bu bağlamda devlette talep esnekliği düşük olan mal ve hizmetlerin üretimini üstlenerek tekel rantına sahip olmaktadır. Çünkü bu durumda sözü edilen talep esnekliği düşük mal ve hizmetlerin fiyatları yükselse bile talepte bir azalış meydana gelmez (Eker, 2004: 136).

2.2.2.1.8. Para Basma ve Para Politikası Gelirleri

Devlet, para politikasının uygulanması ve para basma sonucunda da bir gelir elde etmektedir. Para politikası yoluyla devlet gelir elde ederken devalüasyonu bir araç olarak kullanmaktadır (Eker, 2004: 132). Devalüasyon, milli paranın yabancı para karşısında değerinin düşürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Altınok ve Çetinkaya, 2003: 48).

Ulusal paranın yabancı para karşısındaki değeri düşürüldüğünde; devletin döviz ve altın olarak belirtilen alacakları ile hazine ya da merkez bankasında bulunan döviz ve altın değerleri üzerinde gelir elde etme imkânı vardır. Sözü edilen alacak ve değerlerin ulusal para ile yeniden değerlendirilmesi sonucunda oluşan fark devlet için bir gelir olmaktadır (Eker, 2004: 132-133).

Para basma yoluyla gelir elde edilmesi ise devletin egemenlik hakkını kullanarak elde etmiş olduğu bir kamu geliridir (Pehlivan, 2000: 105). Devletin para basma yolu ile gelir elde etmesi, madeni (ufaklık) para basımı ve emisyon yolu ile gerçekleşmektedir (Eker, 2004: 133).

Para basma yolu ile elde edilen gelirler, uygulanması kolay olan ve gelir yaratıcı etkisi kısa bir süre içerisinde sağlanabilen bir uygulama olmakla birlikte; ülkedeki ekonomik dengeyi bozucu sonuçlara neden olması dolayısıyla sık sık başvurulacak bir kaynak olarak değerlendirilemez (Akdoğan, 2013: 116).

2.2.2.1.9. Para ve Vergi Cezaları

Para ve vergi cezalarının temel amacı diğer gelir kaynaklarından farklı olarak devlete bir gelir kaynağı yaratmak değildir. Hem para hem de vergi cezalarında amaç toplumun kanunlara uygun şekilde hareket etmesini sağlamak ve uymayanları cezalandırmaktır (Işık, 2014:154).

Para cezaları, toplumdaki bireylerin birbirleri ile olan ilişkileri ve kamu düzeni açısından konulmuş olan kurallara uygun davranmayı sağlamak ve aksi yönde davranış gösteren bireyleri ise cezalandırmaya yönelik uygulanan bir yaptırımdır. Vergi cezaları ise; vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüklerini gerektiği şekilde yerine getirmelerini sağlamaya çalışır ve yükümülülüklerini yerine getirmeyenleri cezalandırmayı hedeflenmektedir (Akdoğan, 2013: 110-111).

Para cezalarına, trafikte hız sınırının ihlal edildiği durumlarda kesilen cezalar örnek olarak gösterilebilir. Vergi yükümlülerinin, yükümlülüklerini yerine getirmedikleri durumlarda ödemiş oldukları vergi ziyaı cezası ve usulsüzlük cezaları da vergi cezalarına örnek olarak gösterilmektedir (Bülbül, 2018: 111).

2.2.2.1.10. Zorunlu Borçlanma

Devlet, egemenlik gücünü kullanarak cebri olarak borçlanabilmektedir (Altay, 2017: 137). Devlet, kamu harcamalarını olağan gelirleri ile finanse edemediği hallerde veya iktisadi malî politikanın gereği olarak özel sektöre veya yabancı ülkelere borçlanmak suretiyle kamu geliri elde etmektedir (Aksoy, 1998: 149).

Zorunlu borçlar, özellikle doğal afet ve savaş gibi olağanüstü hallerde doğan gelir ihtiyacını karşılaşmak amacıyla alınmaktadır (Altay, 2017: 137). Olağanüstü durumların yanı sıra devlet; gerek bütçe gelir ve giderleri arasındaki açığı kapatmak, gerekse de yatırımlarına kaynak sağlayabilmek adına borçlanmaya başvurmaktadır (Işık, 2014: 155).

Borçlanma, doğası gereği ihtiyari bir gelir olmasına rağmen cebri olarak yapılıyor olması borçlanmayı vergiye yaklaştırmaktadır. Ancak zorunlu borçlanmanın vergiden ayrılan özelliği; borçlanma zora dayansa bile devlet borcu anapara ve faiz olarak geri ödemektedir (Bülbül, 2018: 116-117).

2.2.2.2. Özel Ekonomi Gelirleri

Kamu gelirlerinin bir diğer türü de özel ekonomi gelirleridir. Özel ekonomi gelirleri, kamu ekonomisi gelirleri gibi devletin egemenlik unsuru gözetilerek elde edilememektedir. Bu gelir türünde daha çok gönünlülük unsuru esastır. Bu gelirler devletin tüzel kişiliğinden kaynaklanan gelirleridir (Akdoğan, 2013: 118).

Özel ekonomi gelirleri; mülk ve teşebbüs gelirleri, borçlanma, dış yardımlar ve bağışlardan oluşmaktadır.

2.2.2.2.1. Mülk, Teşebbüs ve Özelleştirme Gelirleri

Mülk ve teşebbüs gelirleri, devletin; arazi, bina, maden ve orman gibi gayrimenkulleri ile ticari, sınai ve malî girişimlerinden sağlamış olduğu gelirlerden oluşmaktadır. Kamu gelirleri içerisinde mülk ve teşebbüs gelirlerinin önemi, ülkelere ve zamana göre izlenen ekonomik, sosyal ve malî politikalara göre değişkenlik göstermektedir (Akdoğan, 2013: 111).

Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin sahibi oldukları gayrimenkullerinden elde ettikleri gelirler, mülk gelirleri olarak ifade edilmektedir. Devlet köprü, yol, liman, okul, kütüphane, müze, arazi ve binalardan bir gelir elde etmektedir. Mülk gelirleri de bu gayrimenkullerin kiralanması ve satılmasından kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2018: 144).

Devletin ekonomide tabiri caizse bir tüccar veya bir sanayici gibi piyasa şartlarında pazarlanabilir nitelikte bazı mal ve hizmetleri üretip satmasından elde ettiği gelirler teşebbüs gelirleri olarak ifade edilmektedir. Bu gelirler devletin piyasadaki rolü ile ilgili olup, "faktör gelirleri" olarak da ifade edilebilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 113).

Teşebbüs gelirlerini, devlete ait olan mali ve ticari sanayi kuruluşlardan elde edilen gelirler olarak tanımlamak mümkündür. Topluma hizmet etmek ve kâr elde etmek amacıyla çalışan KİT'in sağladığı kârlar, teşebbüs gelirleri açısından önemli bir gelir kaynağı olarak görülmektedir (Öztürk, 2018: 144).

Özelleştirme, genel anlamda devletin ekonomi içerisindeki payının azaltılması olarak ifade edilmektedir. Ancak, özelde mülkiyeti devlete ait olan bir işletmenin devlet eliyle özel sektöre devredilmesi şeklinde uygulanmaktadır (Bülbül, 2018: 115). Bu bağlamda özelleştirmeyi devletin iktisadi faaliyetlerini gerçekleştiren KİT'lerin mülkiyetinin ve yönetiminin özel kesime devredilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür (Demirbaş ve Türkoğlu, 2002: 242).

Özelleştirmenin temel amaçları; kamu borçlarının azaltılması, özel sermaye ortaklıklarının geliştirilmesi, teknolojik gelişmelerin hızlandırılması ve etkinliğin arttırılmasıdır (Bülbül, 2018: 116).

2.2.2.2.2. Borçlanma

Devletin, özel ekonomi gelirleri içerisinde yer alan borçlanması "zorunlu olmayan borçlanma" olarak ifade edilmektedir. Bu borçlanmada devletin bir zorlaması olmayıp, gönüllülük esası ve kabule dayanan bir ilişki mevcuttur (Altay, 2017: 142). Borçlanma; vergi ve benzerleriyle karşılanamayan finansman ihtiyacının giderilmesi, tasarruf ve yatırım yetersizliğinin giderilerek kalkınmanın sağlanması ya da ekonomik zorunluluk ve savaş hallerinde bu dönemlerin finansmanının sağlanması amacıyla; devletin, özel sektörden veya yabancı devletlerden karşılığını ödemek üzere aldığı kaynaklardır (Bülbül, 2018: 116).

Devlet, olağan gelirlerinin yetersiz kaldığı durumlarda, bütçe gelirleri ve giderleri arasındaki farkı giderebilmek adına ya da büyük ölçekli yatırımlarını finanse edilebilmesi için piyasada fon sahibi konumunda bulunan kişi veya kurumlardan borç alabilmektedir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 115). Gönüllü borçlanma; kişi ve kurumlar hiçbir zorlamaya tabi olmaksızın kendi iradeleri ile borç verdikleri için "ihtiyari borçlanma" olarak da adlandırılmaktadır (Aksoy, 1998: 158).

2.2.2.2.3.Dış Yardımlar

Özel ekonomi gelirlerinin bir diğer türü de dış yardımlardır. Dış yardımlar devletarası yardımlar olarak da ifade edilmektedir. Bu yardımlar daha çok askeri, siyasi ve iktisadi amaçlara dayalı olarak yapılmaktadır (Eker, 2004: 136).

Dış yardımlar, malî anlamda İkinci Dünya Savaşı ile birlikte önem kazanmıştır. Çünkü bu yardımlar, İkinci Dünya Savaşının akabinde devamlılık

göstermiştir. ABD tarafından Marshall Planı adı altında yapılan yardımlar dış yardımlara önemli bir örnektir (Nadaroğlu, 1998: 210).

Dış yardımlarda sürekliliğin sağlanması, ülkeler arası siyasi konjonktüre bağlıdır. Dış yardım almış olan devletin, sağlanan yardımın tutarını belirlemek veya devamlılığını sağlamak konusunda hukuki gücü ve imkânı bulunmamaktadır. Sadece, ülkeler arasındaki siyasi ilişkiler karşısında izleyeceği dış ve iç politika ile alacağı yardımların tutarı ve devamlılığını sağlamada bir dereceye kadar etkili olabilirler. Bu yüzden politik faktörlere göre değişebilen bu gelir türüne kamu gelirleri arasında devamlılık tanımak oldukça zordur (Nadaroğlu, 1998: 210).

2.2.2.2.4.Bağışlar

Bağış, bedeli sonradan ödenmemek üzere devlete aktarılan aynî ve nakdî değerler olarak tanımlanmaktadır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 115). Bağışlar, devlete ülke içindeki vatandaşlardan ya da yabancı ülkeler veya kuruluşlar tarafından yapılabilmektedir (Bilici ve Bilici, 2013: 147).

Okul veya hastane yapımında kullanılmak üzere veya deprem, sel vb. olağanüstü durumlarda meydana gelen ihtiyaçları gidermek üzere hayırsever vatandaşların belirli aynî ve nakdî değerleri bağışlaması, devlet açısından bağışlama yolu ile elde edilen gelirlere bir örnektir (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2017: 115).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE VE SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE DEVLETİN NAKİT TRANSFER HARCAMALARI ARACILIĞIYLA GELİRİ YENİDEN DAĞITIMI

Çalışmamızın bu bölümünde Türkiye ve diğer OECD ülkelerinde devletin gelir eşitsizliklerinin giderilmesine yönelik yeniden dağıtım işlevi incelenmiştir. Devlet, gelirin yeniden dağıtımında kamu harcamalarını ve kamu gelirlerini bir araç olarak kullanmaktadır. Ancak OECD'nin bu alandaki çalışmalarında gerek belli bir yıldaki gerekse belirli bir dönemdeki durumun ortaya konmasında veri sorunları ve ölçüm güçlükleri nedeni ile genel olarak sadece nakit transferler ve kişisel gelir vergisi ile çalışan tarafından ödenen sosyal sigorta primlerini kapsayan hanehalkı vergileri dikkate alınmaktadır.

Refah devleti temel olarak daha önceden belirttiğimiz gibi bir yandan kişilerin yaşam evreleri boyunca diğer yandan zengin ve fakir arasında geliri yeniden dağıtmayı amaç olarak belirlemiştir. OECD ülkelerinde, refah devletinin bu temel amacına yönelik olarak hareket edilmektedir ancak belirtmek gerekir ki yeniden dağıtım amacına verilen ağırlık ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişiklik göstermektedir.

Yapılan çalışmada konunun kapsamının daraltılması gerekliliğinden; devletin yeniden dağıtımda araç olarak kullanmış olduğu nakit transferler ve hanehalkı vergilerinden sadece nakit transfer harcamaları incelenmiş olup hanehalkı vergileri incelemeye dâhil edilmemiştir.

Mello ve Tiongson (2006) yaptıkları çalışmada Amerikan Eyaletlerini incelemiştir. Çalışmada gelirin yeniden dağıtımında rol oynayan transfer harcamalarının etkisi ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Mello ve

Tiongson (2006), yaptıkları çalışmada, gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu eyaletlerde transfer harcaması ile gelirin yeniden dağıtımı arasındaki ilişkinin az olduğunu belirtmiştir.

Yapılan bu tez çalışmasında Mello ve Tiongson (2006)' un çalışması örnek alınarak gelirin yeniden dağıtımında nakit transfer harcamalarının etkisine yönelik olarak iki hipotez oluşturulmuştur. Bu hipotezler aşağıda yer almaktadır:

Hipotez 1: Nakit transfer harcamaları, gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde daha yüksek oranda gerçekleştirilir.

Hipotez 2: Nakit transfer harcamaları, gelir eşitsizliğinin az olduğu ülkelerde daha yüksek oranda gerçekleştirilir.

Bu çalışmada literatürde Mello ve Tiongson (2006)'un yapmış olduğu çalışmadan farklı olarak OECD ülkeleri incelenmiş olup Türkiye ayrıca ele alınarak OECD ülkeleri ile kıyaslama yapılmıştır. Çalışmada OECD ülkelerinin gelir dağılımı açısından iki gruba ayrılmasında Dünya Bankası'nın Gini katsayısı verileri alınarak OECD ülkeleri için ortalama değeri hesaplanmıştır ve iki hipotez test edilmiştir.

3.1.Gelir Eşitsizliğinin Giderilmesinde Nakit Transfer Harcamalarına Yönelik Literatür Araştırması

Bireyler ve gruplar arasında harcanabilir gelirin dağılımı açıklanırken vergiler ve transferlerin rolü dikkate alınmaktadır. Refah ülkelerinde var olan farklılıklar, transfer sonrası ve vergi sonrası gelir dağılımının ülkeler açısından gelişimini ortaya koymaktadır. Uygulanan gelir dağılım politikalarının gelir eşitsizliğinin giderilmesinde ne derece etkili olduğu önemli bir husustur (Atkinson, 2000: 1).

Yapılan çalışmada uygulanan gelir dağılım politikaları sonucunda devletin, geliri yeniden dağıtırken bir araç olarak kullandığı nakit transferler ele alınmıştır. Nakit transfer harcamalarına yönelik olarak literatürde yapılmış çeşitli analizler bulunmaktadır. Ancak kamu harcamalarının bir alt kolu olarak belirtilen transfer harcamalarını direkt araştırma konusu olarak ele alan çalışmalar sayıca daha azdır. Çalışmanın bu bölümünde literatürde transfer harcamaları ile ilgili yapılmış olan analizler incelenmiştir.

Literatürde transfer harcamalarına yönelik olarak yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak transfer harcamaları ve gelirin yeniden dağıtıcı etkisi üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Thewissen (2012), yapmış olduğu çalışmasında 30 OECD ülkesini inceleyerek gelirin yeniden dağıtımı ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Yapılan analiz neticesinde transfer harcamalarının geliri yeniden dağıtıcı etkisi ile iktisadi büyümeyi negatif şekilde etkilediğini ortaya koymuştur.

Sala-i Martin (1996), transfer harcamalarına yönelik olarak yapmış olduğu çalışmasında transfer harcamaları ile kişilerin suç oranları ile büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sala-i Martin yapmış olduğu çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan 75 ülkenin verilerini incelemiş ve transfer harcamalarının gerçekleştirilmesi ile bireylerin suç oranlarının azaltılarak büyümenin olumlu yönde şekilleneceği sonucuna ulaşmıştır.

Transfer harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer çalışma ise Cashin (1995) tarafından yapılmıştır. Cashin yapmış olduğu çalışmada, transfer harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu öne sürmüştür. Cashin yapmış olduğu çalışmasında 1971- 1988 yıllarını kapsayan zaman dilimi içerisinde 23 gelişmiş ülkenin verilerini inceleyerek transfer harcamalarının büyüme ile ilişkisini incelemiş olup, analiz neticesinde transfer harcamaları ve büyümenin birbirini pozitif yönde etkilediğini ileri sürmüştür (Cashin, 1995).

Mello ve Tiongson (2006), transfer harcamalarının gelirin yeniden dağıtımı konusundaki etkisini incelemişlerdir. Yapılan çalışmada gelir eşitsizliğinin giderilmesi hususunda Amerikan Eyaletleri'nin yapmış olduğu transfer harcamalarının payı ele alınmıştır. Buna göre; "gelir eşitsizliğinin fazla olduğu eyaletler mi yoksa gelir eşitsizliğinin görece daha az olduğu eyaletler mi daha fazla transfer harcaması yapar" sorusu incelenmiştir. Analiz sonucunda gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu eyaletlerde transfer harcamaları ile yeniden dağıtım arasındaki ilişkinin düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 1.'de transfer harcamalarına yönelik olarak yapılmış olan literatür çalışmaları özet olarak sunulmuştur.

Tablo 1: Transfer Harcamalarına Yönelik Olarak Yapılan Literatür Özeti

Çalışma	**Dönem**	**Ülkeler**	**Yöntem**	**Sonuç**
Sala-i Martin (1996)	1975-1985	75 (Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler)	Panel Veri	Transfer harcamaları ve büyüme arasındaki ilişki pozitif
Cashin (1995)	1971-1988	23 gelişmiş ülke	Panel veri	Transfer harcamaları ve büyüme arasındaki ilişki pozitif
Thewissen (2012)	1970-2009	30 (OECD Ülkesi)	Panel Veri	Gelirin yeniden dağılımı ile büyüme arasındaki ilişki negatif
Mello ve Tiongson (2006)	1970-1998	41- 56 Amerikan Eyaletleri incelenmiş	-	Gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu eyaletlerde transfer harcamaları ile yeniden dağıtım arasındaki ilişki az.
Milanovic (2000)	1967-1997	24 OECD Ülkesi	Panel Veri	Gelir eşitsizliğinin giderilmesinde transfer harcamaları ve vergilerin rolü pozitif

3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Literatür özetine bakıldığında, transfer harcamalarına yönelik olarak bu çalışma kapsamında ulaşılan analiz çalışmaları sayıca azdır. Özellikle gelir eşitsizliğinin yaşandığı toplumlarda refah devletinin bir özelliği de olan yeniden dağıtıcılık işlevi, literatürde hak ettiği ilgiyi bulmamıştır. Çalışmamızın amacı; gelir eşitsizliğinin önlenmesine ve buna bağlı olarak toplumdaki refahın arttırılmasına yönelik devletin yeniden dağıtıcı rolü çerçevesinde ülkelerin nakit transfer harcamaları incelenerek özellikle Türkiye'de ve OECD ülkelerinde nakit transfer harcamalarının gelişimini incelemektir.

Çalışmamızda nakit transferlere yönelik olarak iki hipotezden yola çıkılmıştır. Bunlar; gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde mi, yoksa gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkelerde mi daha fazla nakit transfer harcaması yapıldığıdır. Çalışmada analiz edilen bir diğer konu ise nakit transfer harcamaları sonrası ülkelerin gelir eşitsizliklerinde değişimin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğidir. Gelirin yeniden dağıtımının etkili olduğunun söylenebilmesi için nakit transferlerin gelir eşitsizliğini giderme noktasındaki etkisinin incelenmesi gerekmektedir.

3.3. Araştırmanın Verileri

Bu çalışmada 36 OECD ülkesinin gelir eşitsizliğinin giderilmesi noktasında yapmış olduğu nakit transfer harcamaları ve bu harcamaların gelir eşitsizliğine etkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında OECD'nin 2000 – 2018 yılları arasındaki dönemde nakit transfer harcamaları verilerinden yararlanılmıştır.

Çalışmada gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ve gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkeler şeklinde sınıflandırılmaya tabi tutulmasında Dünya Bankası (Word Bank)'dan alınan Gini katsayıları verileri kullanılmıştır. Dünya Bankasından alınan Gini katsayılarının çalışmada incelenen 36 OECD ülkesi için ortalaması alınmıştır.

Ortalama sonucuna göre ülkeler gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ve gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkeler olarak gruplandırılmıştır.

Yapılan bu çalışma ile Türkiye'de ve OECD ülkelerinde nakit transfer harcamalarının Gini katsayısı ile olan ilişkisi korelasyon yöntemi ile test edilerek hangi ülke grubunun nakit transfer harcamasına daha fazla ağırlık verdiği araştırılmıştır. Çalışmada gelirin yeniden dağıtımında rol üstlenen nakit transfer harcamalarının Türkiye'de ki gelişimi de ayrıca analiz edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Metodu

Yapılan çalışmada nakit transfer harcamalarının hangi ülke grupları tarafından (yüksek gelirli ülkeler- düşük gelirli ülkeler) daha fazla yapıldığı incelenmiştir. İnceleme yapılırken ele alınan OECD ülkeleri Gini katsayılarının ortalaması alınarak yüksek gelirli ülkeler ve düşük gelirli ülkeler şeklinde gruplandırılarak nakit transfer harcamalarının düzeyi incelenmiştir. OECD ülkelerinin Gini katsayısı ortalamaları şu şekilde hesaplanmıştır: Tüm OECD ülkelerinin Dünya Bankası'nın 2000-2018 yılları arasındaki Gini katsayısı verileri alınarak ülke sayısına bölünerek hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda Gini katsayısı, OECD ülkelerinin 2000-2018 yılları arasındaki dönem için 0,32 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamanın yapılmasındaki amaç; gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ve gelir eşitsizliğinin düşük olduğu ülkeleri belirleyebilmektir. Bu inceleme yapılırken ülke grupları birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Burada amaçlanan; öne sürülen ana hipotezde hangi ülke grubunun daha yüksek oranda transfer harcaması yaptığını görebilmektir.

Yapılan bir diğer analizde ise ele alınan OECD ülkelerinin gelir eşitsizliğinin giderilmesi hususunda nakit transfer harcamalarının ne derece etkili olduğu araştırılmıştır. Bu araştırma yapılırken seçilmiş olan OECD ülkeleri ile Gini katsayıları arasında korelasyon yöntemi uygulanmıştır.

Korelasyon analizi; değişkenler arasındaki ilişkinin ölçümünde kullanılan bir yöntemdir. Değişkenlerin birbirleri olan ilişkileri, birtakım katsayılar hesaplanarak gösterilmektedir. Bu katsayılar arasında en sık kullanılan katsayılar korelasyon katsayısı (r) ve detarminasyon katsayısı (r^2)'dır (Çakıcı, Oğuzhan ve Özdil, 2012: 134).

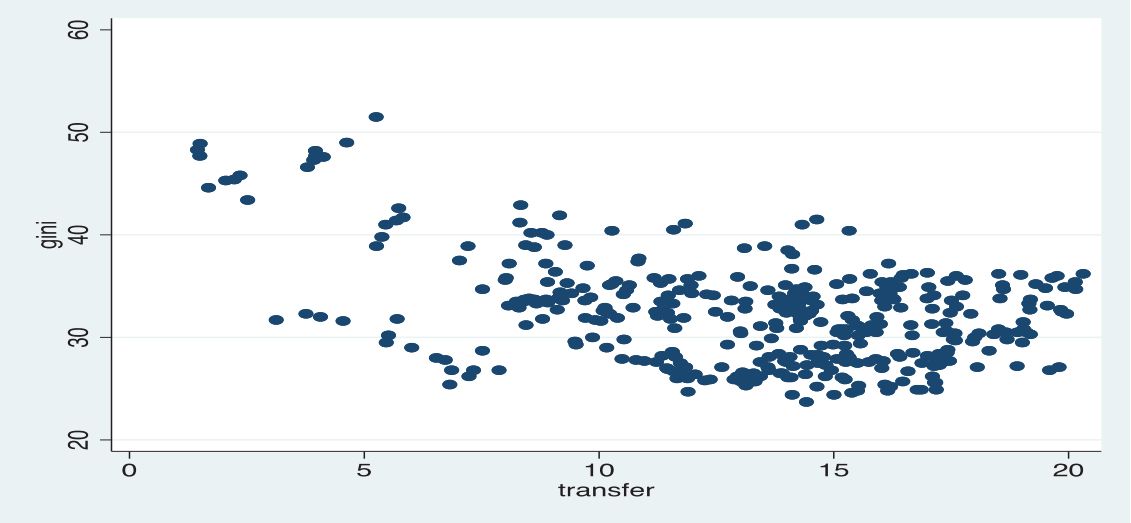
Korelasyon katsayısı (r), incelenen değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini belirten bir ölçüdür. Korelasyon katsayısı -1 ile 1 arasında değerler almaktadır. Korelasyon katsayısı, -1 ile 0 arasında bir değer aldığında negatif korelasyon, 0 ile 1 arasında bir değer aldığında ise pozitif korelasyon olduğu söylenmektedir. Korelasyon katsayısı 0, 1 veya -1 değerler de alabilmektedir. Buna göre korelasyon katsayısının 0 olduğu durumlarda değişkenler arasında ilişkinin olmadığını; 1 ile -1 olması halinde ise tam bir korelasyon olduğu söylenmektedir (Çakıcı, Oğuzhan ve Özdil, 2012: 136). Korelasyon katsayısının değişkenler arasında mutlak değer olarak 0.00-0.30 arasında olması zayıf, 0.30-0.70 arasında olması orta, 0.70-1.00 arasında bir değer alması ise yüksek korelasyon olduğunu ifade etmektedir (Köstereliоğlu, Köstereliоğlu ve Kilmen, 2008:156).

3.5. Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğinin 2000'li Yıllardaki Gelişimi

Yapılan çalışmada OECD ülkeleri için Gini katsayısı ve nakit transfer harcamalarının ilişkisi 2000-2018 arası dönemdeki veriler kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada Türkiye özel olarak incelenerek nakit transfer harcamalarının gelirin yeniden dağılımındaki etkisi ortaya konulmuştur.

Çalışmada gelirin yeniden dağılımında nakit transferlerin etkisinin başarılı bir şekilde analiz edilebilmesi için ülke grupları seçilmiştir. Seçili ülke grupları şu şekildedir: gelir dağılımında eşitliğin sağlandığı (Gini katsayısı düşük) ülkeler ve gelir dağılımında eşitsizliğin yüksek olduğu (Gini katsayısı yüksek) ülkeler şeklinde ikili bir seçim yapılmıştır.

Grafik 1: Tüm OECD Ülkeleri İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamalarının İlişkisi (2000-2018)

Grafik 1.'de 2019 yılı itibariyle OECD üyesi olan ülkelerin 2000-2018 yılları arasındaki nakit transfer harcamaları ve Gini katsayıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu analizin yapılmasındaki amaç nakit transfer harcamaları ile gini katsayısı arasındaki ilişkiyi görsel olarak incelemektir.

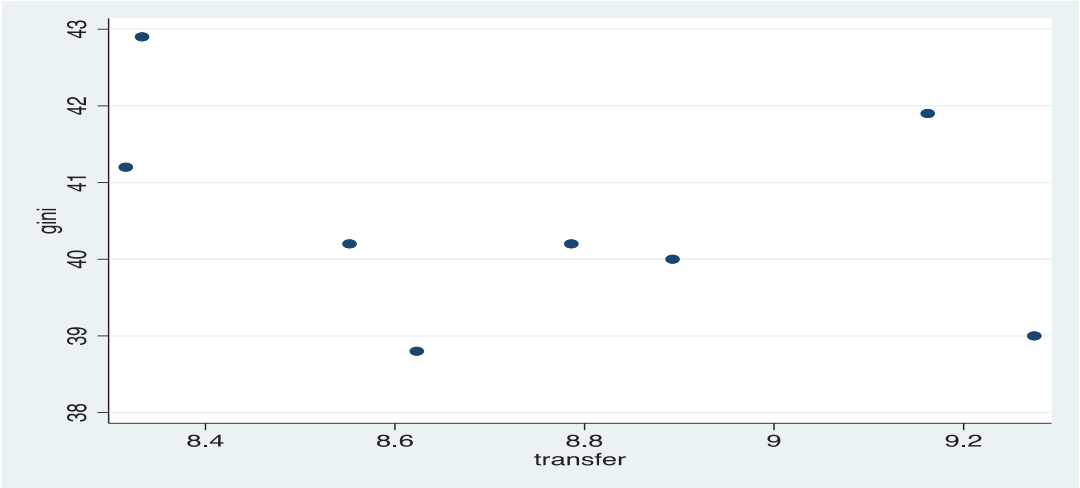
Grafik 1.' e bakıldığında nakit transfer harcamaları ile Gini katsayısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre nakit transfer harcamaları artarken Gini katsayısı düşmektedir. Gini katsayının düşmesi gelir dağılımının iyileşmesi olarak ifade edilmektedir. Şöyle ki; Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Bu değer 1'e yaklaştıkça eşitsizlik artmaktadır. Bu çerçevede Grafik 1.'e göre ele alınan ülkelerde nakit transfer harcamalarının artışı ile gelir dağılımında eşitliğin sağlandığı görülmektedir.

Tablo 2:Tüm OECD Ülkeleri İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamaları Arasındaki Korelasyon İlişkisi (2000-2018)

	Gini	**Transfer**
Gini Katsayısı	1.0000	
Nakit Transfer Harcamaları	-0.4563	1.0000

Tablo 2.'de Gini katsayısı ile transfer harcamaları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile test edilmiştir. Buna göre Tablo 2.'de yapılan analiz sonucunda nakit transfer harcamaları ile Gini katsayısı arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu ortaya konulmuştur. Korelasyon analizi ile de bu sonuç desteklenmiştir. Analiz neticesinde negatif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Yani nakit transfer harcamaları ile Gini katsayısı birbirini etkilemektedir. Nakit transfer harcamalarının artması ülkelerin gelir eşitsizliğinin iyileştirilmesinde önemli bir etkendir.

Grafik 2:Türkiye'de Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamalarının İlişkisi (2009-2017)

Grafik 2.'de bir OECD üyesi ülke olan Türkiye'nin 2009- 2017 yılları arasındaki Gini katsayılarına ulaşılabilmiştir. Ulaşılan bu veriler çerçevesinde Gini katsayısı ve transfer harcamaları arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu görülmektedir.

Tablo 3.'de Türkiye için Gini katsayısı verileri ile nakit transfer harcamaları arasındaki ilişki korelasyon yöntemi ile gösterilmiştir.

Tablo 3:Türkiye İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transfer Harcamaları Arasındaki Korelasyon İlişkisi (2009-2017)

	Gini	**Transfer**
Gini Katsayısı	1.0000	
Nakit Transfer Harcamaları	-0.3782	1.0000

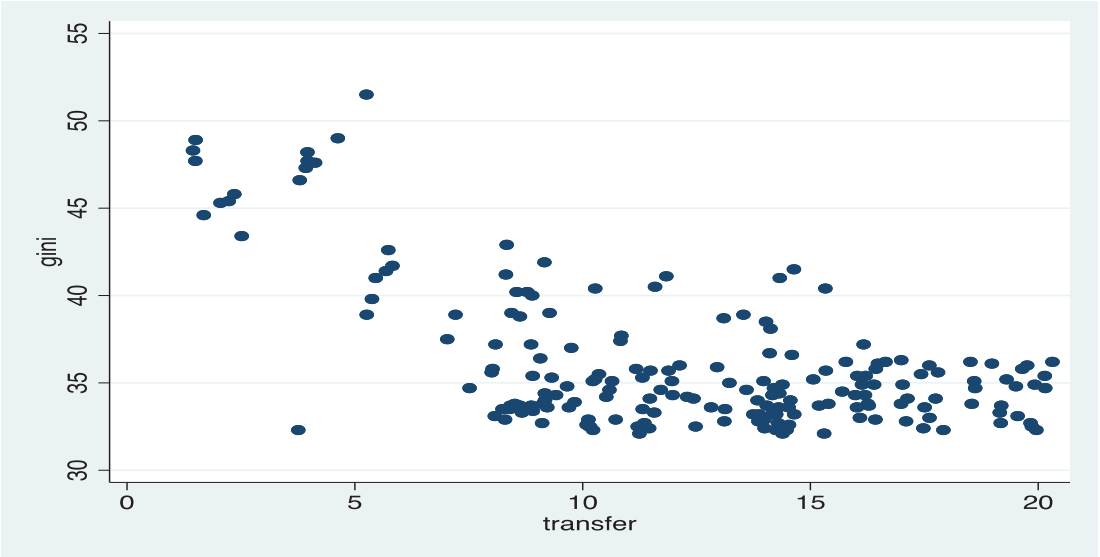
Tablo 3.'de Türkiye'nin 2009- 2017 yılları arasındaki Gini katsayı ve nakit transfer harcamaları arasındaki korelasyon incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda korelasyonun negatif yönlü olduğu görülmektedir. Bu bağlamda devlet, nakit transfer harcamaları yolu ile gelir eşitsizliklerini iyileştirmektedir.

Çalışmada ele alınan 36 OECD ülkesinin 2000-2018 yılları arasındaki Gini katsayılarının ortalaması alınmıştır. Ülkelerin Gini katsayılarının ortalaması 0,32 olarak hesaplanmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin Gini katsayısı ortalaması 0,37 olarak hesaplanmış olup incelenen ülkelerin ortalaması olan 0,32'den daha yüksektir. Bu durum Türkiye'nin gelir eşitsizliğinin diğer ülkelere oranla daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Buna göre; Türkiye gelir eşitsizliğini gidermek için nakit transfer harcaması yapmaktadır ve yapmış olduğu harcamalar neticesinde Gini katsayısının düşmesinde ve gelir dağılımında iyileşmenin sağlanması hususunda etkili olmaktadır.

Tablo 2.'de tüm OECD üyesi ülkelerin Gini katsayısı ile nakit transfer harcamaları arasındaki korelasyon derecesi 0,45 olarak bulunmuştur. Türkiye ayrı olarak incelendiğinde ise Gini katsayısı ile nakit transfer harcamaları arasında hesaplanan korelasyon derecesi 0,37 olarak bulunmuştur. Buna göre tüm OECD ülkelerinin Gini katsayısı ile nakit transfer harcamaları arasındaki korelasyon derecesi Türkiye ile karşılaştırıldığında; Türkiye'nin korelasyon derecesi daha

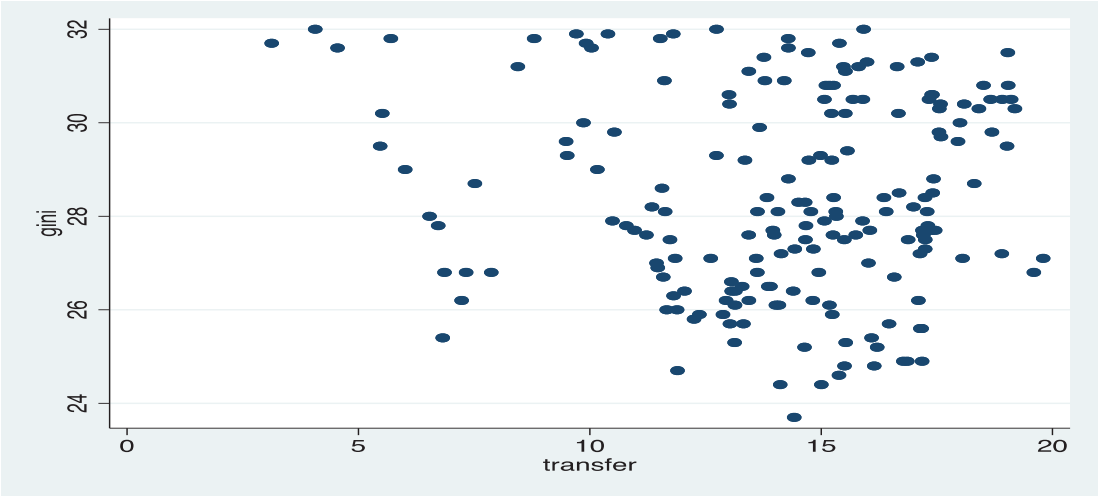
zayıftır. Bu durum Türkiye'de nakit transfer harcamalarının etkisinin gelir eşitsizliğini gidermek noktasında OECD ülkelerine kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir.

Grafik 3: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Yüksek Olan Ülke Grubu İçin Nakit Transfer ve Gini Katsayısı İlişkisi (2000 – 2018)

Grafik 3.'de 2000-2018 yılları arasında çalışmada ele alınan OECD ülkelerinin Gini katsayılarının ortalamasına göre Gini değeri 0,32'nin üzerinde olan ülkeler incelenmiştir. Gini değeri OECD ortalamasından yüksek olan ülkeler ile gelir dağılımındaki eşitsizliğin görece daha yüksek olduğu ülkeler ifade edilmektedir. Buna göre gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde yeniden dağıtım çerçevesinde nakit transfer harcamaları önemlidir. Çünkü bireylere yapılan nakit transfer harcamaları ile bireylerin milli gelirden almış oldukları pay artacaktır ve bu durum da bireylerin nihai olarak refahlarının artmasını sağlayacaktır.

Grafik 4: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Düşük Olan Ülke Grubu İçin Nakit Transfer ve Gini Katsayısı İlişkisi (2000 – 2018)

Grafik 4.'de Gini değeri düşük yani gelir dağılımındaki eşitliğin ortalamaya göre görece daha iyi durumda olduğu ülkelerdeki Gini katsayısı ve nakit transfer harcamalarının ilişkisi incelenmiştir. Tabloya göre; gelir eşitliğinin daha iyi olduğu ülkeler nakit transfer harcamalarına ağırlık vermektedir. Ancak buradaki Gini katsayısı ve nakit transfer harcamaları arasındaki ilişkisi Gini değeri yüksek olan ülkelere göre daha zayıftır. Şöyle ki; gelir eşitliğinin iyi durumda olduğu ülkeler, bireylerinin mevcut durumlarını korumak ve geliştirmek adına nakit transfer harcaması yapmaktadır. Bu sebeple yapılan nakit transfer harcamaları sonrasında Gini katsayısında çok büyük değişiklikler görülmemektedir.

Gelir eşitsizliğinin daha adil ve daha az adil olduğu ülkelerin yapmış olduğu nakit transferlerin Gini katsayısı üzerindeki etkisinin daha net anlaşılabilmesi için Tablo 4. ve Tablo 5.'de Gini katsayısı ve nakit transferler arasındaki korelasyon karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 4: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Yüksek Olan Ülke Grubu İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transferler Arasındaki Korelasyon (2000 – 2018)

	Gini	**Transfer**
Gini Katsayısı	1.0000	
Nakit Transfer Harcaması	-0.6052	1.0000

Tablo 5: Gini Katsayısı OECD Ortalamasından Düşük Olan Ülke Grubu İçin Gini Katsayısı ve Nakit Transferler Arasındaki Korelasyon (2000 – 2018)

	Gini	**Transfer**
Gini Katsayısı	1.0000	
Nakit Transfer Harcaması	-0.0530	1.0000

Tablo 4.'de gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülke gruplarındaki Gini katsayısı ve nakit transferler arasındaki korelasyon, Tablo 5.'de ise gelir eşitsizliğinin az olduğu ülke gruplarındaki gini katsayısı ve nakit transferler arasındaki korelasyon incelenmiştir. Seçili ülke gruplarındaki korelasyon oranlarına bakıldığında ise transfer harcamalarının Gini katsayısı üzerindeki etkisi farklılaşmaktadır. Tablo 4.'de korelasyon oranı -0.6052 iken Tablo 5.'de bu oran -0.0530'dur. Buna göre iki ülke grubunda da nakit transfer harcamaları ve Gini katsayısı arasındaki korelasyon negatif yönlüdür. Yani nakit transfer harcamalarının, gelir dağılımında eşitliğin sağlanmasına olan katkısı pozitiftir. Bu çerçevede nakit transfer harcamalarının Gini katsayısını düşürdüğü ve böylelikle gelir dağılımında eşitliğin sağlanmasına katkı sağladığı görülmektedir. Belirtmek gerekir ki gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde hem de gelir eşitsizliğinin az olduğu ülkelerde nakit transfer harcamaları gerçekleştirilmektedir. Ancak bunların gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri birbirinden farklılaşmaktadır.

Tablo 6: Gini Katsayısı OECD Ortalamasının Üstünde Olan Ülkelerin Milli Gelirlerinin İçerisinde Transfer Harcamalarının Payı (2000-2018)

	Ortalama	**Standart Sapma Hata**	**95% Güven Aralığı**	**Zaman Aralığı**
Değer	11.64967	.2075703	11.24177	12.05757

Tablo 7: Gini Katsayısı OECD Ortalamasının Altında Olan Ülkelerin Milli Gelirlerinin İçerisinde Transfer Harcamalarının Payı (2000-2018)

	Ortalama	**Standart Sapma**	**95% Güven Aralığı**	**Zaman Aralığı**
Değer	14.1285	.2448198	13.64559	14.61142

Tablo 6. ve Tablo 7.'de ise nakit transfer harcamalarının OECD ülkelerinin milli gelirleri içerisindeki payı incelenmiştir. Tablo 6. Gini katsayısı OECD ortalamasının üstünde olan ülkelerin milli gelirleri içerisindeki nakit transfer harcaması payını göstermektedir. Tablo 7. ise Gini katsayısı OECD ortalamasından düşük olan ülkelerin milli gelirleri içerisindeki nakit transfer harcaması payını göstermektedir.

Gini katsayısı OECD ülkelerinin ortalaması olan 0,32'den düşük olan ülkelerde, transfer harcamaları, milli gelirlerinin ortalama olarak %14.1'ine karşılık geliyor. Gini katsayısı 0,32'den yüksek olan ülkelerde, transfer harcamaları, milli gelirlerinin ortalama olarak %11.6'sına karşılık geliyor. Bu göstergeler gelir eşitliğinin daha yüksek olduğu ülkelerin nakit transfer harcamasını daha fazla yaptığını göstermektedir. Ancak gelir adaletinin daha yüksek olduğu ülkelerin daha fazla nakit transfer harcaması yapmasına rağmen, Gini katsayısı ile nakit transfer arasındaki ilişki, gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelere kıyasla daha düşüktür. (Bkz; Tablo 4- Tablo 5).

Sonuç olarak, gelir adaletinin iyi durumda olduğu ülkelerde yapılan nakit transfer harcaması daha az etki göstermektedir. Çünkü bu ülkelerin gelir dağılımları iyi durumda olduğu için daha da iyi bir duruma gitmesi daha zor olacaktır. Gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde daha az nakit transfer harcaması yapılmasına rağmen gelir dağılımının iyileştirilmesi konusunda yapılan nakit transfer harcamasının gösterdiği etki daha yüksektir.

SONUÇ

Dünya'da son yıllarda artan gelir dağılımındaki eşitsizlik ve yoksulluk, toplumdaki bireylerin yaşam kaliteleri ve refah seviyelerinde düşüşe neden olmaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin ve yoksulluğun beraberinde getirdiği artan işsizlik oranları da bireylerin refahında düşüşe yol açan bir diğer etkendir.

Tarihsel dönem içerisinde bakıldığında bu eşitsizlik yeni karşılaşılan bir olgu değildir. Sanayi Devrimi ile ağırlaşan yaşam koşulları, çalışanların düşük ücretlerle çalışmaya mahkûm edilmesi ve akabinde yaşanan işsizlik, ekonomik ve sosyal sorunların çoğalmasına sebep olmuştur. Ekonomik ve sosyal alanda yaşanan ve bireylerin yaşam standartlarında bozulmaya yol açan bu etkenlere devlet müdahalesi gerekli görülmüştür. Bu bağlamda temel amacı bireylerin yaşam kalitelerinde iyileşmenin sağlanması olan refah devleti, hem ekonomik hem de sosyal alana müdahalelerde bulunarak toplumdaki eşitsizliği gidermeye çalışmaktadır.

Refah devleti, ekonomik ve sosyal alana müdahalede bulunurken zengin ve fakir arasında her geçen gün büyüyen gelir eşitsizliğini gidermeye ve kişileri yoksulluktan kurtarmaya ve korumaya çalışmaktadır. Buna yönelik olarak refah devleti, en etkili yöntem olarak geliri zengin ve fakir arasında ve kişilerin yaşam evreleri arasında yeniden dağıtma görevini üstlenmiştir.

Bu tez çalışmasında refah devletinin yeniden dağıtıcı rolünün etkisi ve etkinliği incelenmiştir. Çalışmada dünya ülkelerinde eşitsizliğin durumunun görülmesi ve yeniden dağıtımın etkinliğinin analiz edilebilmesi ve Türkiye ile karşılaştırılabilmesi açısından OECD ülkelerindeki veriler incelenmiştir.

Devletin yeniden dağıtım araçları başlıca kamu harcamaları ve kamu gelirleridir. OECD gelir dağılımı çalışmalarında ise uluslararası karşılaştırmalarda yeniden dağıtım araçları olarak hanehalkı vergileri ve nakit transfer harcamaları esas alınmaktadır. OECD verilerine dayalı olarak çalışmamızda yapılan analiz 2000'li

yıllarda bir yandan gelir eşitsizliklerinin yüksek düzeyde ve artma eğiliminde olduğunu, diğer yandan devletin vergi ve transfer sistemi aracılığıyla eşitsizlikleri hafifletmede oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Ancak çalışmamızda konu kapsamının daraltılması gerekliliğinden; gelir eşitsizliğinin giderilmesi noktasında nakit transfer harcamalarının rolü incelenmiş olup hanehalkı vergileri kapsam dışında bırakılmıştır.

Çalışmada gelirin yeniden dağıtım noktasında nakit transferlerin hangi ülke grupları tarafından daha çok yapıldığı ve gelir eşitsizliğinin giderilmesindeki etkisi Gini katsayısı verileri de hesaba katılarak incelenmiştir. Ülke grupları, 2000-2018 yılları arasındaki dönemde tüm OECD ülkelerinin Gini katsayısı ortalamaları alınarak seçilmiştir. Buna göre Gini katsayısının ortalamanın üstünde olan OECD ülkeleri gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu, ortalamanın altında kalan ülkeler ise gelir eşitsizliğinin az olduğu ülkeler olarak belirtilmiştir.

Yapılan analizler neticesinde seçilen iki ülke grubunda da nakit transfer harcamaları ve Gini katsayısı arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Nakit transfer harcamaları arttıkça gini katsayısı düşmektedir. Bu durum nakit transfer harcamalarının gelirin yeniden dağıtımdaki etkisinin pozitif olduğunu göstermektedir.

Çalışmada Türkiye ayrı olarak incelenmiştir. Türkiye'nin 2009-2017 yılları arasındaki Gini katsayısı verilerine ulaşılabilmiştir. Ulaşılan veriler ışığında Türkiye gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülke grubunda yer almaktadır. Ancak yapılan korelasyon neticesinde Gini katsayısı ile nakit transfer harcamaları arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Buna göre yapılan nakit transfer harcamaları gelir eşitsizliğinin giderilmesi noktasında başarılıdır.

Seçilen ülke grupları arasında nakit transfer harcamalarının Gini katsayısı ile ilişkisinin hangi ülke grubunda daha fazla etki gösterdiği incelenmiştir. Buna göre her iki ülke grubunda da nakit transfer harcamaları ve Gini katsayısı arasındaki

korelasyon negatif yönlüdür. Ancak gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde yapılan nakit transfer harcamaları ile Gini katsayısı arasındaki ilişki çok daha yüksektir. Gelir eşitsizliğinin görece daha az olduğu ülkelerde ise nakit transfer harcamaları ve Gini katsayısı arasındaki ilişki daha stabildir.

Çalışmada ele alınan ülke gruplarının (gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ve düşük olduğu) milli gelirlerinin içerisindeki nakit transfer harcamalarının payı da incelenmiştir. Bu inceleme ile amaçlanan, ülke gruplarının milli gelirlerinin ne kadarını nakit transfer harcamasına ayırdığını ortaya koymaktır. Yapılan inceleme ile gelir adaletinin iyi durumda olduğu yani Gini katsayısının OECD ortalamasının altında olan ülkelerin daha fazla nakit transfer harcaması yaptığı görülmüştür. Bu sonuç Gini katsayı ile nakit transfer harcamaları arasındaki korelasyon oranı ile karşılaştırılmıştır. Bu çerçevede gelir dağılımı iyi olan ülkelerde daha fazla nakit transfer harcaması yapılmaktadır ancak nakit transfer harcamalarının gelir dağılımına etkisi daha düşüktür. Bunun sebebi olarak gelir durumu zaten iyi durumda olan ülkelerin daha iyi duruma ulaşmaları daha güç olduğundan dolayı; nakit transferleri ve Gini katsayısı arasındaki ilişki daha düşüktür.

Sonuç olarak; devlet tarafından gelirin yeniden dağıtımının bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları sosyal risklere karşı korunmaları kadar bireyler arasında eşitsizliklerin ve toplumda yoksulluğun azaltılması suretiyle sosyal denge ve barışa da katkı sağladığı açıktır. Buna paralel şekilde, Türkiye ve seçilmiş OECD ülkelerinde devletin yeniden dağıtıcı rolünün 2000'li yıllardaki gelişiminin incelenmiş olduğu bu çalışmada, ülkeler ve dönemler arasında devletin gerçekleştirdiği yeniden dağıtımın düzeyinde farklılıklar olmakla birlikte, genel olarak devletlerin yeniden dağıtım işlevine verdikleri önemi ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Ağcakaya, S., & Armağan, A. (2012). Mesleki Parafiskal Kurumlar: Isparta Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17*(3), 99-127.

Akalın, U. S. (2017). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Krizler: Peacock ve Wiseman Sıçrama Tezi Çerçevesinde Türkiye. *(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).*

Akbulut, H., & Güran, M. (2015). Transfer Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkelerde 1990-2011 Dönemi İçin Bir Panel Veri Analizi. *Maliye Dergisi*(168), 134-153.

Akdoğan, A. (2013). *Kamu Maliyesi* (15 b.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi* (3. b.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Aktan, Ç. C. (1999). *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete.* Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Aktan, Ç. C., & Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal Refah Devleti.* Ankara: Okutan Yayınları.

Aktuğ, S. (tarih yok). *Kavramsal Açıdan Ekonomik Büyüme, Ekonomik Kalkınma ve Bölüşüm İlişkileri.* Ekim 28, 2018 tarihinde http://kisi.deu.edu.tr/asuman.altay/KAVRAMSAL%20A%C3%87IDAN%20EKONOM%C4%B0K%20B%C3%9CY%C3%9CME%20EKONOM%C4%B0K%20KALKINMA%20ve%20B%C3%96L%C3%9C%C5%9E%C3%9CM%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0.pdf adresinden alındı

Altay, A. (2017). *Kamu Maliyesi.* Ankara: Seçkin Yayınları.

Altınok, S., & Çetinkaya, M. (2003). Devalüasyon ve Türkiye'de Devalüasyon Uygulamaları ve Sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(9), 47-64.

Arslan, A. (2002). Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim. *Maliye Dergisi*(141), 1-14.

Atkinson, A. (2000). Increased Income Inequality in OECD Countries and the Redistributive Impact of the Government Budget. *UNU Word Instute for Development Economics Research Working Papers No: 202*.

Aytaç, D. (2004). Türkiye'de Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi: Avrupa Birliği Ülkeleri İle Bir Karşılaştırma). *(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Ekonomisi/Maliye Anabilim Dalı Basılmamaış Yüksek Lisans Tezi)* .

Ayyıldız, F. V. (2017). Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz. *Karadeniz, 34*, 131-141.

Balseven, H. (2017). Refah Devleti ve Gelir Dağılımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 18*(1), 87-107.

Barr, N. (1992). Economic Teory And The Welfare State: A Survey And İnterpretation. *Journal Of Economic Literature, 30*(2), 741-803.

Batırel, Ö. F. (2007). *Kamu Maliyesi ve Yönetimi.* İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.

Bayri, O. (2013). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Kurum ve Kapsam Olarak Gelişimi ve Sosyal Güvenlik Adaleti. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 3*(9), 18-60.

Benli, A. (1991). Türkiye'de Sosyal Devletin Gelişimi ve Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Hayata Müdahalesi (1961-1990). *(İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi)*.

Bilici, N., & Bilici , A. (2013). *Kamu Maliyesi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Birinci, N. (2015). Teori ve Uygulama Bazında Düz ve Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Karşılaştırmalı Analizi. *(Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Programı, Doktora Tezi)*.

Briggs, A. (1961). The Welfare State İn Historical Perspective. *European Journal of Sociology, 2*(2), 221-258.

Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu? *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52*(2), 173-197.

Bulutoğlu, K. (2008). *Kamu Ekonomisine Giriş* (7. b.). Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Bülbül , D. (2018). *Devlet Maliyesi.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Canbey Özgüler, V. (2017). Gelirin Yeniden Dağıımı. M. Ç. Özdemir, & E. İslamoğlu içinde, *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Candan, H., & Maltaş Erol, A. (2017). Türkiye'de Sosyal Adaletin Temininde Sosyal Devletin Rolü. *Sayıştay Dergisi*(106), 87-119.

Cashın, P. (1995). Government Spending, Taxes and Economic Growth. *IMF Staff Papers, 42*(2), 237-269.

Caymaz, N. (2016). Türkiye'de Kamu Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya Göre İncelenmesi: 1995-2015. *(Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).*

Çakıcı, M., Oğuzhan, A., & Özdil, T. (2012). *İstatistik 2.* İstanbul: Kriter Yayınları.

Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*(59), 89-132.

Çiftçi, H. (2018). Gelir Dağılımında Genel Teorik Tartışmalar. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 10*(1), 18-33.

Çınaklı, H. (2018). Düz Oranlı Vergi Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *(Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)*.

Delibaş, A. (2017). Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri. *(Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)*.

Demirbaş, M., & Türkoğlu, M. (2002). Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin Özelleştirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7*(1), 241-264.

Doğan, Y. (2008). Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Gelişimi (1980-2006). *(Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Duman, İ. H. (1997). *Sosyal Devlet.* İstanbul: İnkılap Yayınları.

Durak, Ş. (2011). İşsizlik, İstihdam Politikaları ve İşsizlikle Mücadelede Başarı Örnekleri. *(Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*(22), 37-50.

Durmaz, E. (2010). Afyonkarahisar İl Merkezinde 2008 Yılı Kişisel Gelir Dağılımı. *(Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)*.

Eker, A. (2004). *Kamu Maliyesi.* İzmir: Kanyılmaz Yayınları.

Eker, M. (2007). Kamu Harcamalarının Ekonomik Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980- 2004). *(Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Elçin, A. (2012). *Kamu Harcamalarının Yansıma Analizi.* Haziran 2, 2019 tarihinde http://www.meritymm.com/wpcontent/uploads/2013/05/kamuharcamaanalizi.pdf adresinden alındı

Erdal, S. (2012). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İşveç Modelinin Değerlendirilmesi. *(Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi)*.

Erdem, M., Şenyüz, D., & Tatlıoğlu, İ. (2017). *Kamu Maliyesi.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Erginay, A. (1998). *Kamu Maliyesi* (Gözden Geçirilmiş 16. b.). Ankara: Savaş Yayınları.

Eser, B., Memişoğlu , D., & Özdamar, G. (2011). Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo- Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16*(2), 201-217.

Flora, P., & Jens, A. (2009). Modernization, Democratization and the Development of Welfare States in Western Europe. (P. Flora, & A. Heidenheimer, Dü) *The Development Pf Welfare States İn Europe And America*.

Frel, J. (2009). Welfare State Classification: The Development of Central Eastern European Welfare States. *Master thesis International Public Policy and Management*.

Gökbunar, R., Özdamar, H., & Uğur, A. (2008). Küreselleşme Kıskacındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9*(2), 158-173.

Göze, A. (1995). *Liberal, Marxiste, Faşist ve Sosyal Devlet.* İstanbul: Beta Yayıncılık.

Gözler, K. (2012). *Anayasa Hukukuna Giriş* (19. b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Güçlü, F. (2007). *Vergi ve Sosyal Devlet.* Ankara : Sabev Yayınları.

Gül, İ. (2009). Devletin Ekonomide Değişen Rolü: 18. Yüzyıldan Günümüze Devlet Anlayışındaki Değişmeler. *(Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)*.

Gümüş, T. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü.* İstanbul: 12 Levha Yayınları.

Hacıtahiroğlu, K., & Aydoğan, E. (2016). Gelir Dağılımının Asgari Ücretler ve Çalışma Saatleri Açısından Değerlendirilmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 7*(1), 148-167.

Hatipler, M. (2018). Refah Devletinde Değişim ve Dönüşüm. *İnternational Balkan And Near Eastern Congress Series On Economics.* Ohrid.

Hatipler, M., & Aytaç, A. (2011). *Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele.* İstanbul: Kriter Yayınları.

Hatipler, M., & Keskin, N. (2018). Refah Devleti Uygulamaları: Almanya- Japonya ve Türkiye. *İnternational Balkan And Near Eastern Congress Series On Economic.* Edirne.

Işık, A. (2014). *Kamu Maliyesi.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Jacobs, D. F. (2009). Capital Expendıtures And The Budget. *Publıc Financial Management Technical Guidance Note, Fiscal Affairs Department*.

Kirmanoğlu, H. (2013). *Kamu Ekonomisi Analizi.* İstanbul: Beta Yayınları.

Köstereliоğlu, İ., Köstereliоğlu Akın, M., & Kilman, S. (2008). Kamu Personeli Seçme Sınavı Puanları İle Lisans Diploma Notu Arasındaki İlişkilerin Çeşitli

Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(1), 151-160.

Kürsüz, T. (2010). Vergilendirmenin Gelir Dağılımına Etkileri ve Türkiye'deki Durumu. *(Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Lustig, N. (2011). Commitment to Equity Assessment (CEQ) A diagnostic framework to assess goverments fiscal policies Handbook. *ECINEQ WP 2011-212*.

Mello, L., & Tiongson, E. (2006). Income Inequality and Redistributive Government Spending. *Public Finance Review, Sage Publications, 34*(3), 282-305.

Milanovic, B. (2000). The Median-Voter Hypothesis,İncome İnequality, And İncome Redistribution: An Empirical test With The Required Data. *European Journal of Political Economy, 16*, 367-410.

Mill, J. S. (2009). *Hürriyet Üstüne* (2 b.). (M. O. Dostel, Çev.) Liberte Yayınları.

Musgrave, R. A. (1987). *Kamu Maliyesi Teorisi I.* (O. Şener, Çev.) İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

Nadaroğlu, H. (1998). *Kamu Maliyesi Teorisi* (Güncellenmiş 10. b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Ömür, Ö. M., & Gerçek, A. (2017). Türkiye ve Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Servet Vergilerinin Karşılaştırılması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(2), 197-216.

Öner, E. (1993). Türkiye'de Bütçe Harcamalarının Genel Bir Deüerlendirilmesi. *IX. Türkiye Maliye Sempozyumu.*

Öz , E., Kutbay, H., & Buzkıran, D. (2014). Türk Servet Vergisi Sistemine Modern Bir Yaklaşım. *Gümrük ve Ticaret Dergisi, 2*(4).

Özbaran, M. H. (2004). Türkiye'de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi. *Sayıştay Dergisi*(53).

Özcan , G. (2009). Türkiye'de Kamu Harcamalarının Sosyal Refah Devleti Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi. *(Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Özdemir, İ. M. (2008). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler. *(Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Özkıvrak, Ö. (2019). *OECD Ülkelerinde Refah Devletinin Yeniden Dağıtıcı Rolü Teori Ve Uygulama.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Öztürk, N. (2015). *Maliye Politikası.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Öztürk, N. (2018). *Kamu Maliyesi* (Güncellenmiş 4. b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Pehlivan, O. (2000). *Kamu Maliyesi.* Trabzon: Derya Kitabevi.

Pierson, C. (2000). *Modern Devlet* (1 b.). (D. Hattatoğlu, Çev.) Çivi Yazıları.

Pigou, A. (1947). *A Study In Public Finance.* London: Macmıllan & Co. LTD.

(2001). *Planı, DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.* Ankara: Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi.* (B. Şahinli, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Sala-i Martin, X. (1996). Transfers, Social Safety Nets and Economic Growth. *IMF Working Paper, 44*(1), 81-102.

Sallan Gül, S. (2006). *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa.* Ankara: Ebabil Yayınları.

Serter, N. (1994). *Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi .

Sökenoğlu, S. (2008). Kamu Harcamalarında Etkinlik ve Bütçe Siistemleri İlişkisi. *(Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)*.

Şenkal, A. (2005). *Sosyal Politika.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Şenyüz, D., Yüce, M., & Gerçek, A. (2014). *Türk Vergi Sistemi.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Şimşek, H. (2012). Türkiye'de 1980 Sonrası Süreçte Sosyal Devlet Ve Yoksullukla Mücadele. *(Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

T.C. 1982 Anayasası.

Tayyar, A., & Çetin, B. (2013). Liberal İktisadi Düşüncede Devlet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14*(1), 107-120.

Tekpınar, T. (2013). Transfer Harcamaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi. *(İstanbul Üniversitesi, Sosyal Biilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

The Word Bank. (tarih yok). Haziran 18, 2019 tarihinde https://data.worldbank.org/indicator/si.pov.gini adresinden alındı

Thewissen , S. (2012). Is it The Income distribution or redistribution that Affects. *18th International Research Seminar of the Foundation for International Studies on Social Security, Sigtuna.*

Topgül, S. (2013). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14*(1), 277-296.

Turşucu, M. (2011). Kamu Harcama Hukuku Çerçevesinde Kamu Alımları ve Türkiye'deki Uygulamalar. *(Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Tülümce Yaraşır, S., & Yayla, N. (2017). Türkiye'de Kamu Harcamalarının Bileşenleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Wagner ya da Keynes? *Social Sciences, 12*(4).

Türk, İ. (1996). *Kamu Maliyesi.* Ankara: Turhan Yayınları.

Türkoğlu, İ. (2012). Belediye Gelirleri ve Yeni Bir Gelir Kaynağı Olarak Şehirleşme Rantı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(40), 293-305.

TÜSİAD. (1995). Optimal Devlet. İstanbul: Tüsiad Yayınları.

Uluatam, Ö. (tarih yok). *Kamu Maliyesi.* Ankara: S Yayınları.

Uzun, S. (2010). 1982 Anayasasına Göre Sosyal Devlet İlkesi. *(Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Anayasa Hukuku Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Ürper Demiryürek, T. (2018). Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *(Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).*

Yay, S. (2014). Sosyal Refah Devletinde Sosyal Yardımlar: Türkiye'de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Uygulaması. *(Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Basılmamaış Yüksek Lisans Tezi)*.

Yiğit, N. (2013). Türkiye'de Kamu Harcamaları Enflasyon İlişkisinin Analizi (1990-2012). *(Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye anabilim Dalı, Maliye Programı, Yüksek LİsansTezi)*.

Yılmaz, F. (2013). OECD Ülkeleri Ve Türkiye'de Refah Devleti Bağlamında Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri. *(Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi, Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*.

Zencirkıran, M. (2015). *Örgüt Sosyolojisi.* Bursa: Dora Yayınları.

1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu. (1927, Haziran 9). *T.C. Resmi Gazete*.

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu. (2003, Aralık 24). *T.C. Resmi Gazete*.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu. (2006, Haziran 13). *T.C. Resmi Gazete*.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu. (1960, Aralık 31). *T.C. Resmi Gazete*.

197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu. (1963, Şubat, 18). *T.C. Resmi Gazete.*

(tarih yok). Nisan 01, 2019 tarihinde Sosyal Siyaset Kürsüsü: http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sg.htm adresinden alındı

(tarih yok). Mayıs 27, 2019 tarihinde http://www.koktas.com/wp-content/uploads/2015/10/Maliye-Bilimi.pdf adresinden alındı.